

MEDYA ÇALIŞANLARINA YÖNELİK

ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE
ZORLA EVLİLİKLERİN
ÖNLENMESİ REHBERİ

MEDYA

ÇALIŞANLARINA

YÖNELİK

ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE

ZORLA EVLİLİKLERİN

ÖNLENMESİ REHBERİ

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) tarafından, İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'nın (SIDA) sağladığı fon desteği ile yürütülen **Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı**, kadınların ve çocukların korunmasını sağlayan ulusal mekanizmaların güçlendirilmesi ile çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklere son vermeye yönelik olumlu sosyal normların desteklenmesi amacıyla hem önleme hem de müdahale faaliyetlerini, çok sektörlü ve bütüncül bir yaklaşımla sürdürmektedir.

Hazırlayan Prof. Dr. Çiler Dursun

Yayına Hazırlayanlar (UNFPA - Alfabetik sıra ile) Cansu Oba Erdoğan, Emine Kuzutürk Savaş, Gökhan Yıldırımkaya, Meltem Ağduk, Tuna Çakmur, Zeynep Başarankut Kan

Tarih Haziran 2021

© Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)

Bu yayının tüm hakları Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'na (UNFPA) aittir. UNFPA'in yazılı izni alınmadan kısmen veya tamamen kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz. Kaynak göstermek şartıyla alıntı yapılabilir.

UNFPA, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

Oran Mahallesi Kudüs Caddesi 1/21 Blok Daire: 37-38-39-43
Çankaya/Ankara – Türkiye
<https://turkey.unfpa.org/tr>

Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı, İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'nın (SIDA) finansal desteğiyle yürütülmektedir. Bu içerik herhangi bir biçimde İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'nın (SIDA) görüşlerini yansıtmamaktadır.

Yapım MYRA / www.myra.com.tr

Baskı Atalay Matbaacılık

İÇİNDEKİLER

Önsöz	5
1 - Rehberin Amacı	6
2 - Rehberin Yapısı	7
3 - Rehberin Kullanımı	7
4 - Rehberin İlkeleri	8
BÖLÜM 1 – ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİK SORUNUNU ANLAMAK	9
1. Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler: Kavramlar	10
2. Dünyada ve Türkiye’de Durum	22
3. Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilik Sorununun Nedenleri	22
4. Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Yarattığı Sonuçlar	24
5. Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerle İlgili Yasal Düzenlemeler	27
BÖLÜM 2 – ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLERİN HABERLEŞTİRİLMESİ	31
1. Hak Haberciliğine ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dayalı Habercilik Bakışıyla Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilik Haberlerini Yapmak	33
2. Medya Etiği ve Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilik Haberleri	41
3. Habercilerin Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliğe Maruz Bırakılanlara Haber Kaynağı Olarak Yaklaşımları	53
4. Televizyon, Gazete ve Dijital Medyada Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilik Haberleri Nasıl Yapılmalı?	62
5. Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilik Haberlerinin Alternatif Dili	79
SONUÇ	91
EKLER	94
Ek 1. Habercilerin ÇYEZE Konusunda Sistemik ve Güncel Bilgi Alabileceği Ulusal ve Uluslararası Kaynaklar	95
Ek 2. Alternatif Dile ve Söyleme Dayalı Haber Oluşturmak için Kontrol Listesi	96
Ek 3. Anahtar Kavramlar Sözlüğü	97
Kaynaklar	101

TABLULAR

Tablo 1.	Evliliğin Tam ve Özgür İrade ile Akdedilmesi Şartına İlişkin Ulusalüstü Hukuk Normları	12
Tablo 2.	Çocuk Yaşta veya Zorla Evlendirme Eylemlerine İlişkin Soruşturmalara Konu Olabilecek Suçlar ve Şüpheliler	30

KISALTMALAR

BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
CEDAW	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
CRIN	Çocuk Hakları Uluslararası Bilgi Ağı
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
ÇHS	BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
ÇYEZE	Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler
IFC	Uluslararası Gazeteciler Federasyonu
NUJ	Ulusal Gazeteciler Sendikası
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TCK	Türk Ceza Kanunu
TMK	Türk Medeni Kanunu
TNSA	Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

ÖNSÖZ

Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı, UNICEF, UNFPA, BM Kadın Birimi (UN Women), IOM ve UNHCR tarafından ülke çapında yürütülen bir programdır. Bu program, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir tezahürü olan çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikleri önlemeye yönelik çok sektörlü bir yaklaşım geliştirmektedir. Programın temel amacı, toplum düzeyinde olumlu sosyal normları ve davranışsal değişikliği teşvik etmek, önleme ve müdahale mekanizmaları oluşturmak ve güçlendirmektir.

Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı kapsamında hizmet sağlayıcılara yönelik çok sektörlü bir kapasite güçlendirme programı yürütülmektedir. Eğitim programı, temel bilgiler eğitimi ve her bir sektöre yönelik olarak özelleştirilmiş eğitimler olmak üzere iki ana bileşenden oluşmaktadır. Bu eğitimler ile başta kolluk kuvvetleri personeli, adalet sistemi çalışanları, sağlık çalışanları, sosyal hizmet uzmanları ve medya çalışanları olmak üzere çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikleri önlemede ve müdahalede rolü ve sorumluluğu olan tüm hizmet sağlayıcıların; çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler konusunda ortak bir anlayış geliştirmesi ve hizmet sunumunda gereksinim duyulan bilgi ve becerilerin desteklenmesi hedeflenmektedir.

Hassan Mohtashami

UNFPA Türkiye Temsilcisi

1. REHBERİN AMACI

Medya Çalışanlarına Yönelik Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Rehberi'nin amacı; çocuk yaşta, erken ve zorla evlilikler (ÇYEZE) konusunda Türkiye'de süregelen habercilik biçimlerine alternatif bir haber yaklaşımını ve söylemini geliştirmeyi desteklemektir.

ÇYEZE günümüzde halen üstesinden gelinememiş bir sorun olup her yıl 12 milyon kız çocuğu bu evlilikler ile çocukluklarından, eğitim hayatlarından, şiddete uğramayacağı güvenli bir gelecek olanağından yoksun bırakılmaktadır. Birleşmiş Milletler'in (BM) 2012 yılında 11 Ekim'i Dünya Kız Çocukları Günü ilan etmesiyle birlikte ulusal ve uluslararası medyanın bu konuya daha çok yer verdiği görülmektedir. Ancak konuya fazla ve sık yer vermek, sorunun çözümüne yönelik tek başına kolaylaştırıcı bir gelişme olamamaktadır. ÇYEZE, birçok toplumda güçlü ekonomik, tarihsel ve kültürel dinamiklere sahip köklü bir sorundur, gelişmiş ülkelerden gelişmekte olanlara kadar farklı kültürel coğrafyalarda yaygındır. Bu kadar köklü ve olağan kabul edildiği ölçüde yaygın bir sorunun üstesinden gelebilmek, elbette ki sadece medya içeriklerinde ve özellikle de haberlerde yapılacak değişikliklerle mümkün olamaz. Bununla birlikte medya çalışanlarının alışkın oldukları haber yaklaşımının ve söyleminin dışında bir anlayışla soruna yaklaşımlarını sağlamak, ÇYEZE hakkında yapılagelen yaygın haberciliğin açmazlarının da ortadan kalkması için önemli bir başlangıç noktası olacaktır.

Medya çalışanlarına yönelik bu rehberde;

- ÇYEZE sorunu hakkında medya çalışanlarında farkındalık oluşturmak,
- Televizyon, gazete ve dijital habercilik alanlarında konuyla ilgili alternatif bir dil ile haber yapma biçimlerini ortaya koymak,
- Haber dilini, geliştirilen yeni habercilik anlayışının ardındaki etik kodlara yakınlaştırmak,
- Farklı habercilik örnekleri ile ÇYEZE sorununun doğru temsil edilme tarzlarını tartışmaya ve karşılaştırmaya açmak amaçlanmaktadır.

Böylelikle habercilerin son derece doğal biçimde yaptıkları ÇYEZE'ye dair haberlerin tam da o "doğal, yaygın ve geçerli" haber dilinin ve söyleminin toplumsal gerçeklik alanında yarattığı sorunların giderilmesi sağlanacaktır.

2. REHBERİN YAPISI

Rehber temel olarak medya sektöründe çalışan muhabir, editör yardımcısı, editör gibi haber içeriği oluşturanlar ile genel yayın yönetmeni, temsilci, büro şefi gibi haber yöneticilerine yöneliktir ve iki ana eksenle yapılandırılmıştır:

- Bir yandan televizyon, gazete ve dijital medyadaki habercilere ÇYEZE sorunu ile ilgili temel bilgileri sunarak, bir “olay” statüsünde karşılaştıkları bu sorunun geniş bağlamı ve dinamikleri hakkında doğru bilgileri ana hatlarıyla sunmak.
- Diğer yandan ve asıl olarak televizyon, gazete ve dijital medya gibi farklı mecralardaki habercilere, bu soruna ilişkin haber yazımında başvurabilecekleri bir ilkeler ve yazım teknikleri repertuarı sağlamak.

Rehber’in bu ikili yapısı sayesinde:

- Haberciler bir yandan ÇYEZE ile ilgili hukuk, ekonomi ve sağlık alanındaki güncel bilgilerle donatılacak,
- Diğer yandan da habercilerin sahip oldukları hareket alanını habercilik adına doğru biçimde kullanabilmeleri adına, sahada haber yaparken ve haber ofislerinde haberi hazırlarken karşılaşılabilecekleri dil ve anlatım sorunları ile etik sorunlara yanıtlar verebilecektir.

3. REHBERİN KULLANIMI

Bu rehber, ÇYEZE sorununun medya tarafından çocuk yararına ve daha doğru biçimde temsil edilmesi konusunda yol göstermek için haberciler arasında bir tartışma ve görüş alışverişi başlatmaya yöneliktir. Bu etkileşimde getirdiği öneriler ve ilkeler ile medya profesyonellerine bir yol haritası sunmaktadır. Özellikle de habercilere ve konuyla ilgili kamu kurumlarına ve sivil toplum kuruluşlarına (STK) yönelik olarak hazırlanmış destekleyici ve kapasite artırıcı bir yayındır.

Rehber, habercilerin, haber yöneticilerinin ve alanda mücadele eden STK’ların medya aracılığıyla bir dil ve söylem dönüşümüne katkıda bulunmaları için gereken bilgi ve yaklaşımlar bütünü içermektedir.

Rehberin son kısmında haberciler için bir kontrol listesi hazırlanmıştır. 15 kontrol ögesinden oluşan bu kontrol listesi ile habercilere ÇYEZE konulu haberleri hazırlamalarında yararlanabilecekleri denetleyici bir materyal sağlanmaktadır.

4. REHBERİN İLKELERİ

Medya Çalışanlarına Yönelik Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesi Rehberi, belirli temel ilkelere dayalı bir çalışmadır. Bu rehber:

- Genel olarak insan haklarını geliştirmeye ve güçlendirmeye dayalı bir anlayışı ve özelinde de çocuk haklarının korunması ve gözetilmesini bu alandaki haberciliğin ön koşulu olarak ele almaktadır.
- Çocuğun yüksek yararının korunması ilkesi gereği, kız ve oğlan çocuklarının bu sorunla bağlantılı yaşadıkları travmayı derinleştirmekten kaçınmayı elzem görmektedir.
- Çocuklar başta olmak üzere, insanı haberden öncelikli saymaktadır.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı ve ataerkil anlam rejimini boşa çıkartan bir haberciliği güçlendirmeyi ilke olarak benimsemektedir.
- Hak haberciliğine dayalıdır; bireylerin ve toplumsal kesimlerin haklarının korunması, geliştirilmesi ve savunulması bakış açısından hareketle kız çocuklarının yaşama, eğitim, güvende olma ve kendi yaşamına yön verebilme haklarını gözetmektedir.
- ÇYEZE sorununun doğru temsiline kız çocuklarının güçlenmesine yönelik haberciliği önemli bulmakta ve bu haberciliği desteklemeyi gözetmektedir.

BÖLÜM 1

ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİK SORUNUNU ANLAMAK

1. ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLER: KAVRAMLAR

“Çocuk yaşta evlilik/çocuk evlilikleri”, taraflardan en az birinin çocuk olduğu hem resmi hem de gayri resmi evliliklere denir.¹ Çocuk, 18 yaşından küçük birey olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla çocuk yaşta evlilik, taraflardan birinin 18 yaşından küçük olduğu evliliği ifade eder. Bu evliliğin yasal olarak mümkün olması veya resmi nikâh ile gerçekleşmesinin bir önemi olmadığı gibi, çocuğun istek ya da rızasından da bahsedilemez. Çocuk yaşta evlilik, çocuk haklarının ihlali ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir türü olmasının yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının, tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesinin ve anne-çocuk ölümlerini önleme dahil kalkınma hedeflerine ulaşmanın önünde bir engel olarak değerlendirilmektedir.² Çocuk yaşta evliliğin en önemli risklerinden bir diğeri de, evlenen çocuğun reşit olması sebebiyle sözleşme ve yasaların özel koruyucu düzenlemelerinin kapsamı dışında kalması³ ve yaptığı tüm işlemlerden hukuken sorumlu hale gelmesidir.

“Erken evlilik”, henüz evliliğin getireceği sorumlulukları üstlenebilecek gelişim düzeyinde olmayan kişilerin evliliklerini ifade eder. BM belgelerinde, “çocuk yaşta evlilik dahil erken evlilikler” demek suretiyle erken evliliğin çocuk yaşta evlilikten ibaret olmadığına dikkat çekilmektedir.⁴ Burada asıl olan, evlenecek kişinin 18 yaşından küçük

1 Uluslararası Çocuk Merkezi (ICC) – Ecpat Türkiye (2019), “Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunması İçin Terimler ve Kavramlar Kılavuzu”, Ankara, s. 65; Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi (2005), “Zorla Evlilik ve Çocuk Evliliği” R 1468 (2005) 7, <https://rm.coe.int/09000168079eff8> (Erişim tarihi 23.02.2019).

2 Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı Başlangıç Raporu (2018), Ankara.

3 BM Çocuk Hakları Komitesi'nin “BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Kapsamında Ergen Sağlığı ve Gelişimi” başlıklı 4 No.lu Yorumu [http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No4 - Ergen Sagligi.pdf](http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No4_-_Ergen_Sagligi.pdf) (Erişim tarihi: 27.03.2019).

4 BMGK (2011), 66/140 sayılı karar (2011), Kız Çocukları, https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_66_140.pdf (Erişim Tarihi 02.04.2020).

veya 18 yaşından büyük olsa dahi fiziksel, duygusal, cinsel ve psikolojik gelişimini tamamlamış veya yaşam seçenekleri ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmaması gibi diğer faktörler sebebiyle evliliğe rıza göstermeye henüz hazır olmamasıdır. Evliliğe bağlı sonuçlardan biri olan annelik ile ilgili olarak kullanılan **“erken annelik”** ise 20 yaşından küçük anne olmayı ifade etmektedir.⁵

“Zorla evlilik”, iki kişiden en az birinin evlilik için tam ve özgür rıza göstermediği evlilik türüdür. Zorla evlilik farklı şekillerde olabilir. İnsan ticareti, görücü usulü ile yapılan geleneksel evlilikler, kız kaçırma, vatandaşlık elde etmek amacıyla yapılan evlilikler ve mağdurun tam ve bilgilendirilmiş olarak rıza gösterme kapasitesinden yoksun olduğu evlilik biçimlerinin hepsi zorla evlilik örneği teşkil eder.⁶

“Tam ve serbest irade”, evlilik akdinin kurulması için evlilik sözleşmesinin temel şartıdır. Evlilik, evlenecek kişilerin bu akdi gerçekleştirme konusunda beyan edecekleri tam ve özgür iradeleri ile kurulur. İnsan Hakları Evrensel Beyanname, bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Evlenme akdi ancak müstakbel eşlerin serbest ve tam rızasıyla yapılır” (Madde 16/2). (İlgili diğer Uluslararası ve Bölgesel İnsan Hakları düzenlemeleri için bkz. Tablo 1)

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’ye göre; “yetişkin her erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır ve evlenme sözleşmesi, **ancak evlenecek kişilerin özgür ve tam iradeleriyle** yapılır.” 18 yaşından küçük her birey çocuktur ve çocuklar evlilik sözleşmesi için tam ve özgür irade oluşturmak bakımından yeterli gelişim düzeyinde değildirler.

5 Elizabeth Wall-Wieler, Janelle Boram Lee, Nathan Nickel, Leslie Leon Roos (2019), “The Multigenerational Effects of Adolescent Motherhood on School Readiness: A Population-based Retrospective Cohort Study”, <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0211284> (Erişim tarihi: 12.03.2019).

6 Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı Başlangıç Raporu (2018), “Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler Sözlüğü”, Ankara.

Beyanname'nin resmi tercümesinde her ne kadar "rıza" kavramı kullanılmışsa da bunu Türkçede yaygın olarak kullanılan "razı olma" anlamı ile anlamamak gerekir. Burada kastedilen, kişinin tam ve özgür bir irade ile evlenmeyi istemesidir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin farklı tercümelerinde Madde 16/2'deki "consent" kavramının "istenç"⁷, "olur"⁸, "irade"⁹ gibi farklı çevirileri de söz konusudur.

TABLO 1. EVLİLİĞİN TAM VE ÖZGÜR İRADE İLE AKDEDİLMESİ ŞARTINA İLİŞKİN ULUSALÜSTÜ HUKUK NORMLARI

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	Madde 16 ... 2. Evlenme akdi ancak müstakbel eşlerin serbest ve tam rızasıyla yapılır.
Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair BM Sözleşmesi¹⁰	Madde 1 Hiçbir evlilik, her iki tarafın da tam ve özgür rızası olmadan resmen akdedilemeyecektir; bu rıza, yasayla öngörüldüğü şekilde, gereken biçimde duyurulduktan sonra ve nikâh kıymaya yetkili merci ve şahitlerin huzurunda taraflarca dile getirilmelidir...

⁷ Gemalmaz, M. Semih (1996), Temel Belgelerde İnsan Hakları, İHD Y. Ankara, s.25.

⁸ Sencer, Muzaffer (1998), Belgelerle İnsan Hakları, Beta Y. İstanbul, s. 49.

⁹ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/Insan-Haklari-Beyannamesi-1.pdf> (Erişim Tarihi: 27.03.2019).

¹⁰ BM, "Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşme" http://www.insanhaklarisavunuculari.org/3/files/evlilige_riza_gosterilmesi_asgari_.pdf (Erişim tarihi 23.02.2019).

TABLO 1. EVLİLİĞİN TAM VE ÖZGÜR İRADE İLE AKDEDİLMESİ ŞARTINA İLİŞKİN ULUSALÜSTÜ HUKUK NORMLARI

Kölelik, Köle Ticareti, Köleliğe Benzer Uygulama ve Geleneklerin Ortadan Kaldırılmasına Dair Ek Sözleşme¹¹

Madde 1

İşbu Sözleşme'ye Taraf Devletlerden her biri, 25 Eylül 1928'de Cenevre'de imzalanan Esaretin Men'i hakkındaki Mukavelename'nin birinci maddesinde yer alan esaret tarifinin şümulüne giren veya girmeyen, aşağıdaki müesseseler ve geleneklerin, henüz mevcut olduğu yerlerde tedrici surette ve mümkün mertebe çabuk tamamen ortadan kaldırılması veya silinmesini temin için tahakkuku kabul ve gerekli olan hukuki ve diğer bütün tedbirleri alacaktır...

c-i) Bir kadının, reddetmek hakkı olmadan, anne ve babasına, vasisine, ailesine veya diğer herhangi bir şahıs yahut topluluğa nakdi veya aynı bir ivaz mukabilinde evlendirilmesi vaadinde bulunulması veya evlendirilmesi;

c-ii) Bir kadının kocasının, bunun ailesinin veya mensubu olduğu aşiretin bu kadını ivaz mukabili veya sair şekilde üçüncü bir şahsa devretmek hakkına sahip olması;

c-iii) Kocasının ölümü üzerine kadının miras yolu ile diğer bir şahsa devredilebilmesi;

d) Bir çocuğun veya 18 yaşından aşağı temyiz kudretini haiz bir kimsenin gerek anne ve babası yahut bunlardan biri, gerekse varisi tarafından, şahsını veya işini istismar maksadıyla bedel mukabilinde veya bedelsiz diğer bir şahsa devrine müsait olan herhangi bir uygulama ve gelenek.

Madde 2

Taraf Devletler İşbu Sözleşme'nin birinci maddesi (c) fıkrasında zikredilen uygulama ve geleneklere son vermek gayesiyle, lüzumlu görülen yerde, evlenme için münasip asgari yaşlar tespit etmeyi, müstakbel eşlerden her birinin salahlıyetli mülki ve dini makam önünde evlenmeye rızasını serbestçe izhar edebileceği bir usul takibini ve evliliğin tescilini teşvik eylemeyi taahhüt ederler.

¹¹ Kölelik, Köle Ticareti, Köleliğe Benzer Uygulama ve Geleneklerin Ortadan Kaldırılmasına Dair Ek Sözleşme'nin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında Kanun, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11599.pdf> (Erişim tarihi 23.02.2019).

TABLO 1. EVLİLİĞİN TAM VE ÖZGÜR İRADE İLE AKDEDİLMESİ ŞARTINA İLİŞKİN ULUSALÜSTÜ HUKUK NORMLARI

Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşme¹²	Madde 1 <p>1. Hiçbir evlilik, her iki tarafın da tam ve özgür rızası olmadan resmen akdedilemeyecektir; bu rıza, yasayla öngörüldüğü şekilde, gereken biçimde duyurulduktan sonra ve nikâh kıymaya yetkili merci ve şahitlerin huzurunda taraflarca dile getirilmelidir.</p> <p>2. Yukarıdaki birinci fıkrada yer alan ifadelere bakılmaksızın yetkili merciin istisnai koşullar bulunduğu ve tarafın, yetkili bir merci huzurunda ve yasayla öngörülmuş olabilecek şekilde rızasını açıklamış ve geri çekmemiş olduğu konusunda ikna olması halinde taraflardan birinin hazır bulunması gerekli olmayacaktır.</p> Madde 2 <p>İşbu Sözleşme'ye Taraf Devletler, evlilik için asgari yaş belirlemek üzere yasama tedbirleri alacaklardır. Yetkili bir merciin, ciddi gerekçelere dayanarak, müstakbel çiftlere yaş konusunda bir muafiyet tanıdığı durumlar haricinde bu yaşın altındaki hiç kimse tarafından resmi bir evlilik akdi gerçekleştirilemez.</p>
Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme¹³	Madde 23 <p>...</p> <p>2. Evlenebilecek yaşta bulunan erkeklerle kadınlara, evlenme ve bir aile kurma hakkı tanınacaktır.</p> <p>3. Evlenmek niyetinde olan eşlerin tam ve özgür rızası olmaksızın hiçbir evlilik bağı kurulamaz.</p>
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme¹⁴	Madde 10 <p>1) ... Evlenme, buna istekli olan eşlerin hür rızası ile olmalıdır...</p>

¹² BM, "Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşme".

¹³ Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklaralliskinSozlesme.pdf> (Erişim tarihi 23.02.2019).

¹⁴ Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf> (Erişim tarihi 23.02.2019).

TABLO 1. EVLİLİĞİN TAM VE ÖZGÜR İRADE İLE AKDEDİLMESİ ŞARTINA İLİŞKİN ULUSALÜSTÜ HUKUK NORMLARI

<p>Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi¹⁵</p>	<p>Madde 16</p> <p>Evlenme ve aile ilişkileri alanındaki haklar</p> <p>1. Taraf Devletler evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili bütün konularda kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve özellikle erkeklerle kadınların eşitliğini öngören aşağıdaki hakları tanır:</p> <p>a) Evlenmede aynı hakka sahip olma;</p> <p>b) Serbestçe eş seçmede ve serbest ve kendi rızasıyla evlenmede aynı hakka sahip olma;</p> <p>...</p> <p>e) Çocukların sayısına ve dünyaya getirilme zamanına serbestçe ve makulce karar verme konusunda aynı hakka sahip olma ve bu hakları kullanabilmeleri için gerekli bilgiye, eğitime ve araçlara sahip olma;</p> <p>...</p> <p>2. Çocuğun nişanlanması ve evlendirilmesi hiç bir hukuki sonuç doğurmaz; asgari evlenme yaşını tespit etmek ve evliliklerin resmi sicile kaydının zorunlu hale getirilmesi için yasama tedbirleri de dahil gerekli tüm işlemler yapılır.</p>
<p>CEDAW Komitesi Genel Tavsiye Kararları¹⁶</p>	<p>29 sayılı Tavsiye Kararı</p> <p>Dini ya da örfi hukukla çok eşli evliliklerin onaylandığı bazı Taraf Devletlerde, tek eşlilik olarak tabir edilen resmi nikâh da uygulanmaktadır. Resmi nikâhın uygulanmadığı hallerde, çok eşliliğin görüldüğü topluluklarda kadınların rızaları sorulmaksızın henüz değilse bile en azından potansiyel olarak çok eşli bir evliliği kabul etmekten başka şansları olmayabilmektedir. Komite, 21 sayılı Genel Tavsiyesinde, çok eşliliğin Sözleşme'ye aykırı olduğunu ve bu uygulamadan "vazgeçilmesi ve yasaklanması" gerektiğini mütalaa etmiştir.</p> <p>21 sayılı Tavsiye Kararı</p> <p>Madde 16: Taraf Devletler, kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayırımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın-erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:</p> <p>a- Evlilik bağı kurmada erkeklerle eşit hak,</p> <p>b- Özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı,</p> <p>c- Evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında aynı hak ve sorumluluklar.</p>

¹⁵ Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf (Erişim tarihi 23.02.2019).

¹⁶ CEDAW Komitesi Genel Tavsiye Kararları 1986-2013, [https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlari_\(1-29\).pdf](https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlari_(1-29).pdf) (Erişim tarihi 23.02.2019).

TABLO 1. EVLİLİĞİN TAM VE ÖZGÜR İRADE İLE AKDEDİLMESİ ŞARTINA İLİŞKİN ULUSALÜSTÜ HUKUK NORMLARI

	Yapılacak Eylemler
Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu¹⁷	<p>274. Hükümetler tarafından:</p> <p>...</p> <p>(e) Evliliğin, sadece evlenecek tarafların özgür ve tam rızasıyla gerçekleşmesini güvence altına alan yasaları yürürlüğe koymak ve kesin bir şekilde uygulamak; buna ek olarak, asgari yasal rıza gösterme yaşı ile evlilik için asgari yaş konusundaki yasaları yürürlüğe koymak ve kesin bir şekilde uygulamak ve gerekli yerlerde asgari evlilik yaşını yükseltmek;</p> <p>(f) Kız çocuğunun hayatta kalmasına, korunmasına, gelişmesine ve ilerlemesine yönelik, onun insan haklarını koruyacak ve bütünüyle kullanmasını yaygınlaştıracak, kız çocuklarına eşit imkânlar sağlayacak kapsamlı politikalar, eylem planları ve programları geliştirmek ve uygulamak; bu planların genel kalkınma sürecinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmasını sağlamak...</p>
Pekin+5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Bildirgesi¹⁸	<p>Şiddet</p> <p>Namus suçları ve zorla evlendirmenin kadına karşı şiddet kapsamında ele alınması. Hükümetlerin bu zararlı gelenek ve göreneklerin uygulanmasına son vermek için yasalar, politikalar ve eğitim programları gibi önlemleri geliştirmek, benimsemek ve eksiksiz uygulamakla ve yerel kadın gruplarıyla iş birliği yaparak bu zararlı geleneksel uygulama ve âdetlerin kadınların insan haklarını nasıl ihlal ettiği konusunda toplumsal ve bireysel bilinci yükseltmekle yükümlü tutulması (69d ve 96a)</p> <p>Türkiye'nin Ulusal Eylem Planı'ndaki Taahhütleri</p> <p>...</p> <p>Gerekli yasal düzenlemeler yapılarak erken evliliğin önlenmesi ve ilk evlilik yaşının hem erkekler hem kızlar için 18'e yükseltilmesi</p> <p>...</p> <p>Türkiye'nin Girişimiyle Pekin+5 Sonuç Belgesine Dahil Edilen Konular</p> <p>Namus suçları ve zorla evlendirmenin, evlilik içi tecavüzün kadına karşı şiddet kapsamı içine alınması, devletlerin bu konularda koruyucu ve önleyici yasal adımları atmaları</p>

¹⁷ Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf> (Erişim tarihi 23.02.2019).

¹⁸ Pekin+5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Bildirgesi, http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/219_1.pdf (Erişim tarihi 23.02.2019).

TABLO 1. EVLİLİĞİN TAM VE ÖZGÜR İRADE İLE AKDEDİLMESİ ŞARTINA İLİŞKİN ULUSALÜSTÜ HUKUK NORMLARI

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi¹⁹

Madde 36: Tecavüz dahil olmak üzere, cinsel şiddet

1. Taraflar, aşağıda belirtilen kasıtlı davranışların cezalandırılmasını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır:

a) herhangi bir organıyla veya bir cisimle bir başka kişiyle, rızası olmadan vajinal, anal veya oral olarak cinsel nitelikli eylemlerde bulunma,

b) kişiye karşı rızası olmaksızın diğer cinsel nitelikli eylemlerde bulunma,

c) rızası olmayan bir kişinin üçüncü bir kişiyle cinsel nitelikli eylemlerde bulunmasına neden olma.

2. Rıza, mevcut koşulları değerlendiren kişinin hür iradesinin sonucunda isteğe bağlı olarak verilmelidir.

3. Taraflar, birinci paragrafta yer alan hükümlerin iç hukuk tarafından tanındığı şekliyle eski veya şu anki eşlere veya partnerlere karşı işlenen eylemler için geçerli olmasını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır.

Madde 37: Zorla evlendirme

1. Taraflar, yetişkin bir bireyi veya çocuğu evlenmeye zorlayan kasıtlı davranışların suç sayılmasını sağlamak üzere hukuki veya diğer tedbirleri alır.

2. Taraflar, yetişkin bir bireyi veya çocuğu evlenmeye zorlamak amacıyla, kendi ikamet yeri dışında diğer ülke veya Taraf Devletin topraklarına çekmeye ilişkin kasti davranışların suç sayılmasını sağlamak üzere gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır.

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da²⁰ tanımlandığı şekilde:

- **“Şiddet”;** kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketler; buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranıştır.

¹⁹ Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/03/30/Istanbul_Sozlesmesi.pdf (Erişim tarihi 23.02.2019). 3718 sayı ve 19.03.2021 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile “Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesine ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa (İstanbul) Sözleşmesi”nin feshedilmesine; 3928 sayı 30.04.2021 tarihli Kararname ile sona erme tarihinin 01.07.2021 olmasına karar verilmiştir.

²⁰ 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 28239 sayılı ve 20.03.2012 tarihli Resmî Gazete.

- **“Şiddet uygulayan”**; bu Kanun’da şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışları uygulayan veya uygulama tehlikesi bulunan kişilerdir.
- **“Şiddet mağduru”**; bu Kanun’da şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışlara doğrudan ya da dolaylı olarak maruz bırakılan ve maruz bırakılma tehlikesi altında olan kişi ve şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunan kişilerdir.
- **“Kadına yönelik şiddet”**; kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu Kanun’da şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranıştır.
- **“Ev içi şiddet”**; şiddet mağduru ve şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddeti ifade eder.
- **“Koruyucu tedbir kararı”**; şiddet mağdurları hakkında hâkim, kolluk görevlileri ve mülki amirler tarafından, istem üzerine veya resen verilecek tedbir kararlarını ifade eder.
- **“Önleyici tedbir kararı”**; şiddet uygulayanlar hakkında hâkim, kolluk görevlileri ve mülki amirler tarafından, istem üzerine veya resen verilecek tedbir kararlarını ifade eder.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nda²¹ (ÇKK) tanımlandığı şekilde:

- **“Korunma ihtiyacı olan çocuk”**; bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu ifade eder.
- **“Koruyucu ve destekleyici tedbirler”**; çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bunlardan;
  - a. *Danışmanlık tedbiri*, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,

²¹ 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 25876 sayılı ve 15.07.2005 tarihli Resmî Gazete.

- b. *Eğitim tedbiri*, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,
- c. *Bakım tedbiri*, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi halinde, çocuğun resmi veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,
- d. *Sağlık tedbiri*, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbi bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,
- e. *Barınma tedbiri*, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya yönelik tedbirdir.

“Çocuğa karşı şiddet”²²; çocuk istismarı ve çocuklara kötü muamele, sorumluluk; güven veya güç ilişkileri bağlamında, çocuğun sağlığı, yaşamı, gelişmesi veya onuru açısından fiili veya potansiyel zararlı sonuçlanan her tür fiziksel veya duygusal kötü muameleyi, cinsel istismarı, ihmali veya ihmalkâr davranışı, ticari veya başka amaçlı sömürüyü kapsar.

“Fiziksel cezalandırma”; tokat atma, dövme, kırbaçlama dahil olmak üzere kontrol etme, eğitim veya disiplin verme amacıyla yapılan her türlü fiziksel şiddeti içerir.²³

“Duygusal şiddet”; çocuğun kendini değersiz, sevilmeyen, istenmeyen biri olarak hissetmesine neden olan davranış ve tavırları (küsmek, çocukla konuşmamak, cezalandırmak için ihtiyaçlarını karşılamamak, azarlamak vb.) kapsar.²⁴

²² Adem Arkadas-Thibert ve H. Feray Salman (2013), “Çocuğa Karşı Şiddeti İzleme Göstergeleri Kılavuzu”, UNICEF, s.12.

²³ A.g.e., s.12.

²⁴ A.g.e., s.12.

“Fiziksel şiddet”; çocuğun sağlığı, yaşamı, gelişmesi veya onuru açısından zararlı olabilecek her tür fiziksel güç kullanımını içerir (tokat atmak, terlik atmak, kulağını ya da saçını çekmek vb.).²⁵

“Cinsel istismar”; çocukların tam olarak anlayamadıkları, bilgilendirilmiş olur veremeyecekleri, gelişimsel olarak hazır olmadıkları veya kanunları ya da toplumsal kuralları ihlal eden her tür cinsel içerikli davranışa maruz kalmasını ifade eder.²⁶

“İhmal”; çocuğun sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme, barınma gibi gelişimsel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi, karşılanmamasını ifade eder.²⁷

“Çocuk ihmal ve istismarını önleme ve çocuğu koruma yükümlülüğü”; BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin²⁸ (ÇHS) 19’uncu maddesi ile belirlenmektedir. Buna göre devletler; çocuğun bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri almakla yükümlüdür (ÇHS Madde 19). Bu önlemler aşağıdaki hususları içermelidir:

- Çocuklara kötü muamele olaylarının (bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimal, ihmal ya da ihmalkâr muamele, ırza geçme) önlenmesi,
- Belirlenmesi,
- Bildirilmesi,
- Yetkili makama havale edilmesi,
- Uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması ve olayın soruşturulması,
- Mağdurun tedavisi ve mağdura ve onun bakımını üstlenen kişilere gereken desteği sağlayıcı sosyal programların uygulanması.

²⁵ WHO & ISPCAN (2006), “Preventing Child Maltreatment: A Guide to Taking Action and Generating Evidence”.

²⁶ A.g.e.

²⁷ A.g.e.

²⁸ BMGK (1989), “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”, www.unikankara.Org.Tr/Doc_Pdf/Metin132.Pdf (Erişim tarihi 23.02.2019).

Aynı zamanda devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verir ve bu amaçla özellikle:

- Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
- Çocukların, fuhuş ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;
- Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini önleyecek her tür tedbiri almakla yükümlüdürler.²⁹

BM ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

MADDE 19

1. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.
2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE DURUM

ÇYEZE, dünyada ve Türkiye'de kız çocuklarının ve kadınların toplumsal yaşamlarını sınırlandıran, onları temel hak ve hürriyetlerinden yoksun bırakan büyük bir toplumsal ve küresel sorundur.

Dünya çapında 650 milyon kız çocuğunun ve 118 milyon oğlan çocuğunun 18 yaşından önce evlendirilmiş olduğu tahmin edilmektedir. Her yıl dünya çapında 12 milyon kız çocuğu 18 yaşından önce evlendirilmektedir.

ÇYEZE, Türkiye'de hâlâ varlığını sürdüren bir zararlı uygulamadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2020 Nüfus Günü Raporu – Evlenme İstatistikleri'ne göre yalnızca resmi nikâh ile evlenen 16-17 yaş grubundaki kadınların toplam evlilikler içindeki oranı %3,1'dir. Resmi istatistikler 18 yaşından önce gerçekleştirilen tüm evlilikleri kapsamadığından, konu hakkında daha kapsamlı bir çerçeve sunmak adına diğer araştırma kaynaklarına başvurulmaktadır. Bu kapsamda başvuru başat kaynaklardan olan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmalarının (TNSA) 2018 raporu verilerine göre Türkiye'de 20-24 yaş grubunda olan kadınların 18 yaşından önce evlenme yaygınlığı %14,7, 15 yaşından önce evlenme yaygınlığı ise %2'dir.

3. ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİK SORUNUNUN NEDENLERİ

Hemen her ülkede ÇYEZE'ye yol açan nedenler birbirine benzemektedir. Birçok araştırma ve uluslararası çalışmada bu nedenler ve dinamikler doğal olarak toplumsal yaşama yön veren yapısal dinamiklerle bağlantılı olarak gruplanmaktadır. Bu dinamikler ekonomik, toplumsal-kültürel, siyasal- hukuksal dinamikler olarak ayrılır. Dolayısıyla çok faktörlü bir sorun olan ÇYEZE de, ekonomik nedenler, toplumsal-kültürel nedenler ve siyasal-hukuksal nedenler başlıkları altında incelenebilir. Bunların yanı sıra insani krizler ve yerleşim yerine ilişkin nedenler de söz konusudur.

ÇYEZE'nin nedenleri, **bu evlilikleri meşrulaştırıcı faktörler değildir.** Literatürde “çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin nedenleri” başlığı altında yer alan bilgiler, yalnızca bu tip evliliklere giden yolda etkisi olan faktörleri araştırmak ve bu soruna çözüm bulmak amacıyla yapılmış analizleri göz önüne sermektedir. Dolayısıyla ÇYEZE haberlerinde, **bu evlilikleri meşrulaştırıcı bir neden-sonuç anlatımından kaçınılmalıdır.**

A. TOPLUMSAL VE KÜLTÜREL NEDENLER

Ataerkil düzen ve toplumsal cinsiyete dair kalıp normlar, ÇYEZE'yi normalleştiren anlayışı yeniden üretmektedir. Kadınlara ve erkeklere atfedilen fakat hiçbir bilimsel temeli olmayan toplumsal cinsiyet rolleri, kız çocuklarının çocuk yaşlarda evlendirilmeleri anlayışını doğallaştırmaktadır. Birçok ülkede gelenekler, çocuk yaşta evlilikleri soyun devamı açısından da olağan kabul etmektedir. Kız çocuklarının oğlan çocukları kadar değerli görülmediği ülkelerde kadınlar, sınırlandırılmış ve edilgen bir yaşam döngüsü içerisinde eşitsizliklere ve baskılara maruz bırakılmaktadır. Bunlara ek olarak, yakın çevre baskısı, “namus koruma”, “evde kalma”, “dedikodu olur” gibi olumsuz toplumsal kaygılar da ebeveynlerin çocuklarını evlendirmelerine sebebiyet verebilmektedir.

B. EĞİTİM FIRSATLARINA İLİŞKİN NEDENLER

ÇYEZE, anne-babanın okuma-yazma bilmediği ya da temel eğitim dışında eğitimlerini ilerleterek üniversite eğitimi almadığı ailelerde daha çok karşılaşılan bir sorundur. Diğer yandan kendileri de çocuk yaşta evlilik yapmış ve örgün eğitimde yer alamamış olan ebeveynler, çocuklarının da örgün eğitimde yer almamasını olağan görebilmektedir. 2018 TNSA verilerine göre 20-24 yaş grubunda olup 18 yaşından önce evlenen kadınlar arasında annesinin eğitim düzeyi ortaokul ve üzeri olanların oranı %3, babasının eğitim düzeyi ortaokul ve üzeri olanların oranı %12'dir. Bu da bize, ilkokul mezunu veya hiç eğitim görmemiş ebeveynlerin ailelerinde çocuk yaşta evliliğin daha yaygın olduğunu göstermektedir.

C. EKONOMİK NEDENLER

Ekonomik nedenlerin en başında yoksulluk gelmektedir. Yoksul aileler için kız çocuklarını evlendirmek, “besleyecekleri bir boğazdan kurtulmak” olarak görülmekte ve giderlerini azaltan bir çözüm olarak uygulanmaktadır. Kız çocuklarını evlendirme karşılığı alınan “başlık parası” da yoksul aileler için önemli bir ek gelir olarak görülmektedir.

D. İNSANİ KRİZLERE İLİŞKİN NEDENLER

Çatışma ve insani kriz durumlarında artan şiddet hem eğitime erişimi kısıtlamakta hem kitlesel olarak yoksulluğu daha büyük boyutlara taşımakta hem de diğer tüm olumsuz faktörlerin etkisini katlayarak artırmaktadır. Kriz durumları, insanların olumsuz sonuçlar doğurabilecek başa çıkma mekanizmalarını benimsemesine sebep olmaktadır.

Çatışma ortamlarında kız çocuklarını evlendirmek, onları korumanın veya ekonomik zorluklarını hafifletmenin bir yolu olarak görülebilen; evlendirilen çocukların şiddet sarmalından kurtulamadığı ve şiddetin artarak devam ettiği bilinmektedir. Mevcut koruyucu sistemin ve mekanizmaların dışında kalmak da çocuk yaşta evliliklerin artışına sebep olmaktadır.

E. YERLEŞİM YERİNE İLİŞKİN NEDENLER

ÇYEZE kırsal yerleşim alanlarında, kentsel alanlara nazaran daha sık karşılaşılan zararlı uygulamalardır. Türkiye’de 2018 TNSA verilerine göre kırsal yerleşim yerlerinde yaşayanlar arasında 20-24 yaş grubunda olup 18 yaşından önce evlenmiş kadınların oranını halen daha yüksektir.

4. ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLERİN YARATTIĞI SONUÇLAR

ÇYEZE; çok büyük oranda kız çocuklarını etkilemekte, onları ailelerinden ve arkadaşlarından ayırmakta, çocukluklarını ellerinden almakta, ev içi şiddete maruz bırakmakta, gelişimlerini ve eğitimsel, sosyal ve mesleki alanda sahip oldukları fırsatları tehlikeye atmaktadır. Bu evlilikler, çocukların üzerinde kendilerinin karar verebileceği bir yaşam kurma olanaklarını daha çok küçük yaşlarından itibaren ellerinden almaktadır. Onları, yetişkinlerin kararlarına, isteklerine ve belirlemelerine tabi hale getirmektedir. Bu bağımlılık ve olumsuz sonuçları ömür boyu sürmektedir.

Evlilik kurumunun yaratacağı sorumlulukların tam olarak ayırında olmayan çocuklar, kendilerini evliliğe hazır hissedebilmekte ve evlenme isteği gösterebilmektedir. Ancak henüz hazır olmayan çocukların evlenmeleri ve özellikle kız çocuklarının evliliğin ardından hamile kalmaları ve çocuk doğurmaları, onları aşılması zor sorunlar ve hak kayıpları ile karşı karşıya bırakmaktadır.

ÇYEZE, insan hakları ve çocuk hakları ihlalidir. Çocuk yaşta evlilik, çocuğun öncelikle eğitim ve gelişme hakkının ihlal edilmesine neden olur. Bu da çoğu kez beraberinde yeterli yaşam seviyesine sahip olma hakkının ihlalini getirmektedir. Genellikle bu hak ihlallerine ayrımcı muamelelerden korunma hakkının ihlali de eşlik eder. Çocuk yaşta evliliği, çocuk yaşta hamilelik izlediğinde hem anne adayları olan hem de doğan çocuk bakımından yaşam hakkı ihlali söz konusu olur. Evliliğin para karşılığında yaptırıldığı durumlarda ise insan ticaretine konu edilme söz konusu olur.

ÇYEZE sonucu kız çocukları şu tehlikeli sonuçlarla karşılaşmaktadır:

A. SAĞLIKLA İLGİLİ SONUÇLAR

- ÇYEZE, çoğunlukla erken ve sık gebeliklere yol açmakta; anne ve çocuk ölüm riskini artırmaktadır. Erken yaşta evlenen ergenlerin 18 yaşından önce gebe kalma oranları %86 gibi yüksek bir rakama ulaşabilmektedir.³⁰
- Ergen gebelerde doğum öncesi komplikasyonların yüksek oranda görüldüğü, hem annenin hem de bebeğin hastalığa yakalanma ve ölüm riskinin arttığı bilinmektedir.³¹ Erken yaşta hamile kalındığında, doğacak bebeğin ölüm riski üç kat artmaktadır.

30 Güneş, M., Selçuk, H., Demir, S., İbiloğlu, A. O., Bulut, M., Kaya, M. C., Sır, A. (2016), "Çocuk evliliği yapan kadınlarda çift uyumu ve çocukluk çağı ruhsal travması", *Journal of Mood Disorders (JMood)*, 6(2), 63-70, doi:10.5455/jmood.20160425100345 (Erişim tarihi 23.02.2019).

31 Acemoğlu, H., Ceylan, A., Saka, G. ve diğ. (2005), "Diyarbakır'da erken yaş evlilikleri", *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2 (8). 115-120; Ertem, M., Saka, G., Ceylan, A. V. ve diğ. (2008), "The factors associated with adolescent marriages and outcomes of adolescent pregnancies in Mardin Turkey", *Journal of Comparative Family Studies*, 39 (2): 229-239; Yılmaz, E., Yılmaz, Z. V., Karlı, M. F., Gültekin, İ. B., Seven, B., Kara, O. F., ve Küçüközkan, T. (2015), "Bir eğitim ve araştırma hastanesinde doğum yapan adolesan gebelerin obstetrik ve perinatal sonuçları", *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 12(6), 213-216.

- Cinsel sağlık ve üreme sağlığı alanındaki bilgilere ve yöntemlere erişimleri sınırlı olduğundan, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara yakalanma olasılığı artmaktadır.
- Evliliği istemeyen, evlendirildiği kişiyi evlilik öncesi tanımayan, evlilik sonrası geniş ailede yaşayan, eşi çalışmayan ve eşi tarafından fiziksel ve duygusal istismara maruz bırakılan kız çocuklarında, depresif bozukluk ve uyum bozukluğu gibi ruhsal bozukluklar daha yüksek oranda belirlenmiştir.³²
- Çocuk yaşıta, erken ve zorla evlenenlerin biyolojik sağlığının yanı sıra ruh sağlığı da bozulmaktadır. Erken evlenen kız çocuklarının ruhsal tanı alma yönünden risk altında oldukları saptanmıştır.³³

B. SOSYAL SONUÇLAR

- Çocuk yaşıta, erken ve zorla evlendirilen kız çocuklarının eğitim ve öğretimi yarıda kalmakta, çoğu kez zorunlu eğitimi bile alamamaktadırlar.
- ÇYEZE, ev içinde şiddete maruz kalma riskini artırmaktadır. ÇYEZE'ye maruz bırakılan çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddete maruz kalabilmektedirler.
- Çocuk yaşıta, erken ve zorla evlendirilen kız çocuklarının yetişkin olduklarında bile çoğunlukla eşlerinden çekindikleri ve eşleri ile iletişim kurmakta zorlandıkları, çocuk bakımı konusunda güçlükler yaşadıkları, aile içinde karar mekanizmalarının dışında kaldıkları ve kendilerini güçsüz hissettikleri görülmektedir.³⁴ Ayrıca çocuk yaşıta evlendirilen çocukların çevrelerinden soyutlandıkları, sosyal izolasyona maruz bırakıldıkları bilinmektedir.

32 Soylu, N. ve Ayaz, M. (2013), "Adli değerlendirme için yönlendirilen küçük yaşıta evlendirilmiş kız çocuklarının sosyodemografik özellikleri ve ruhsal değerlendirmesi", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14, 136-144.

33 Güneş ve diğ., 2016; Soylu ve Ayaz, 2013.

34 Çoban, A. İ. (2009), "Adölesan evlilikleri", *Aile ve Toplum*, 4(16), 37-50.

C. EKONOMİK SONUÇLAR

- Erken evlenen kız çocukları, eğitim alamadıkları için üretici ekonomik yaşama geçememekte, iş ve meslek sahibi olamamaktadır. Böylelikle erkeğe bağımlı bir yaşama ve yoksulluğa mahkûm edilmektedirler. Ekonomik olarak evlendikleri kişiye ya da o kişinin ailesine bağımlı bir yaşam sürmektedirler.³⁵
- Bu durum çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirilen kadınların yasal haklarının korunmasını engellemekte ve güçsüz bir pozisyonda kalmalarına yol açmaktadır.

Çoğunlukla dini törene dayalı nikâhlanmayla ve resmi nikâh olmaksızın yapılan kayıt dışı çocuk yaşta evlilikler, evlilikte sorun çıkması halinde kız çocuklarını kanuni teminattan ve mülkiyet hakkı dahil olmak üzere yasal haklardan yoksun bırakmaktadır. Ayrıca resmi nikâh yokluğunun ve işgücüne katılmamalarının sosyal yönden dezavantajlı olmalarına yol açtığı vurgulanmaktadır.³⁶

5. ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLERLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

ÇYEZE konusunda mevzuatı dört alanda incelemek gerekir: Evlenme yaşına ilişkin düzenlemeler, bildirim sorumluluğuna ilişkin düzenlemeler, çocuğun korunmasına ilişkin düzenlemeler ve suç teşkil eden eylemlerin kovuşturulmasına ilişkin düzenlemeler.

A. EVLENME YAŞINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Türk Medeni Kanunu'na (TMK) göre, bir kimsenin kendi kararı ile evlenebilmesi için 18 yaşını doldurmuş olması ve ayırt etme gücüne sahip bulunması gerekmektedir.³⁷ 17 yaşını doldurmuş kişiler veli veya vasilerinin

³⁵ Soylu ve Ayaz, 2013.

³⁶ Karakaya ve Gençalp (2009), "Sosyoekonomik düzeyi düşük bölgede yaşayan adolesan evli kadının üreme sağlığı sorunları", *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 6(1), İstanbul.

³⁷ TMK Madde124 ve 125.

yazılı izni ile evlenebilirler.³⁸ Veli ya da vasisi olmayanlar ise vesayet makamının (sulh mahkemesi) izni ile evlenebilirler.

Olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebebin varlığı halinde 16 yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine hâkim (aile mahkemesi hâkimi) tarafından izin verilebilir.³⁹ Bunun istisnai bir hal ve sıkı koşula bağlanmış olduğuna dikkat etmek gerekir.

B. BİLDİRİM SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Bir çocuğun evlendirildiğini öğrenen kişiler, bunu çocuğun korunmasından sorumlu makamlara (Sosyal Hizmetler Kanunu (SHK) Madde 21 ve ÇKK Madde 6) ve soruşturma makamlarına bildirmekle yükümlüdür. Çocuğun korunmasından sorumlu makam, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'dır.⁴⁰ Bu durumda bildirim Bakanlık İl Müdürlüğü'ne veya ÇKK'ya göre çocuk hâkimine yapılması gerekecektir.

Türk Ceza Kanunu (TCK), işlenmekte olan veya işlenmiş olsa bile sebebiyet verdiği neticelerin sınırlandırılması mümkün olan bir suçun bildirilmemesini suç olarak düzenlemektedir (TCK Madde 278). Böyle bir suçu bildirmek herkesin, dolayısıyla medya çalışanlarının da sorumluluğudur. Suça ilişkin bildirim Cumhuriyet Savcılığına veya kolluğa yapılması gerekmektedir.

C. ÇOCUĞUN KORUNMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

ÇYEZE; evlenen çocuğun beden ve ruh sağlığı açısından zarar verici olmasının yanı sıra anne-çocuk ölümleri gibi yaşam hakkı ihlaline kadar uzanan, aynı zamanda da halk sağlığını da tehdit eden bir dizi riski içermektedir. Çocuk yaşta evliliğin, erken evliliğin ve zorla evlendirilmenin önlenmesi devletlerin çocuk koruma alanındaki temel sorumluluklarından biridir.⁴¹ Bildirimi alan Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nün de riski incelemesi ve tehlikeyi bertaraf edici tedbirin alınmasını sağlaması gerekir. Müdürlük resen de harekete geçme yetkisine sahiptir.⁴² Bu kapsamda, TMK, ÇKK ve Ailenin

³⁸ TMK Madde 126; Evlendirme Yönetmeliği Madde 14 ve 20.

³⁹ TMK Madde 124.

⁴⁰ 1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf> Madde 65 vd.

⁴¹ BM ÇHS Madde 19.

⁴² SHK Madde 21.

Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un sunduğu tedbir olanaklarının hepsi teker teker veya birlikte uygulanabilecektir.

D. SUÇ TEŞKİL EDEN EYLEMLERİN KOVUŞTURULMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirme eylemleri aynı zamanda suç teşkil eder. Eylemin özelliğine göre birden fazla suç tipinden bahsedilebilir (bkz. Tablo 2). ÇYEZE'nin bir kısmı akranlar arasında gerçekleşmektedir. Önemli bir kısmında ise taraflardan biri yetişkindir. TCK, failin yaşı bakımından bir ayrım yapmadığı için bu iki durum arasında hukuki açıdan bir farklılık gözetilememektedir. Ancak bu noktada; mağdurun yaşı ve cinsel davranışın gerçekleştirilme biçimine göre suç tipi değişecek olmakla birlikte, davranışın suç olma özelliği değişmeyeceğine dikkat edilmesi gerekir.

Evlenilen veya evlendirilen çocuk; 15 yaşını doldurmamış veya 15 yaşını doldurmuş olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş veya cinsel davranış cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleşmiş ise eylem, "çocuğun cinsel istismarı" suçunu oluşacaktır.⁴³ Bu durumda eylemin organ ve sair cisim sokma şeklinde gerçekleşmesi, bu kişinin çocuğun öğretmeni veya bakım gözetimini üstlenen kişi olması gibi durumlar cezanın ağırlaştırıcı sebebi olarak kabul edilecektir.

Evlenilen veya evlendirilen çocuk; 15 yaşını doldurmuş ve çocuk eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilecek durumda değil ya da eylem cebir, tehdit ve hile ile gerçekleştirilmiş ise reşit olmayanla cinsel ilişki suçu işlenmiş olacaktır.⁴⁴ Eğer fail, çocukla arasında evlenme yasağı olan bir kişi veya çocuğu evlat edinecek veya koruyucu ailesi olacak kişi ise eylem şikâyet olmadan soruşturulur. Diğer hallerde bu suçun soruşturulması şikâyete tabidir. Burada şikâyet hakkı sadece mağdura tanınmıştır.

Öte yandan, eylemin bazı hallerinin soruşturulması şikâyete tabi olsa bile, bu eylemi öğrenen kişi bir suçu öğrenmektedir. Üçüncü bir kişinin eylemin bütün özelliklerini bilmesi ve hukuka uygunluk değerlendirmesi

⁴³ TCK Madde 103.

⁴⁴ TCK Madde 104.

yapması beklenemez. Dolayısıyla, eylemin şikâyete tabi olup olmadığını bilemeyecek, mağdurun şikâyet konusundaki özgür iradesini tespit edemeyecek olan üçüncü kişiler öğrendikleri her suççu bildirmekle yükümlüdürler. Ancak bildirimi alan soruşturma makamları, soruşturma yapıp yapmayacaklarına karar vermeden önce gerek görüyorlarsa mağdurun şikâyetçi olup olmadığını araştırabilirler.

TABLO 2. ÇOCUK YAŞTA VEYA ZORLA EVLENDİRME EYLEMLERİNE İLİŞKİN SORUŞTURMALARA KONU OLABİLECEK SUÇLAR VE ŞÜPHELİLER

OLASI ŞÜPHELİLER	OLASI SUÇLAR
Çocuğun veli veya vasisi	Tehdit, şantaj (TCK Madde 106-107) Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi (TCK Madde 112) Cinsel istismar veya reşit olmayanla cinsel ilişki suçları için azmettirme, yardım etme (TCK Madde 38-39) Koruma, gözetim, yardım ve bildirim yükümlülüğünün ihlali (TCK Madde 97-98) İnsan ticareti (TCK Madde 80) Kötü muamele (TCK Madde 232) Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğünün ihlali (TCK Madde 233) Koşulları var ise veli veya vasi ile ilgili olarak, TCK 38 ve 39'uncu maddeleri ile düzenlenen tablodaki diğer faillerin suçlarına yardım etme ve azmettirme gibi iştirak hükümleri de uygulanabilecektir.
Çocukla evlenen kişi	Çocuğun cinsel istismarı (TCK Madde 103) Reşit olmayanla cinsel ilişki (TCK Madde 104) Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören (TCK Madde 230) İnsan ticareti (TCK Madde 80) Kişi hürriyetinden yoksun kılma (TCK Madde 109) Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören (TCK Madde 230)
Düğün vb. kutlamaya katılanlar	Suççu bildirmeme suçu (TCK Madde 278)
Akrabalar, komşular ve bir çocuğun evlendirildiğini öğrenen diğer kişiler	Suççu bildirmeme suçu (TCK Madde 278)
Öğretmen, doktor vb. kamu görevlileri	Suççu bildirmeme suçu (TCK Madde 279-280)

BÖLÜM 2

ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİKLERİN HABERLEŞTİRİLMESİ

ÇYEZE'nin konu edildiği haberler gerek yazılı gerekse görsel medyada genel olarak **yaşam haberleri** sınıflandırmasında yer alır.

Yaşam haberleri, insanlara gündelik hayatın değerleri, normlar, anlayışlar, sezgiler ve sağduyunun bilgisini sunan haberlerdir. Yaşam haberleri, açıkça ve güçlü politik birtakım vurgularla olay ve olguları sunmak yerine, gündelik hayatın içine nüfuz etmiş ifadeleri, sözleri, eylem ve hareketleri sanki politik bir yönleri yokmuş gibi sunarak esasında oldukça önemli bir politik dil ile yapılandırılmaktadır. Hemen bütün toplumsal kesimlerin onaylayacağı doğrular, genel geçer görüşler, haber okuru ve izleyicisinin doğallıkla karşılayacağı sivri olmayan anlatımlar, yaşam haberlerini politik gibi görünmeyen ama esasında bir politik sunum alanı olarak karşımıza çıkarır.

Buradaki politik sunum, geniş anlamıyla insanları, var olan toplumsal değerlerin ve normların dünyasına yeniden ve sürekli yerleştirmekle ilgilidir. Oysa var olanın dışında ve ötesinde bir toplumsal ilişkiler alanının hayal edilebilmesi için haberler aracılığıyla güçlü bir eleştirel bakışın desteklenmesi gerekmektedir. Bunun için ise var olana mesafeyle, kuşkuyla ve dönüşüm talep eden bir iradeyle yönelecek bir konuşma ve düşünme alanını haberlere dahil edilmelidir. Yaşam haberleri çoğunlukla olanın olduğu gibi aktarımıyla sınırlıdır, eleştirel bir bakış sunmaz.

Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik haberleri, genellikle yaşam haberleri kategorisinde yer almakla birlikte, özünde, çocuk haklarının ve cinsiyet eşitliğinin toplumsal zeminini güçlendiren ya da zayıflatan söylemiyle politik haberlerdir.

ÇYEZE haberleri, yaşam haberlerinin konularından biri olarak hayatın rutin akışı içinde gerçekleşen ve çoğunlukla "başkalarının başına gelen, sıradan haber izleyicisinin hiç dahil olmadığı bir sorun" olarak resmedilmektedir. Bu başkaları da çoğunlukla "eğitimsiz", "bilgisiz", "yoksul", "kırsal alanlarda yaşayan" kişiler olarak gösterilmektedir. ÇYEZE, evliliğin toplum tarafından onaylanmış iki temel ölçütü olan reşit olmak ve rıza göstermek ölçütlerine karşıtlığıyla, olağan akışı bozan bir **normal durumdan farklılaşma hali** olarak habere konu edilmektedir. Yani, ÇYEZE, yaygın ve geçerli olana karşıt ancak onu tehdit etmeyen bir istisna hali gibi, ortalama haber izleyicisinin dışında kalan ve sanki bizim dışımızdaki bir dünyada olup biten bir konu gibi sunulmaktadır.

Ekonomik nedenler, kültürel ve toplumsal değerler, eğitimsizlik gibi çok boyutlu bir sorunu yaşam haberleri kategorisinde ele alan bir haber içeriğinin, bütün bu nedenleri yeterince işleyebilmesi zordur. Sorunun neden-sonuç ilişkilerinin daha kapsamlı sergilenmesi, hemen bütün habercilik kılavuzlarında önerilir. Böylelikle soruna yol açan nedenlerin ortadan kaldırılarak sorunun üstesinden nasıl gelinebileceği ile ilgili bir bakış açısı da haber izleyicisi ve okurlarına kazandırılmış olur.

Bununla birlikte sorunun bağlamının genişletilmesi tek başına yeterli değildir. Asıl yapılması gereken, haberin yazımı ve yapımı sürecinin çocuk haklarına ve toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısına dayalı olarak gerçekleştirilmesidir. Amacımız bu iki bakış açısına birden dayanan bir habercilik anlayışını inşa etmek olmalıdır.

1. HAK HABERCİLİĞİNE VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE DAYALI HABERCİLİK BAKIŞIYLA ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİK HABERLERİNİ YAPMAK

ÇYEZE haberleri, iki temel habercilik biçiminden yararlanarak çerçevelenmesi zorunlu haberlerdir:

- Her şeyden önce haberdeki ana özne, çocuklardır. Bu durumda çocukların yüksek yararının, kişilik ve kimlik bütünlüğünün korunması öncelikle akılda tutularak haber yapılmalıdır. Bu öncelik, hak haberciliğinin ve çocuk hakları odaklı haberciliğin hareket noktasıdır.
- Diğer yandan da kız çocuklarının evlendirilmesinin arka planında ataerkil değer dünyasının hâkimiyeti bulunduğu için bu haberler, kız çocuklarını ve kadınları erkekler karşısında eşit gören, yani toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir habercilik anlayışı ile yapılmalıdır.

1.1. ÇOCUK HAKLARI HABERCİLİĞİ BAKIŞ AÇISINDAN ÇOCUK YAŞTA ERKEN VE ZORLA EVLİLİK HABERLERİ

ÇYEZE haberciliğinin yaslanması gereken çocuk hakları haberciliği, aslında hak haberciliğinin bir biçimidir ve ondan güç alır. Hak haberciliği, sadece günümüzde evrensel geçerlilik kazanmış insan haklarıyla ilgili konuları ve sorunları öne çıkararak değil, habere konu olan **her şeyin** insanla ve insan hakkıyla zaten içsel olarak bağlantılı olduğunu fark ettiği ölçüde yapılabilecek bir haberciliktir.⁴⁵

Bu farkındalık için habercilerin, kendi mesleği ve haberle kurduğu ilişkiye dair pek çok ön kabulünü dönüştürmesi gerekmektedir.

Habercilerin hak haberciliği ve onunla bağdaşık çocuk haklarına dayalı bir habercilik yapabilmesi için dönüştürmesi gereken ön kabulleri şunlardır:⁴⁶

- Haber, dünyaya ve insana dair kurucu rolü olan bir anlatıdır. Bu anlatıda dünyanın nasıl bir yer olduğu, insanın insanla ve insanın şeylerle ilişkilerinin ne olduğu, nasıl süregittiği hem sergilenir hem de inşa edilir. Toplumsal ilişkiler alanındaki güç uygulamaları da doğal, normal, meşru ve ezelden ebede süren birer hareketmişçesine yeniden üretilir. Ezen ile ezilen arasındaki ilişkiyi eleştiren bir tarzda sunsa bile haber, temsil ettiklerinde kaçınılmaz olarak onlara bir “varoluş” kazandırır.
- Gerçeğin inşası, gücün hareketlendirdiği bir alanda olup bitmektedir. Öyleyse gerçek, hâlihazırdaki güç ilişkilerince kurulur. Haberci, kendisini bu verili alanından azade ve gerçeğin tamamına hâkim olabilen bir kimlik içinde görmemelidir. Haberci, gerçeğin bütünü ile karşılaşamaz; gerçek ile kısmi bir karşılaşma içindedir. Bu kısmi karşılaşma gereği yaptığı haberi, gerçeğe dair geçmiş ardyöresini, bütün neden-sonuç bağıntılarını içine alan bir anlatı olarak kuramaz. Dolayısıyla gerçeği olduğu gibi yansıtamaz.

⁴⁵ Dursun, Ç. (2007) “Hak Haberciliğinin Doğası ve Olanacağı”, S. Alankuş (der), *İnsan Hakları Haberciliği*, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 105-127.

⁴⁶ A.g.e.

- Habercinin görevi, gerçekliğe dair olabilecek en hakkaniyetli anlatıyı kurmaktır. Hakkaniyetli habercilik için ayrımcılığa uğrayan toplumsal kesimlerin (kadınların, çocukların, engellilerin, kırılgan, dezavantajlı ve risk altındaki kesimlerin vb.) sözleri olabildiğince dolaşıma sokulmalıdır.
- Haberci için habere konu ettiği kişilerin, olabildiğince çok yanıyla kavranması ve yapı bütünlüklerinin tanınmasıyla ilgili kaygılar ve öncelikler söz konusu olmalıdır. Habere konu olan insanların toplumsal kimliği ve yapı bütünlüğü göz ardı edilmemelidir. Çünkü insan hakları, temelini insanın değerinde bulur.

Habere ve habercilik mesleğine dair belirtilen yerleşik ön kabuller sorgulanarak bir yana bırakıldığında, çocuk haklarına dayalı habercilik güçlenebilecektir. Çocuk odaklı ya da çocuk haklarına dayalı habercilik, ÇHS'nin çocuk odaklı bakış açısının zaman içinde medya ve habercilik alanında da karşılığını bulmasıyla gelişmiştir. ÇHS, insan hakları standartlarına bağlı olarak dört temel çocuk hakkının korunması ve kullanılmasını evrensel bir hareket noktası olarak ele alır. Bu haklar şunlardır:

- Yaşama hakkı
- Gelişme hakkı
- Korunma hakkı
- Katılım hakkı

Bütün bu hakların çocuklara sağlanması, devletlerin yapacağı düzenleme ve alacağı önlemlere bağlı kılınmakla birlikte, çocuk haklarının korunması bütün insanlığın sorumluluk alanı içinde görülmektedir. Özellikle de "çocukların anne ve babaları yanında yaşama hakkı"nın önemli bir hak olarak altı çizilmektedir.⁴⁷ Çocuk hakları, devletin ve ailenin olduğu kadar bütün kurumları ile toplumun sorumlu tutulduğu haklardır.

⁴⁷ Onat, Y. Akço, S. ve diğ. (2012), *Çocuk Odaklı Habercilik* (der.) 2. Baskı. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Çocuk odaklı bakış açısının dört temel eksenidir:⁴⁸

- 18 yaşından küçük herkes çocuktur ve her çocuk bir birey olarak hak ve özgürlüklere sahiptir.
- Çocuklar arasında ayrımcılık yapılması yasaktır.
- Birinci öncelik çocuğun yararidir.
- Çocuğun görüşü alınmalı ve katılımı sağlanmalıdır.

Çocuk haklarını savunan bu ilkeleri medya ve habercilik alanına uygulamak, çocukların yaşadığı gerçeklik alanını haber içeriklerinde daha güçlü biçimde sunmak anlamına gelmektedir. Bu ilkelerden en temel olanları şöyle sıralanabilir:

- Çocukların konu olduğu, içinde yer aldığı her olgu, “öncelikle onların yararı ve lehine bir haber nasıl yazılabilir” düşüncesi ile ele alınmalıdır. Çocuklar, kendi yaşadıkları gerçekliği ifade etmekte yetişkinlere göre daha fazla zorlanırlar. Kendi yaşam deneyimini yetişkinlerde olduğu gibi apaçık ortaya koyacak duygusal ve bilişsel gelişim düzeyinde değillerdir. Onların yaşadıkları gerçekliğin etraflıca ve hakkaniyetli bir şekilde dile getirilmesi bakımından haberciler de sorumluluk altındadır.
- Haberciler çocukların içine düştükleri olumsuz durumlara yol açan bütün faktörleri olabildiğince kapsamlı sunmalıdır. Dolayısıyla haberde her bir ÇYEZE ile ilgili bağlam bilgisini genişletmek, çocuk hakları haberciliği açısından elzemdir.
- Çocukların konu olduğu haberlerde neden-sonuç ilişkileri, bütünüyle olay odaklı kurulmamalıdır. Olay odaklı neden- sonuç ilişkileri kurmak, konuyla ilgili olarak sadece bireyleri sorumlu gösterme riskini taşır. Oysa gelişen gerçekliklerde ve onların olay haline gelmelerinde yapısal koşullar ve nedenler, bireysel irade ve inisiyatiflerden çoğu kez daha çok etkilemektedir. Haberlerin olaya dair sorumlulukları neredeyse bütünüyle bireylere yükleyen anlatılar olduğu, birçok eleştirel haber çözümlemesi tarafından saptanmıştır.⁴⁹ Çocuklar, konu edildikleri haberlerde irade ve inisiyatif sahibi yetişkinler gibi temsil

⁴⁸ A.g.e.

⁴⁹ Dursun, Ç. (2013), *İletişim Kuram Kritik*, Ankara: İmge Kitabevi.

edilmemelidir. Özellikle kız çocuklarının “kendi rızasıyla” ya da “âşık olarak” ya da “evinden kaçarak” evlenmeye yöneldikleri gibi, onların yaşını, koşullarını göz ardı eden bir habercilik ile adeta bütün irade ve inisiyatif onlara atfedilmektedir. Haberlerde erken yaşta ve zorla evlendirilen kız çocukları için bu tür ifadelerden kaçınılmalıdır.

- Haberlerdeki manşetlerde ve başlıklarda kısa anlatıma dayalı dil, klişe ve basmakalıp ifadeler, çocukların toplumsal kimliklerinin zayıflatılmasına yol açmaktadır. Bununla ilgili ilk akla gelen klişeler “tinerici çocuk”, “hırsız çocuk”, “sokak çocuğu” ifadeleridir. Habercilerin çocukların toplumsal kimliğini zayıflatan ve değersizleştiren bu tür adlandırmaları bırakmaları gerekmektedir. Bu tür ifadelerde anılan suç, çocukların toplumsal kimliğine bitiştirilmektedir. Dahası, çocukların içine sürüklendikleri olaylarla ilgili irade ve inisiyatif sahibi bireylermiş gibi görülmesine yol açmaktadır.

ÇYEZE haberleri genel olarak;

- Bağlam bilgisi genişletilmeden,
- Neden-sonuç ilişkileri ayrıntılı biçimde kurulmadan,
- Çocukların irade sahibi yetişkinler gibi gösterildiği anlatımlarla yapılmaktadır.

Örneğin çocuk yaşta evlilikler bazı durumlarda aynı yaş grubundaki kız çocukları ile oğlan çocukları arasında gerçekleşmektedir. Bu tür örneklerde ise bu kez “rızasıyla evlendi”, “isteyerek kaçtı” gibi ifadelerle haberde neden-sonuç ilişkisi kurulmaktadır. Henüz duygusal ve biyolojik gelişimini tamamlamamış çocuklar söz konusu olduğunda, yetişkinler arası ilişkileri tarif için kullanılan ifade kalıplarının kullanılması uygun ve doğru değildir. Kaldı ki bu “rıza” ve “isteme”nin koşulları ve bağlamı da yetişkinlerin dünyasından farklılaşmaktadır. Oysa bu bağlam bilgisi, çoğu kez haberlere dahil edilmemektedir.

Hak temelli habercilik anlayışı, habere konu olan ve olumsuz olaylar yaşamış kişilerin ve toplumsal kesimlerin, yaşadıkları olumsuzlukların üstesinden gelebileceğini işaret eden, sahip oldukları temel insan haklarını ve bunlardan nasıl yararlanabileceklerini öne çıkaran, onları güçlendirici bir dilin gelişmesini desteklemektedir.

Çocuk Gelin İfadesi Neden Sorunludur? İradeleri, kararları ve istekleri göz ardı edilerek evlendirilen çocuklarla ilgili en yaygın tanım olan “çocuk gelinler” ifadesi, hak haberciliği çerçevesiyle çelişen ve çocuklar aleyhine bir ifadedir. Bu evliliklere çocuklar ya aileleri ya da ailelerini de zorlayan çevresel olumsuz koşullar tarafından sürüklenmektedirler. Bundan yaklaşık 10 yıl kadar önce çocukluk ile gelin olma arasındaki çelişkiye dikkat çekmek ve ikisi arasındaki uygunsuzluğu işaret etmek için Türkçede de kullanıma giren bu ifade, zamanla yaygınlaşmıştır. Kullanım yaygınlaştığı ölçüde kavram, başlangıçtaki eleştirel niteliğini kaybetmiştir. Toplumsal kültürde evlenmek, gelin olmak, düğün gibi olguların sahip olduğu olumlu değer yükü, çocuk gelin ifadesine de nüfuz etmiş ve onun eleştirel vurgusunu ortadan kaldırmıştır. Sonuçta çocuk gelin kavramı, ÇYEZE'nin kız çocuğu üzerindeki yıkıcı sonuçlarını düşünmeyi zorlaştıran basmakalıp bir ifade haline dönüşmüştür.

1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİNE DAYALI HABERCİLİK ÇERÇEVESİNDE ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİK HABERLERİ

Cinsiyetçilik, kadını toplumda ikincil ve aşağı durumda gösteren bütün tutum, davranış ve etkinlikler ile bunları yeniden üretmek için kurumsal ve ideolojik kaynakların kullanılmasıdır.⁵⁰ Cinsiyetçi söylem, kadınlık ve erkeklik durumunu, insan yaşamının toplumdan ve kültürden gelen sabit bir özelliği olarak gören ve bu sabitlemeyi de kadını erkek karşısında doğuştan gelen zayıflık, duygusallık, akıl dışılık vb. olumsuz öğelerle özelliklendirerek yapan söylemdir.

Cinsiyetçi söylem, bir eşitsizlik söylemidir. Kadın ve erkeğin birbirinden farklarının, erkeğin toplumsal iktidarını kuracak ve pekiştirecek tarzda tanımlanmasıyla işler. Söz konusu farklar, doğuştan gelen dönüştürülemez, değiştirilemez ve yeryüzünün erkek egemen tarzda düzenlenmesine yol açan kökensel farklar haline getirilir. Böylelikle var olan toplumsal düzenin erkek egemen yapısı doğallaştırılır, meşrulaştırılır.

⁵⁰ Timisi, N. (1994), *Medyada Cinsiyetçilik*, KSGM yayını, Ankara.

Eril cinsiyetin egemenlik uygulama rejimi olan ataerkillik, yeni kuşaklar tarafından benimsenir.⁵¹

Medya, günümüzde insanın kendi deneyimine bakma biçimini büyük ölçüde etkilemektedir. Gerek Batı'da gerekse Türkiye'de yapılan çalışmalar, toplumsal cinsiyet ve medya söz konusu olduğunda, gerçekliğin büyük ölçüde ataerkil anlam alanını güçlendirecek biçimde yapılandığını göstermektedir.⁵² Bu demektir ki medya, hâlihazırda güç ilişkileri alanında daha çok kadını ikincilleştiren, onu tabi ve tali kılan, güçten düşüren anlamların üretim ve dolaşımını gerçekleştirmektedir. Bunu en yoğun şekilde gösteren medya anlatısı ise haberlerdir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı habercilik, özellikle 1970'lerden itibaren gelişme göstermiş bir habercilik anlayışıdır. Bu anlayışta farklı toplumsal cinsiyetlerin erkek cinsiyeti karşısında ikincilleştirilmelerine karşı çıkılır ve haber aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğini üretmekten kaçınılır. Bu habercilik anlayışında, kadınların günlük yaşam alanının zengin boyutları, kadının toplumsal kimliğinin çok çeşitli ve güçlü yönleri, haberlerde olabildiğince aktarılmaya çalışılır.

Gerçekten de haberlerde sunulan kadınlık imgeleri günümüzde halen basmakalıptır. Kadınlara dair basmakalıp imgelerin temel özellikleri şunlardır:

- İrade ve inisiyatif sahibi olmayan
- Fiziki özellikleri vurgulanan
- Toplumsal norm ve değerlerin dışına çıktığında konu haline gelen
- Zayıf ve bağımlı bir figür
- Olumsuz özellikleri olan kadın/iyi eş-anne kategorik ayrımına göre yer tutan
- Cinselliğinden arındırılan ya da aşırı cinsel yüklemelerle kurulan figürler
- Şiddetin nesnesi
- Metalaşmış

⁵¹ Mojab ve Abdo, (2004), "Violence in the Name of Honour: Theoretical and Political Challenges", Istanbul Bilgi University Press.

⁵² Dursun, 2007.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, 1980'lerden itibaren sadece kadın ve erkekler arasındaki eşitliği işaret etmekle sınırlı bir çerçeveden çıkmıştır. Zamanla LGBTİ bireyler de toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bakış açısının kapsamına girmiştir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir habercilik denildiği zaman, sadece anaakım bir anlayışla cisgender ve heteroseksüel kadınlara dair kalıp yargıları ve imgeleri üretmekten kaçınmayı ve onları güçlendirici bir dil ve anlatımla haberlerin yapılmasını değil; LGBTİ'leri de merkeze alan ve yukarıda temel özellikleri verilen kadın imgesini yeniden üreten eril anlatıyı sarsacak bir dil kullanan habercilik anlaşılmaktadır.

Geniş anlamıyla toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı haberciliğin göstermesi gereken özellikler şunlardır:⁵³

- Toplumsal cinsiyet çeşitliliği açısından kapsayıcı
- LGBTİ'lerin hakları da dahil olmak üzere kadın hakları konusunda bilgilendirici
- Hak ihlallerini ve kazanımları takip eden ve görünür kılan
- Hak taleplerini duyuran
- Ayrımcılıktan uzak

Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı habercilik, ÇYEZE konulu haberlerin yaygın medyadaki sorunlu biçimiyle karşımıza çıkmasının önüne geçebilir. Bu habercilik, habere konu edilen çocukların haklarının gözetilmesi, onların toplumsal kimliğinin korunması ve yaşadıkları gerçekliğin doğru bir biçimde inşa edilmesi için önemli bir dayanak noktasıdır.

ÇYEZE sorununda hakları çiğnenen ve ihlal edilen asıl toplumsal özne, çoğunlukla kız çocuklardır. Kız çocukları, kendi yaşamları hakkında karar verme olanakları ellerinden bütünüyle alınmış ya da yönlendirilerek rıza göstermeleri sağlanmış bir biçimde, erken yaşta evlendirilmektedir. Ataerkil dünya görüşünün ve anlam rejiminin neredeyse bütün yükünü, bu kız çocukları taşımaktadır. Zamanından önce eş ve anne rolünü üstlenmeye itilerek eğitim hayatından koparılmakta, soyun devamı açısından toplumsal yaşama kısıtlı bir kimlikle dahil olabilmektedirler.

⁵³ Tahaoglu, Ç. ve Akgül, E. (2018), *Toplumsal Cinsiyet Odaklı Habercilik*, 2. Baskı. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Öncelikle bu ağır eşitsizlik ve ayrımcılık halinin, ÇYEZE haberlerinin dilinde, görsel materyallerinde ve anlatım çerçevesinde açıkça görünür kılınması gerekmektedir. Bu evliliklere maruz kalma halinin yarattığı kayıpların altını çizmek, toplumsal cinsiyet eşitliği haberciliği ile olanaklıdır. Haberciler haberlerinde aşağıdaki noktaları gözetmelidir:

- Bu evliliklerin olağandışı ve suç niteliğinde olduğu; kız çocuklarının öz gelişimlerini engelleyerek onları toplumsal hayatta bağımlı bir konuma ittiğini anlatmak,
- ÇYEZE'nin üstesinden gelmeyi destekleyen yasal mekanizmaları haberlere sık sık konu etmek,
- Var olan yasal ve mevzuata ilişkin düzenlemeler ile toplumdaki hangi aktörlere ne tür sorumluluklar düştüğünü ve ebeveynlerin yapması gerekenleri vurgulamak,
- ÇYEZE'nin insanların kayıtsız kalmaması gereken bir suç ve sorun olduğunun altını çizmek,
- Kadına ve kız çocuklarına şiddet uygulamayı mazur gösteren her türlü içerik ve görsel temsil biçiminden kaçınmak.

Haberciler, sadece ÇYEZE konulu haberlerde değil kadınların ve kız çocuklarının konu edildiği her türlü haberde cinsiyetler arasındaki eşitsizliği derinleştirecek söylemlerden, sunumdan ve haber inşasından uzak durmalı, ataerkil anlam rejiminin genel yapısının çözülmesi için toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı yüksek bir habercilik sergilemelidir.

2. MEDYA ETİĞİ VE ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİK HABERLERİ

ÇYEZE haberleri gerek yazılı ve dijital medyada gerekse televizyon haberlerinde karşımıza pek çok etik sorunla yüklü olarak çıkmaktadır. Etik, davranışlara rehberlik eden, iyi-kötü, doğru-yanlış ayrımını koyan ilkeler dizgesidir. Esasen genel olarak haber ve habercilik etiğindeki yaygın sorunlar, bu özel konudaki haberlerde de belirmektedir. Bu başlıkta, habercilikteki ve gazetecilikteki genel etik meselelerin neler olduğunu hatırladıktan sonra, bunların çocuk haklarını ilgilendiren haberlerde ve ÇYEZE konulu haberlerdeki karşılıkları ele alınacaktır.

2.1. HABER ETİĞİ VE GAZETECİLİK ETİĞİ NEDİR?

Gazetecilik mesleğinde iyi gazetecilik ve kötü gazetecilik ayrımını koyan etik kodlar, basının piyasa ilişkileri içinde örgütlenmeye başladığı 19'uncu yüzyıldan itibaren gelişmiştir. Bu etik kodlar ya da ilkeler, gazetecinin sahada nasıl haber peşinde koşacağı ve masa başında da derlediği bilgilere dayalı olarak haberi nasıl yazacağı ile ilgili doğru ve uygun davranma biçimlerini, akıl yürütme tarzlarını kapsamaktadır. Bir kurallar dizgesi olarak habercilik etiği, gazetecilerin iş yapma pratiklerindeki özgürlüklerinin sınırını çizer, sorumluluklarını oluşturur. Bu iç denetim düzeneği ile medyaya ve habercilere hükümetlerin müdahaleleri en aza indirilmeye çalışılır. Dünyadaki ilk gazetecilik kodu veya etik ilkesi 1907 yılında İngiltere'de kurulan Ulusal Gazeteciler Sendikası (NUJ) tarafından 1936 yılında geliştirilmiştir.

Haber etiği ile ilgili kodlar; haberlerin doğru, geçerli, olabildiğince tarafsız ve dengeli olmasını garanti altına almaya çalışır. Günümüzde haberin tarafsız ve nesnel olmasından çok, olgularla ilgili doğru bilgiyi taşıması ve olabildiğince çok tarafın sesinin hakkaniyetli verilmesine dair etik ilkeler yaygınlık kazanmıştır.

20'nci yüzyılın son çeyreğinden itibaren habere konu edilen toplumsal aktörlerin, risk altındaki ve kırılgan kesimlerin kimlik ve kişilik yapısını gözetilen etik kodlar geliştirilmiştir. Kadınların, çocukların, engellilerin, LGBTİ bireylerin, hastaların, yaşlıların, çeşitli etnik ve dini toplulukların kısacası toplumdaki güçsüz kesimlerin konu olduğu olay ve olguların sunumunda, insan hakları odaklı yeni bir habercilik dilinin geliştirilmesine çalışılmaktadır. 1948 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin imzaya açılmasıyla birlikte insan haklarının gözetilmesi konusunda basın kuruluşlarına sorumluluklar yüklenmeye başlamıştır. Zamanla bu çerçeveden hareketle habercilikte gelişen temel etik ilkeler şunlardır:⁵⁴

- Kamu yararı
- Basının tarafsızlığı
- Basının kişilik hakları ve özel yaşama saygısı
- Basının doğru ve dürüst haber vermesi

⁵⁴ Şahin, H. Örs, F. Bulunmaz, B. ve diğ. (2016), *Medya ve Etik* (der.), 1. Baskı. İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Türkiye’de haber meslek kuruluşlarının bu çerçevedeki temel etik ilkeleri ise şöyledir:

- Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, yaşı, sağlığı, bedensel özürlü, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.
- Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.
- Haber ve yorumda, kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan sözcükler kullanılamaz.
- Gazeteci, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde ve Helsinki Nihai Senedi’nde belirtilen ilkelere bağlı kalır.

1970’lerden itibaren özellikle kadınları ve çocukları haberleştirirken gözetilen etik ilkeler, uluslararası ve ulusal basın meslek kuruluşlarının etik yönergelerinde yer almaya ve habercilere sorumluluk yüklemeye başlamıştır. Özellikle kadın ve çocuklarla bağlantılı şiddet ve cinselliğin nasıl sunulacağına dair ilkeler gelişme göstermiştir.

2.2. ÇOCUKLARIN KONU OLDUĞU HABERLERDE ETİK İLKELER

Genel olarak çocukların konu olduğu haberlerin etik kodları, ÇYEZE haberlerinin etik kodlarını büyük ölçüde belirlemektedir. Medyada çocukların konu olduğu haberler, sıklıkla aşağıdaki temalarda karşımıza çıkmaktadır:

- Çocukların suça itildiği veya yöneldiği haberler
- Çocukların başarılarının öne çıkarıldığı haberler
- Çocukların içinde bulunduğu olumsuz koşulların ve taleplerinin konu edildiği haberler
- Çocukların, habere konu olaydan doğrudan değil dolaylı olarak etkilenen ikincil taraflar olarak konu edildiği haberler

Haberci, çocuk hakları zemininde öncelikle çocuğun yaşama hakkını ihlal etmeyecek, gelişme hakkını güçlendirecek ve engellemeyecek, korunma hakkını göz önüne alacak ve katılım hakkını, yani kendi görüşlerini her düzeyde kendisinin ifade edebilmesini olanaklı kılacak bir habercilik etiği ile hareket etmelidir.

Olumlu içerikli haberlerde, bu etik ilkeleri gözeterek hareket etmek haberciler için görece kolaydır. Ancak çocukların suça sürüklendiği olaylarla ilgili ya da olumsuz koşullara maruz kaldığı ve/veya neden olduğu haberlerde etik ilkeleri gözetmek daha çok dikkat istemektedir.

Haberciler, haberin çerçevesini çizerken, henüz karar ve eylemlerinin sonuçlarına dair yetişkinler kadar farkındalığı ve deneyimi gelişmemiş bir yaş kuşağının konu edildiğini unutmamalıdır. Buna ek olarak haber konusu olan çocuklar, geleceklerinin ve önlerindeki yaşamın, bir yüksek yarar anlayışıyla korunmasına dayalı olarak habere konu edilmelidir.

Çocukları ve çocuk haklarını gözetilen etik bir haberciliğin temel ilkeleri genel hatlarıyla aşağıdaki gibi olmalıdır:

- Haberciler, çocukların kendilerini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına saygı ve özen göstermelidir. Aynı zamanda görüş oluşturmanın çocuğun yaşı ve olgunluk derecesi ile ilişkili olduğunu ve bu nedenle çocukların özel bir korumadan yararlanma hakkının bulunduğunu da dikkate almalıdırlar.
- Hem suça maruz kalmış hem de suça sürüklenmiş çocukların kimlikleri alenileştirilmemeli ve çocukların tanınmasına sebebiyet verecek hiçbir bilgi yayınlanmamalıdır.
- Haber kaynağı konumundaki çocuklar gizlenmelidir.
- Önyargılı ve ayrımcı ifadelerle çocukları etiketleyecek habercilikten kaçınılmalıdır.
- Çocukların kendilerinden ve ebeveynlerinden gelebilecek olan çocuğu korumaya dönük istekler ve müdahaleler dikkate alınmalıdır.
- Çocuk, eğitim hayatında ve sosyal hayatta zorda kalabilecek biçimde haberde temsil edilmemelidir.
- Çocuğa ilişkin basmakalıp ifadelerden ve belirli çocuk tiyolojileri yaratacak klişe anlatımlardan uzak durulmalıdır.
- Savaş, göç, doğal afet ve benzeri olaylara dayalı toplumsal boyutu ön planda olan haberlerde çocuğun görüntüsünün yer aldığı durumlar oluşabilir. Doğrudan toplumsal boyutu olan bu tür haberlerde de çocuğun kimliğinin açıkça bilinmesine yol açacak şekilde teşhir edilmesinden kaçınılmalıdır. Görsel malzeme sahadan elde edilirken, kadrajlamının genel ve uzaktan yapılarak çocuğun içinde bulunduğu bağlam koşulları ile birlikte temsil edilmesi, ilkece daha doğru bir yaklaşımdır.

Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'nun (IFJ) çocuk haberciliğine dair geliştirdiği rehber ilkeler, bu alandaki başlangıç ilkeleri olması nedeniyle önem taşır ve aşağıdaki gibidir:⁵⁵

- Çocuklarla ilgili konuları haber yaparken doğruluk ve hassasiyet açısından mükemmeli hedefleyin.
- Çocuklarla ilgili haber malzemelerinde, klişelerin ve sansasyonel sunumların kullanılmasından kaçının.
- Programlar ve görsellerin çocuklara zarar verecek enformasyonla birlikte, medyada çocukların sahip olduğu alanı ortadan kaldıracak şekilde sunulmasından kaçının.
- Çocuklarla ilgili her türlü malzemenin yayınlanmasının sonuçlarını özenle değerlendirin ve verilecek zararı en aza indirin.
- Bariz bir şekilde kamu yararı olmadığı sürece, çocukların görsel olarak ya da başka bir şekilde kimliklerinin ortaya çıkmasını engelleyin.
- Mümkün olduğu yerlerde, herhangi bir şekilde kışkırtmadan kendi görüşlerini ifade edebilmeleri için çocuklara medyaya erişim hakkı verin.
- Çocuklar tarafından verilen bilgileri bağımsız bir şekilde doğrulayın ve bu doğrulamayı yaparken bilgiyi veren çocukları herhangi bir riske atmayın.
- Çocukları cinsellikle ilişkilendiren görüntüleri kullanmaktan kaçının.
- Çocukların fotoğraflarını çekmek için adil, açık ve dürüst yöntemler kullanın ve mutlaka bu fotoğrafları çocuğun veya ondan sorumlu bir yetişkinin, velinin veya vasinin rızasını alarak temin edin.
- Çocuklar adına konuşan veya çocukların yararını temsil ettiğini söyleyen her türlü kuruluşun sicili ve geçmişinin güvenilir olup olmadığını teyit edin.
- Açıkça çocuğun yararına olmadığı sürece, çocukların refahını ilgilendiren malzemeler için çocuklara, ebeveynlere veya velilere ödeme yapmayın.

55 IFJ'in bu alandaki ilk kılavuz çalışması 1998'de yapılmıştır. Daha çok Latin Amerika, Asya ve Afrika bölgelerindeki medya ve çocuk hakları üzerine olan bu ilk çalışmadan sonra kılavuz uluslararası düzeyde bir çalışma haline getirilerek 2001 yılında 2. Çocukların Ticari Amaçlı Cinsel Sömürüsüne Karşı Dünya Kongresi'nde (2nd World Congress Against Commercial Sexual Exploitation of Children) dünya kamuoyuna evrensel bir kılavuz olarak sunulmuştur. (Bkz. "Putting Children in the Right: Guidelines for Journalists and Media Professionals" (2002: s.57)).

Çocukların kitle medyasında nasıl haberleştirileceğine dair etik ilkeler, haberlerin özellikle 2000'li yılların başından itibaren dünyanın hemen her yerinde artık dijital mecralarda yapılıyor ve yayınlanıyor olmasına da koşut olarak, dijital medyayı da hesaba katar biçimde zamanla gelişmeye devam etmiştir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 4 Temmuz 2018 tarihinde, dijital dünyada çocuk haklarına nasıl saygı gösterileceğine ve bu hakların nasıl korunacağına ilişkin bir tavsiye kararı yayınlamıştır. Bu kararda, çocuklarla ilgili verilerin kullanımıyla ilgili etik ilkeler yer almaktadır:⁵⁶

- Devletler, paydaşların ya da hükümetin lehine olmasa da çocuğun her görüşü ifade edebilme hakkını korumak zorundadır.
- Bilgiyi üreten ve dağıtan sıfatlarıyla çocukların, dijital ortamda ifade özgürlüğünü nasıl kullanabilecekleri ve başkalarının haklarına ve onuruna nasıl saygı gösterecekleri konusunda farkında olmaları sağlanmalıdır.
- Ayrıca çocukların fikri mülkiyet hakkı ihlali ile şiddete ve düşmanlığa karşı kışkırtma gibi ifade özgürlüğünün yasal kısıtlamaları hakkında da devlet tarafından bilgilendirilmeleri gerekmektedir.
- Devletler, çocuğun mahremiyetini ve kişisel verilerini korumak ve bu haklara saygı duymak zorundadır. Kişisel verilerin işlenmesi, sadece çocuğun ve/veya ebeveyninin/yasal vasisinin açık rızasıyla mümkün olmalıdır. Kişisel tercihlerini çözümlmek için çocukların profilini çıkartmak, kanunla yasaklanmalıdır.
- Çocukların dijital ortamı eleştirel olarak anlamalarını kapsayacak dijital okuryazarlığın güçlendirilmesine yönelik önlemler ve eğitici kaynaklar teşvik edilmelidir.
- Hızla gelişen yeni teknolojileri yakalamanın dışında, dijital ortamda çocuklar için risk teşkil eden konularla ilgili de devletler tarafından önlem alınması gerekmektedir.

⁵⁶ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 4 Temmuz 2018 tarihli tavsiye kararı, <https://www.medyakuryazarligi.gov.tr/userfiles/files/AK%20Bakanlar%20Komitesi%20Tavsiye%20Karari.pdf> (Erişim tarihi 23.02.2019).

Çocuk Hakları Uluslararası Bilgi Ağı'nın (CRIN) yayımladığı ve habercilerin çocuklarla haber amacıyla mülakat yaparken kullanabilecekleri bir dizi rehber ilke ise şöyledir:⁵⁷

- İsimler değiştirilmiş, gizlenmiş ve hatta kullanılmamış olsa bile, çocuğu, kardeşlerini veya akranlarını riske atacak görüntüleri veya haberleri yayımlamayın.
- Hiçbir çocuğa zarar vermeyin; yargılayıcı, kültürel değerlere duyarsız, çocuğu tehlikeye atan veya küçük düşüren ya da çocuğun travmatik olaylara ilişkin acı ve üzüntüsünü tekrar canlandırarak soru, tavır ve yorumlardan kaçının.
- Mülakat yapılacak çocukları seçerken cinsiyet, ırk, yaş, din, statü, eğitim geçmişini veya fiziksel yetenekleri nedeniyle ayrımcılık yapmayın.
- Çocuklarla ilgili haber malzemelerinin reklamını yapmak için basmakalıp ifadeleri kullanmaktan ve sansasyonel sunum yapmaktan kaçının.
- Sahneye koymayın: Çocuklardan, kendi geçmişlerinin bir parçası olmayan bir öyküyü anlatmalarını veya bir harekette bulunmalarını istemeyin.
- Çocuk ya da velinin, bir haberciyle konuştuğunu bildiğinden emin olun. Mülakatın amacını ve nerede kullanılacağını açıklayın.
- Her türlü mülakat, video çekimi ve mümkün olduğunda belgesel fotoğraf için çocuktan ve velisinden izin alın. Mümkün ve uygun olduğunda, bu iznin yazılı olarak verilmesi gerekmektedir. Çocuk ve velinin, herhangi bir şekilde zorlanmadan izinleri alınmalıdır ve yerel veya küresel olarak yayılabilecek bir haberde yer aldıklarını anlamaları sağlanmalıdır. Bu husus, genellikle izin çocuğun kendi dilinde alınırsa ve karar çocuğun güvendiği bir yetişkinle birlikte verildiğinde sağlanabilmektedir.
- Mülakat yapanların ve fotoğrafçıların sayısını sınırlı tutun. Çocukların rahat olduğundan ve öykülerini baskı olmaksızın anlatabildiklerinden emin olun.
- Daima çocukların öyküsünün veya görüntüsünün yer aldığı, konuya uygun bir bağlam sunun.

57 UNICEF (2007), "Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları: Hak Temelli Perspektif".

- Aşağıdaki durumlarda çocuğun adını değiştirin ve görüntüsünü gizleyin:
  - Çocuk cinsel istismar veya sömürü mağduruyorsa
  - Çocuk fiziksel veya cinsel istismarın şüphelisi ise
  - Çocuğun kendisi, anne-babası veya velisi tam bilgilendirilme ya da rıza vermediği takdirde
  - Çocuğun HIV+ ya da AIDS olduğu durumlarda
  - Çocuk bir suçla suçlanıyor veya hüküm giymişse
- Başka çocuklarla veya bir yetişkinle, tercihen her ikisiyle birlikte, çocuğun söyleyeceği şeyin doğruluğunu teyit edin.
- Bir çocuğun risk altında olup olmadığı konusunda emin değilseniz, haber değeri ne kadar yüksek olursa olsun tek bir çocukla ilgili haber yapmak yerine çocukların genel olarak durumlarıyla ilgili haber yapın.

Gazetecilik meslek kuruluşlarının öncülüğünde belirlenen bu ilkelerden yararlanarak UNICEF tarafından hazırlanan *Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları* programı ise çocuklara dair haberlerde olması gereken etik ilkeleri şöyle sıralamaktadır:⁵⁸

- Bir çocuğu damgalamayın; bir çocuğun olumsuz karşılıklara hatta ek fiziksel veya psikolojik zarara, yaşam boyu istismara, yerel toplumun ayrımcılığına veya toplum dışına itilmesine yol açacak sınıflandırmalardan veya betimlemelerden kaçının.
- Çocuğun hikâyesi veya görüntüsü için daima doğru bir bağlam oluşturun.
- Aşağıdaki durumlarda çocuğun adını daima değiştirin ve görüntüsünü gizleyin:
  - Cinsel istismar veya sömürü mağduru çocuk
  - AIDS'e bağlı nedenlerle hayatını kaybetmiş ise (veli veya vasi bilgilendirilmiş onay vermedikçe)
  - Bir suçla itham edilmiş veya hüküm giymiş ise
- Zarar görme ya da intikam riski bulunan bazı durumlarda aşağıdaki şekilde tanımlanan çocukların kimliklerini değiştirin ve görüntüsünü gizleyin:

58 A.g.e.

- Şu anda ya da eskiden savaşçı olan bir çocuk
- Sığınmacı, mülteci veya ülke içinde yerinden olmuş kişi
- Bazı durumlarda, çocuğun kimliğinin, adının ve/veya tanınabilir görüntüsünün kullanılması çocuğun yüksek yararına olabilir. Ancak kimliği kullanıldığında çocuk, zarara karşı korunmalı ve damgalama veya intikama karşı desteklenmelidir. Bu özel durumlara örnek olabilecek bazı koşullar şöyledir:
  - Çocuk bir gazeteciyle temasa geçip ifade özgürlüğünü ve görüşünün alınması hakkını kullanmak istediğinde,
    - Çocuk devam eden bir aktivizm veya toplumsal seferberlik programı kapsamında ve bu şekilde tanımlanmak istiyorsa.

Türkiye’de çocuklarla ilgili yapılacak haberciliğe dair etik ilkeler, genel olarak medya meslek kuruluşları tarafından değil, medya kuruluşlarının kendileri tarafından geliştirilmektedir ve bu bakımdan anaakım medyadan çok alternatif medyanın çabaları öne çıkmaktadır.⁵⁹ Basın meslek kuruluşları içinde etik kod geliştirme bakımından öne çıkan bir çaba, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin etik ilkelerinde ve özellikle çocuklara dair haberlerdeki görsel malzemelerin kullanımına vurguda bulunmasında görülmektedir.⁶⁰

“18 yaşından küçük olan suç faili ya da mağdurlarının kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılmamalı, fotoğraf, görüntü ve çizim kullanılmamalıdır. Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır. Çocuklarla ilgili haberlerde soruna dikkat çekmek, kamuoyunda yaratacağı etki ve yarar dikkate alınmalıdır.”

⁵⁹ Örneğin, Bağımsız İletişim Ağı tarafından hazırlanan “Çocuk Odaklı Habercilik” kitabı (2007, derleyen Sevdâ Alankuş) ve “Çocuk Odaklı Habercilik El Kitabı” (2019, Umay Aktaş Salman) önemli başvuru yayınlarıdır ve etik ilkeleri ayrıntılı olarak temellendirmektedir.

⁶⁰ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, “Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi”, <http://tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html>.

2.3. ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİK HABERLERİNİN ETİK İLKELERİ

Kitle iletişim araçlarında sık rastlanan ÇYEZE haberleri, beş farklı haber teması ile karşımıza çıkmaktadır:

- Düğün veya nikâh anına dair ihbar haberleri
- Önceki yıllarda ÇYEZE yapmış bir genç kadının şiddete maruz kalması
- ÇYEZE hakkındaki kurumsal çalışmaların, raporların ve mücadelelerin bilgilerinin paylaşıldığı rutin haberler
- ÇYEZE hakkında yeni ve farklı ulusal veya uluslararası düzenlemeler
- ÇYEZE'nin sebep olduğu sağlık sonuçları, ergen gebelikleri, doğum öncesi ve sonrası bakıma ilişkin sorunlar, çocuk ihmali

Haberciler, bu beş temadaki ÇYEZE haberlerinde çocukların kişilik bütünlüğüne, onuruna, yüksek yararına aykırı haberler yapmaktan kaçınmak için aşağıdaki meslek ilkelerini ve etik kodları göz önüne almalıdır:

- Haberci, yaptığı haberde daima “bu haber, çocuğa herhangi bir biçimde zarar verir mi” sorusunu sormalıdır.
- Yerel ve/veya bölgesel medyadan gelen ÇYEZE haberlerinde eksik bilgilerin bulunması durumunda, bu bilgilerin tamamlanması ve olabildiğince 5N1K Kuralı çerçevesinde “kim, nerede, ne zaman, nasıl, neden ve neyle” sorularına etraflıca yanıt elde edilerek habere gerekli bilgileri katmalıdır.
- “Çocuk gelin” ifadesi haberlerde hiçbir biçimde kullanılmamalıdır. Bu ifade, çocukluk ile gelin olma toplumsal rolünü bitişirmekte ve ÇYEZE’yi doğallaştıran bir söylemi yeniden üretmektedir.
- Haberlerde çocuk-çocuklar, kız çocuğu, oğlan çocuğu, gençlik, genç insanlar gibi sözcükler kullanılabilir.
- ÇYEZE’ye dair haberlerde emniyet güçleri, kamu kurumları, valilikler gibi yerel yönetim birimleri haber kaynağı olmakla birlikte, yalnızca bu kurumların temsilcilerinin görüşleri habere katılarak haber yapılmamalıdır. Sorunun ilgili bütün taraflarına söz hakkı tanınmalıdır.

- ÇYEZE haberi, canlandırmalara veya mizansenlere dayalı anlatımlarla yapılmamalıdır. Güncel olaya dair görüntü malzemesi yoksa, arşivden alınmış benzeri başka olayların görüntüleri kullanılmamalıdır.
- ÇYEZE haberleri, yalnızca bir düğün baskını ya da kız çocuğuna yönelik şiddet patlak verdiğinde değil, olağan zamanlarda, meselenin nedenlerine, yarattığı sonuçlara, yasal düzenlemelere vb. dikkat çekmek amacıyla da düzenli olarak habere konu edilmelidir.
- ÇYEZE haberleri sansasyonel boyut katılmadan, konunun önemini ve ciddiyetini göz ardı etmeyen bir dil ve söylem ile yapılmalıdır.
- Haberlerde çocuklara konuşma ve söz hakkı verilerek kendilerini ifade etmeleri sağlanmış ise kaydedilen açıklamalarına dair bir özet bilginin ya da önemli görülen bilgilerin habere dahil edilmesi ilke olarak yeterli olacaktır.
- Habere dair görsel kullanımında düğün salonlarının içini gösteren güncel veya arşiv görüntülerine, çocukların yüzünün açıkça görünebildiği görüntülere, kız çocuklarını gelinlik içinde gösteren mizansen görüntülere yer verilmemelidir. Düğün salonu görüntülerinin bu tür evlilikleri toplumsal yaşamda sempatik hale getirecek çağrışımlı anlamlar yaratmasına yol açılmamalıdır.
- Gerçek veya canlandırma/mizansen de olsa gerdek odası görüntüsü, yatak odası görüntüsü, çarşaf görüntüsü vb. cinselliği çağrıştıracak mekân görselleri kullanılmamalıdır. Kız çocuklarının dolaylı bir biçimde de olsa cinselliği çağrıştıracak bir bağlam ile ilişkilendirilmemesi için görselde bu gibi mekânların kullanımından kesinlikle kaçınılmalıdır.
- Günümüzde dijital gözetim teknolojilerinin gelişmesi nedeniyle kimlik bilgileri açıkça belirtilmese bile, haberde yer alan konum bilgileri nedeniyle insanların uzaktan görüntülenebilmesi ve kimliklerinin açığa çıkması mümkün olmaktadır. ÇYEZE olaylarının taraflarından özellikle maruz bırakılan tarafın gizliliğini korumak açısından bölge, il, ilçe, mahalle vb. bilgiler haberde yer almamalıdır.
- Haberlerde “kendi rızasıyla kaçtı”, “çocukluk aşkı ile evlendirdi” vb. ifadeler kullanılmamalıdır. Bu ifadeler ÇYEZE’nin çocukların sürüklendikleri bir sorun olduğunu belirsizleştirir ve kendi iradeleriyle yaptıkları bir seçim olduğu algısını yaratır.

- Evlendirilmeye çalışılan kız ve oğlan çocuklarının, gelecekte farklı bir hayat kurabilecekleri düşünölmeli, onların gelecek yaşamlarını olumsuz etkileyecek yargılarla ve anlatımlarla haber yapılmamalıdır.
- ÇYEZE'nin bir suç olduğunu, bu suça göz yumanların da suça iştirak ettiklerini net biçimde sergileyecek haberler sık sık yapılmalıdır.
- ÇYEZE nedeniyle yargılanan ve cezalandırılan ailelere ve yakın çevreye dair haberler caydırıcı bir içerik olarak sunulmalıdır.
- Önleyici yasal çerçeveden ve yaptırımlardan haberlerde sık sık bahsedilmelidir. Ayrıca, evlendirilme tehdidi altındaki çocuk hakkında alınan veya alınması gereken tedbirler hakkında bilgi verilmelidir. Benzer bir durumu fark eden veya böyle bir tehdit altındaki çocuğun ve ailesinin yardım talep edebileceği yasal merciler ve yapabilecekleri hakkında bilgi verilmelidir.
- Ataerkil değer yargıları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği, haberlerde çeşitli yönleriyle sorgulanmalıdır.
- Haberciler, bu evliliklerin yapılmasına yol açan dinamikleri, yani sosyokültürel, kökensel nedenleri eleştirel biçimde haberlerde sık sık konu etmelidir.
- ÇYEZE ile ilgili raporlar, araştırmalar, veriler, uzman görüşleri ve bu alanda devamlı çalışan STK'ların etkinlikleri, çabaları haberlere konu edilmelidir.
- Yapılan haberin sonrasında olayın takibi de devam etmeli; haberci, bu tür haberleri takipçi habercilik veya dosya haberciliği tarzında yapabilmeli, olayı etraflıca araştırarak ve sonrasındaki gelişmeleri derleyerek daha genişletilmiş bir bakış açısıyla haberleştirmelidir.
- **ÇYEZE ile ilgili haberlere ilişkin etik ilkeler, çocuk yaşta evlendirilmiş kız ve oğlan çocuklarını kapsar. Dolayısıyla, oğlan çocuğunun kimliğinin anlaşılmasına neden olacak biçimde yayın yapılmamalı ve görselleri kullanılmamalıdır. Bu kural, oğlan çocuğu hakkında bir ceza soruşturması veya kovuşturması yapılırsa da geçerlidir. Bu durumda dahi, kimliğinin anlaşılmasını sağlayacak bilgilere yer verilmemeli ve görüntüleri yayınlanmamalıdır.**

Haberciler, ancak bu etik ilkeler doğrultusunda yapacağı haberler ile ÇYEZE ile mücadele eden bir haberciliğe imza atmış olacaklardır.

3. HABERCİLERİN ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİĞE MARUZ BIRAKILANLARA HABER KAYNAĞI OLARAK YAKLAŞIMLARI

ÇYEZE konulu haberlerde konuyla ilgili gerçeklik alanını geniş biçimde oluşturabilmek için habercilerin başvuracakları birincil haber kaynakları şöyledir:

- Çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirilmek istenen veya evlendirilmiş kız çocukları
- Çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirilmek istenen oğlan çocukları
- Evlendirilmek istenen çocukların birinci dereceden akrabaları ve yakınları (anne, baba, kardeş, dede, büyükanne)
- Evlendirilmek istenen çocukların komşuları ve tanıklıklar
- Kolluk kuvvetleri, mülki ve idari amirler (emniyet görevlileri, jandarma, vali, kaymakam, öğretmen vb.)

Habercilerin bu haber kaynakları arasında en hassas olması gerekenler, çocuklardır. ÇHS’de çocuklar, “görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip, kendilerini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkı olan ve bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özen gösterilerek tanınması gereken” toplumsal varlıklar olarak belirtilmektedir (Madde 12). Bu madde, çocukların kendi gerçekliklerini toplumsal alanda açabilmelerini destekleyici niteliktedir. Haberciler, gerçekliği olabildiğince taşıyabilmesi için yaptıkları haberlere çocukların sözlerini ve ifadelerini dahil etmeyi gözetmelidir. Çocuk, yaşadığı olayların birincil kaynağıdır.

Haberciler, birincil kaynaklardan genellikle görüşmeler yaparak bilgi almaktadır. Eğer çocuklar birincil kaynaksa, habercinin çocuklarla nasıl görüşme yapacağına özen göstermesi gerekir. Burada temel hareket noktası,

çocukların ve gençlerin özel hayatına yetişkinlerinkinden daha fazla koruma sağlanmasıdır. Haberci, haber kaynağının kimliğinin anonim kalmasını savunan genel etik ilkeye, çocukların şiddete maruz bırakıldığı koşullarda mutlaka kimliğinin gizlenmesini savunan etik ilkeye ÇYEZE haberlerinde de bağlı kalmalıdır.

Bunun yanı sıra habercilerin, çocuklarla haber kaynağı olarak doğrudan çalıştığında çocuğa ve konuya nasıl yaklaştıkları da önem taşımaktadır.⁶¹ Bu durumda haberde kendi gerçekliğini kurması adına çocuğa bir haber kaynağı olarak nasıl yaklaşım gösterileceği aşağıda açıklanmıştır.

3.1. MARUZ BIRAKILAN OLARAK ÇOCUK

Son yıllarda, kadınlar, çocuklar, yaşlılar engelliler vb. toplumda çeşitli biçimlerde ayrımcılığa uğramış kesimlerin olumsuz koşulları aşabilecek irade ve inisiyatif sahibi, mücadele edebilecek birer toplumsal varlık olduklarını vurgulamak amacıyla savunuculuk ve güçlendirme çalışmalarında “mağdur” kavramı yerine “maruz bırakılan” ya da “maruz kalan” kavramı kullanılmaktadır. Bu kavramlar, habercilerin de etik ve doğru habercilik için kullanacakları kavramlar olmalıdır.

“Mağdur” kavramı, daha çok hukuki anlamlarla yüklü bir terimdir. TCK’da, bireyler eğer manevi acılar çekiyor, ekonomik kayba uğruyor veya temel hakları esaslı bir biçimde zayıflıyorsa ve bu suretle zarar görüyorsa, “mağdur” olarak tanımlanmaktadır. Mağdur, suçtan ilk etkilenendir. Bu kavramın sosyal hayatta kullanılageliş biçimi, çocuk yaştaki bireyleri edilgin, çaresiz ve kurban statüsüne indirgeyebilmekte ve hatta o statüde sabitleyebilmektedir.

“Maruz bırakılan” kavramı ise kendi yaşam koşullarını belirleme hakkı elinden alınan kişilerin (çocukların, kadınların vb.), bu koşulları alt edebileceğine dair bir öz farkındalık geliştirme potansiyellerini işaret eder. Maruz bırakılan kavramını kullanmanın iki temel nedeni vardır:

- Maruz bırakılan kavramı, yetişkinlerin iradesinin çocuğun iradesi üzerindeki hâkimiyetini ve çocuğun istemediği bir durumla karşı karşıya kaldığını ima eder. Olumsuz olaylarla ilgili önlem almaları

61 UNICEF, 2007.

gereken ve daha sorumlu konumda olan failer olarak, çocuğun dışındaki toplumsal aktörlere işaret eder. Bunlar başta ebeveynleri ve yakın aile çevresi olmak üzere arkadaşları, komşuları, çocuğun yararının korunması görevi verilmiş eğitimciler, sağlıkçılar, kamu görevlileri, güvenlik ve kolluk birimleri olabilmektedir.

- Maruz bırakılan kavramı, bir yandan da bu olumsuz koşulların ve durumun geçici olduğuna işaret eder. Çocuğun haklarını ihlal eden ve kimliğini yaralayan, yaratılan bu travmanın etkisinin, koşullar değiştiğinde ortadan kalkabileceğini ve üstesinden gelinebileceğini ifade eder. Çocuğu, zorlayıcı bir deneyime maruz bırakılan ancak bunu aşabilecek bir toplumsal kimlikle sunar. Dolayısıyla bu çağrışımları içerdiği için güçlendirici bir kavramdır.

Haberciler, maruz bırakılan çocukların olay bağlamındaki psikolojik, bilişsel ve duygusal özelliklerinin farkında olmalıdır. Maruz bırakılan çocuklar:

- Korku, endişe
- Kınanma ve suçlanma kaygısı
- Utanç
- Üzüntü
- Suçluluk duygusu
- Öfke
- Yalnızlık
- Çaresizlik duyguları içindedir.

ÇYEZE de dahil olmak üzere olumsuz olaylara maruz bırakılan çocuklar şu düşüncelere kapılabilirler:

- Ailelerini korumak isterler.
- Sorunu kendilerinin çözebileceklerine inanırlar.
- Yaşadıklarının suç olduğunu bilmeyebilirler.
- Yaşadıklarını önemsiz bulabilirler.
- Anlaşılamamaktan çekinebilirler.
- Maruz bırakıldıkları durumun nedeni olarak kendilerini görebilirler.
- Kendisine yardım edilemeyeceğini düşünebilirler.

Haberci, çocuğun içinde bulunabileceği bu ve benzeri duygusal ve bilişsel durumu dikkate alarak, doğru ve uygun bir iletişim biçimi geliştirerek çocuğa yönelmelidir. Maruz bırakılan çocuğun iletişimdeki gereksinimleri şunlardır:

- Güven içinde olmak
- Anlaşılmaq
- Dinlenilmek
- Mahremiyetine saygı duyulması
- Yargılanmamak, suçlanmamak
- Önemsemek
- Aşağılanmamak
- Kendini ifade edebilmek
- İçinde bulunduğu sosyal ve yasal sürece dair bilgi sahibi olmak
- Uygun tanı, tedavi ve rehabilitasyona ulaşabilmek
- Desteklenmek (aile, yakınlar, sağlık personeli vb. tarafından)

Haber kaynağı olarak çocuğa yaklaşımda bunları göz önüne alan, büyüklük taslamadan ve açık ve dürüst bir iletişim kuran bir haberci, görüşmesini çocuğun yapı bütünlüğünü ve yararını dikkate alarak, onu örselemeden yapacaktır.

3.2. HABERCİLERİN KONUYA VE KAYNAĞA YÖNELME BİÇİMLERİ

Çocukların konu edildiği haberlere yine çocukların kaynak olarak dahil edilmeleri haberciler için esasen büyük bir meydan okumadır. Haberciler, çocukların görüşlerini habere katmayı istemekle birlikte, bunu çocuğun haklarını ihlal etmeden ve kimliğine, kişiliğine zarar vermeden, onda herhangi bir başka travma daha yaratmadan nasıl gerçekleştirebileceklerine dair yetkinliklerinin olmadığını belirtmektedir.

Çocukların ve gençlerin, içinde yaşadıkları dünyayı, deneyimlerini ve algılamaya biçimlerini anlamak ve bunların bilgisini haber aracılığı ile kamuoyuna taşımak, haberciler için çetrefil bir durumdur. Habercilerin, bilginin toplanması ve yayımlanması sürecinde ne olursa olsun çocuklara zarar vermeden ve onları adil bir şekilde temsil etme sorumlulukları vardır.⁶²

62 UNICEF, 2007.

Habercilikte doğruyu söyleme zorunluluğu ile çocukları koruma gereğinin uygun biçimde dengelenmesi gereklidir. Haberciler, ÇYEZE gibi travmatik birtakım olaylar yaşadıktan sonra çocuklarla mülakat yapmalı mıdır? Pek çok ülkede, yapılan mülakatlarda çocuğun kimliğinin gizlenmesini sağlayan yaptırımları da içeren yasal düzenlemeler bulunmamaktadır. Bu konu, daha çok medya etik ilkelerine bırakılmıştır. Habercilerin bu konuya yönelme amaçları, en fazla okunacak, en çok izlenecek bir haber yapmak olduğunda, çocukların yararının korunamayacağı ve başta ÇHS olmak üzere birçok uluslararası belgenin amaçlarına, meslek etiğine aykırı bir haberin ortaya çıkacağı neredeyse kesin gibidir. Oysa haberci, her şeyden önce haberin yayımlandıktan sonra çocukta olumsuzluklar yaratmamasını gözetmek ve sağlamaktan sorumludur.

Habercilerin çocuklarla ilgili haberlere dair uyması gereken açık etik ilkeler birçok program ve meslek kuruluşu yönergesinde ortaya konmakla birlikte⁶³, çocuklarla nasıl görüşme yapılması gerektiği ve bu sırada çocuğun nasıl ele alınması gerektiği konusu halen yol yordam geliştirmeye açık başlıklardır.

Olumsuz olaylarla karşılaşan veya istismara maruz bırakılan çocuklarla iletişim kurmak özel bir bilgi ve beceri gerektirmektedir. Özellikle de ÇYEZE ve bunlara bağlı şiddet gibi olaylar, yaklaşımda daha da özel bir bilgi ve beceri gerektiren olaylardır. Haberciler, çocukların gelişimsel dönemlerine⁶⁴ dair farkındalıkları olduğunda daha kolay ve özenli bir iletişim kurabilirler. 8 yaşındaki bir çocuk ile 15 yaşındaki bir çocuk arasındaki gelişim farklılığı, habercilerin haber yapmak adına yaklaşım gösterirken mutlaka bilgi ve farkındalığa sahip olması gereken ve sahada gözetmek zorunda olduğu önemli farklılıklar içermektedir.

63 Örneğin; UNICEF, 2007; IFJ, EFJ yönergeleri, ayrıca bkz. Accountable Journalism, CRIN: "Reporting on Children", <https://accountablejournalism.org/ethics-codes/child-rights-international-network-reporting-on-children>, CRIN, "Interviewing Children. A Guide For Journalists and Others", <https://archive.crin.org/en/library/publications/interviewing-children-guide-journalists-and-others.html>, IFJ, "Guideline for Journalists and Media Professionals", <https://www.slideshare.net/unicefcecis/child-rights-and-the-media>, Media Monitoring Africa and Save the Children, "Editorial Guidelines and Principles for Reporting on Children in the Media", https://mma-ecm.co.za/wp-content/uploads/2014/10/mma_editorial_guideline.pdf.

64 Gelişim; biyolojik, psikolojik, bilişsel ve duygusal olarak bireylerin yaşamın farklı dönemlerinde farklı becerileri bulunduğunu ve bu nedenle her bir yaşam döneminin belli yetkinliklerle karakterize olduğunu kabul eden, insanın değişimini anlatan bir kavramdır.

Çocukların tanıdığı ve güven duyduğu yetişkinlerin, habercilerin yapacağı görüşme veya röportaj sırasında çocuğun yanında olması uygundur. Bu yetişkin, çocuğun evlendirilmesi için yönlendirici veya baskıcı yakınlarından biri asla olmamalıdır. Anne-babanın evlendirme sürecini planlayıp baskılayıcı olduğu, yani suça ortak olduğu durumlarda, çocuğun sevdiği ve güvendiği bir öğretmeni, akrabası görüşme sırasında çocuğun yanında bulunabilir. Habercinin, çocuğun yasal temsilcisinin (velisinin ya da vasisinin) onayını alma ve görüşme içeriğinin çocuğu üzmeyeceği konusunda dikkatli ve özenli olunacağı; gerekirse çocuk veya refakatçi yetişkin rahatsız olduğunda istenilen anda görüşmenin bitirilebileceği, görüşme sonunda da eğer istemiyorlarsa görüşmeyi ya da içeriğinden herhangi bir bilginin yayınlanmayacağı konusunda güvence vermesi önemli ve gereklidir.

Haberci, çocuklarla görüşme veya röportaj yapmadan önce, olayla ilgili haberde olması gereken bütün bilgileri (kim, nerde, nasıl, ne zaman, neyle, neden vb.) derlediğinden emin olmalıdır. Çocukla görüşme yapmadan gerekli bilgileri elde etmişse, sadece haberi izletebilmek ve/veya okutabilmek için çocuğu habere kaynak olarak dahil etmekten kaçınmalıdır. Haberci çocukla görüşme yapmasa da uzman bir psikolog veya sosyal hizmet uzmanından daha ayrıntılı ve olayla ilgili çocuğun iç dünyasını yansıtabilecek türden bilgileri alıp habere dahil ederek haberini dikkat çekici ve akılda kalıcı kılabilir.

Yine de haberci, haberde doğrudan yer vermeyecek olsa bile, dolaylı biçimde yer vermek amacıyla bilgi almak üzere çocukla görüşme yapmayı isteyebilir. Bu durumda IFJ'in gazetecilere yönelik hazırladığı rehberde yer alan ve çocuklarla görüşme yapılırken uyulması gereken bazı ilkelerden de yararlanabilir. Bu ilkeler özel olarak bir suça maruz bırakılan çocukla yapılacak görüşmeye özgü değildir. ÇYEZE olayları ise suç niteliğindedir ve haberleştirilmesinde çocuğa sorulacak soruların, ikincil bir mağduriyete veya olayla ilgili herhangi bir travma anının ikinci kez yaşatılmasına neden olması mümkündür. Bu nedenle özünde bir suç olan bu olaya maruz bırakılan çocukla görüşmenin aşağıda belirtilen ilkeleri de kapsayan, dikkatli ve özenli bir yaklaşımla yapılması gereklidir. Görüşme ve röportaj yapılıp yapılmamasının çocukta yaratabileceği sonuçlarla ilgili çekinceleri de hatırdta tutarak, görüşme durumunda habercinin bağlı kalması gereken etik ilkeler şöyle ortaya konmaktadır:⁶⁵

65 UNICEF, 2007.

HAZIRLIK

- Çocuklara karşı kendi tavırlarınızın farkında olun. Onlara büyüklük taslamayın ya da onlardan daha çok şey bildiğinizi ima etmeyin. Kendinizi onların yerine koyun ve onlara saygıyla yaklaşın.
- Ayrıntılı bir şekilde ne yaptığınızı ve onlarla neden konuşmak istediğinizi anlatın. Başka çocukların görüşlerinin sunulduğu, başka yayınlar gösterin. Bu malzemeyi ne için kullanacağınızı anlatın ve onlardan izin isteyin. Yaptığınız iş konusunda dürüst olun ve beklentileri yükseltmeyin (örneğin; para, iş, tıbbi yardım).
- Eğer bir çevirmene ihtiyacınız varsa, çocuklarla iyi anlaşılan, onları ürkütmeyecek, mülakatın amacını anlayan birini tercih edin. Çevirmenden her şeyi çevirmesini isteyin, çocuğun en kötü kelimelerini bile aktarmasını, özet geçmemesini söyleyin.
- Not alırken çocuğun kendi ifadelerinin korunmasına özen gösterin.
- Çocuğun kendini rahat hissettiği uygun bir yer bulun (içeride veya dışarıda). Bu yeri çocuğun seçmesine izin verin.
- Rahat bir ortam yaratmaya çalışın. Sohbet edin, oyun oynayın, kendilerini kayıt cihazında dinlemelerine izin verin. Onların seviyesine inin. Örneğin yerde, onlarla beraber oturun.
- Yanınızda kişisel bir şey getirin (örneğin, gördüklerinde bir tartışma başlatabilecekleri, üzerinde konuşabilecekleri bir fotoğraf).

MÜLAKAT

- Yeri onların seçmesine ve hikâyeyi kendi sürelerinde anlatmalarına izin verin.
- Kullanmaktan hoşlandıkları ya da sık kullandıkları ifade ve etiketleri kullanmaktan kaçının.
- Fazla duygusal, heyecanlı ya da olağandan farklı bir ses tonu kullanarak soru sormayın.
- Önce kolay soruları sorun (örneğin; isimleri, yaşları, nerede yaşadıkları). Onlara hitap ederken isimlerini sürekli kullanın.

- Soruları, yanındaki yetişkin velisine ya da onu gözetken kişiye değil, doğrudan çocuğa yöneltin. Çocuğun yanındaki kişilerin müdahale etmesine izin vermeyin.
- Önce açık uçlu sorular sorarak⁶⁶ çocuğun kendisini belirli bir yönde cevap vermek için baskı altında hissetmemesini sağlayın. Ardından “Evet” ya da “Hayır” cevabı verebilecekleri ve sizin olayla ilgili olguları kontrol etmekte yararlanabileceğiniz kapalı uçlu sorulara geçin. Belirli bir yönde cevap vermesine yol açacak veya yanıt vermek istemediği durumlarda çocuğu yanıt vermeye zorlayacak bir baskı uygulamayın. Çocuk duygularıyla ya da ne hissettiğiyle ilgili sorulara cevap vermek istemeyebilir. Bunu sormak yerine olgusal gerçeklikle ilgili soruları yanıtlaması istenebilir. Çocuğun kendisini doğru ifade edemediğinden emin olmak için sorular farklı biçimde tekrar sorulabilir.
- Çocuğa ne hissettiğinden çok olaya dair olgusal sorular sormak daha iyidir.
- Çocuğun rahatsız olduğu durumların farkında olun ve hassas konularda onları zorlamayın. Rahatsızlık hissettiğinde mülakatı bitirmeye veya hassasiyeti daha düşük bir konuya geçmeye hazırlıklı olun.

MÜLAKATTAN SONRA

- Ayırdıkları zaman ve sizinle konuştukları için onlara teşekkür edin.
- Size sormak istedikleri herhangi bir soru olup olmadığını öğrenin.
- Görüşmenin veya röportajın nerede kullanılacağını bir kez daha anlatın ve onlara yazılı hale getirilmiş bir taslağını önceden göndermek için ayarlama yapın.
- Dışarıda kalmasını istedikleri herhangi bir şey olup olmadığını, isimlerini veya başka bir ayrıntıyı değiştirmek isteyip istemeyeceklerini onlara sorun.

66 Başlangıç sorularının açık uçlu olarak sorulması çocuğu rahatlatır. “Kendinden söz eder misin?”, “Okula gidiyor musun? Derslerin nasıl?” gibi sorular açık uçlu sorulardır. Olayla ilgili soruların ise doğrudan söz konusu zorla ve erken yaşta evlilik ile ilgili olgusal bilgileri derlemeye yönelik, çocuğun kişiliğine yönelmeyen sorular olması önem taşımaktadır.

Habercilerin çocuklarla görüşmelerde haberde kullanılmamak üzere alabileceği birtakım bilgiler olabilir. Bu tür bilgiler, kayıt dışı (*off the record*) bilgiler olarak alıntı yapılmaması gereken bilgilerdir ve sadece arka plan bilgisi olarak değerlendirilmelidir. Görüşme yapılan çocuklara, kayıt dışı bilginin ne demek olduğunu yalın biçimde anlatın. Çocuklar herhangi bir şey söylemeden önce söyleyeceklerinin kayıt dışı olmasını isteyebilir; habercinin bunu ifade etmeleri gerektiğini hatırlatması gerekir. Çocuk, görüşmenin yer aldığı haber taslağını yayınlanmadan önce görme hakkına sahiptir ve gördüğünde, söylediklerinden bazılarının ya da tümünün habere çıkarılmasını isteyebilir. Haberci bu durumda, çocuğun isteğini dikkate almalı ve ifadelerini rızası olmadıkça yayınlamamalıdır.

Örneğin kız çocuğu, karakolda kendi rızası ile evlenmek istediğini beyan etse bile, haberciyile görüşme yapması durumunda, ailesinin borçları nedeniyle zengin bir adam ile para karşılığında evlendirildiğini veya zorla evlendirilmeye çalışıldığını ifade edebilir. Yaşadığı asıl gerçekliği anlatan bu önemli bilginin habere girmemesi ve kayıt dışı kalmasında ısrar edebilir. Çocuk, verdiği bilginin habere konu yapılmasını istemiyorsa, haberci bu bilgiyi habere konu etmemelidir. Ancak, çocuğun verdiği bilgi kendisine karşı bir suçun işlendiği veya işleneceğine dair ise haberci bunu soruşturma makamlarına bildirmek zorundadır. (TCK Madde 278) Bir suçun konusu olmayan, çocuğun korunma ihtiyacı içerisinde olduğunu düşündüren bir bilgi verildiğinde ise (örneğin, çok yoksul oldukları ve bu sebeple evlendiğinde daha rahat edeceği düşüncesi ile kendisinin evlenmeyi tercih ettiği gibi) haberde yer vermesinin yanı sıra bunu çocuğun korunmasından sorumlu makama bildirmekle yükümlüdür. (ÇKK Madde 6; SHK Madde 21). Öte yandan haberin zayıf görünmemesi açısından çocuğun yakın çevresiyle gerçekleştirilecek destekleyici ilave görüşmeler, çocukların yaşadığı gerçekliğin eksik parçalarını bir araya getirerek bir yapbozun parçaları gibi olayla ilgili gerçek manzarayı ortaya çıkarmaya yardımcı olabilir.

4. TELEVİZYON, GAZETE VE DİJİTAL MEDYADA ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİK HABERLERİ NASIL YAPILMALI?

Haberlerin karşımıza çıktığı üç habercilik mecrası olan televizyon, gazeteler ve dijital medya, haberlerin hazırlanmasından sunumuna kadar bazı farkları da karşımıza çıkarmaktadır. Bununla birlikte, ne kadar farklı olsalar da bu mecralarda çalışan habercilerin habere yaklaşımları ve olay ve olguyu haberleştirirken takındıkları tutumlar, büyük ölçüde birbirine benzemektedir.

Bu bölümde hem mecralardan kaynaklı farklılıklara değinerek hem de benzer yönleri hatırlatarak, ÇYEZE haberlerinin nasıl yapıldığı ve nasıl yapılması gerektiği ile ilgili biçim ve içerik öğeleri üzerinde durulmaktadır. Bunu yaparken, her mecradan güncel örneklerle iyi ve kötü habercilik biçimleri de tartışılmaktadır.

4.1 HABER KAYNAKLARI

Haberci habere, ÇYEZE haberlerinde olay ve olgunun kendisine geldiği kaynaklardan başlar. ÇYEZE konulu haberlerde birincil kaynaklar habere konu olan olayın içindeki taraflardır. Bunlar kız çocukları, oğlan çocukları, çocukların ebeveynleri, geniş aile üyeleri, yakın akrabalar, komşular olabilir. Haberci açısından konuyla ilgili sistematik ve güncel bilgi alınabilecek kaynak konumunda olan ulusal ve uluslararası yapılar söz konusudur (bkz. Ek 1).

Bu kaynaklar; bültenler, haftalık veya aylık gündemler, raporlar, izlemeler, çalışmalar, veriler vb. ile her mecradaki habercileri besler. Bu düzenli ve rutin içerik akışının yanı sıra ani gelişen ve habercinin olay yerine intikalini gerektiren haberler de olabilmektedir. ÇYEZE ile ilgili düğün iptali, kız çocuğunun uğradığı şiddet vb. bu türden haberlerdir.

Haberci rutin akış veya ani gelişen olay dışında ÇYEZE konusunda güncel bir haber yapmak isterse, uzmanların, politika yapıcılarının, STK'ların açıklamalarına dayalı ya da geçmişte bu tür evlilik yapmış ancak şu anda 18 yaşını geçmiş ÇYEZE'ye maruz bırakılan genç kadınlar ile görüşmeleri temel alan özel dosyalar hazırlayarak da haber üretebilir.

Olayın gelişme biçimine göre haber kaynağı olarak maruz bırakılan kız çocuklarının seslerine ve sözlerine yer verilmesi çetrefil bir konudur. Bu çerçevede iki görüş vardır:

- Bir suça maruz bırakılan kişinin o anda bir travma içinde bulunmasından dolayı sözlerinin haberlere dahil edilmesine karşı olanlar,
- Bir suça maruz bırakılan kişinin kendi deneyimini, yaşadığını, duygularını, düşüncelerini habere katarak gerçeğin bağlamını daha da genişletme yanlısı olanlar.

Haberciler ve haber karar vericileri hem sahada haber yapım süreçleri sırasında bir erişim sorunu yaşamaları nedeniyle hem de kız çocuklarının görüşlerine yer verme eğiliminde olmadıklarından, haberlerde çocuklar kaynak olarak görünmemektedir. Dolayısıyla konunun haber kaynağına erişilememekle ilgili pratik bir boyutu da vardır. Habercilerin bu zorlu koşullar altındaki kız çocuklarına ve ailelere görüşme ve röportaj için nasıl yaklaşım göstermeleri gerektiği konusunda tereddüt içinde olmaları da olayın akabinde görüşme yapmaktan kaçınmalarına yol açmaktadır. Kız çocuklarına duygusal herhangi bir zarar vermeme isteği, çoğu durumda onları mülakat yapmaktan alıkoyabilmektedir. Dünyadaki habercilik eğilimleri de uzun süre bu yönde olmuştur.

Ancak özellikle 2012 yılında BM'nin kız çocuklarının cinsiyetlerinden ötürü maruz bırakıldıkları eşitsizlikler konusunda farkındalığı artırmak amacıyla 11 Ekim'i Dünya Kız Çocukları Günü ilan etmesi, görüşlerinin ÇYEZE konusunda da haberlere dahil edilmesi açısından habercilik eğilimlerinin değişmesine ve uygun yordamların geliştirilmesine yol açmıştır. Bu durumun, kız çocuklarının haberler aracılığıyla güçlendirilmesine katkı sağlayacağı, yakın tarihli çalışmalarda ifade edilmektedir. Genel olarak çocukların düşüncelerinin, görüşlerinin ifade edildiği kanalların açılması, seslerinin duyurulması ve kendi adına konuşabilmelerinin desteklenmesi konusu, çocukların konu edildiği pek çok türden haber için artık genel kabul görmektedir. Bu, çocukları güçlendirici ve onların toplumsal kimliğini tanıyan

bakış açısının da yerleştirilmesini desteklemektedir. Bununla birlikte suçla itilen, şiddete maruz bırakılan ya da çocuk yaşta evlendirilen vb. travma hali içindeki çocukların seslerinin haberlerde nasıl yer alacağı konusu hâlâ üzerinde düşünölmeye ve geliştirilmeye açıktır. **ÇYEZE olgusunun bir suç niteliğinde olması ve maruz bırakılan çocukların kırılğan bir yaş grubunda bulunması gibi nedenlerle seslerinin ve sözlerinin habere doğrudan onların ağzından dahil edilmesi yerine; dolaylı ve gazeteci tarafından özetlenerek aktarılması, halen çocuğu korumak açısından en güvenli ve çeşitli çekinceleri giderebilecek bir yöntemdir.**

Communication Consortium Media Center (CCMC) tarafından 2014 yılında hazırlanan ve ÇYEZE ile ilgili dünya çapında 2.600 gazetede bir yıl boyunca yer almış 230 haber üzerinden yapılan nitel bir analize dayalı araştırma, habercilikteki yaygın eğilimleri ortaya koymaktadır.⁶⁷ Bu eğilimlerden bazıları şunlardır:

- ÇYEZE haberlerinde en çok söz edilen kuruluşlar başta UNICEF ve UNFPA olmak üzere Birleşmiş Milletler kuruluşlarıdır.
- Haberlerde, bu soruna yol açan en önemli neden eğitimsizlik olarak yer almaktadır; yasal düzenlemeler, sağlık ve şiddet ise diğer önemli dinamikler olarak sıralanmaktadır.
- Bu sorunla ilgili haberlerde en çok söz edilen ölkeler sırasıyla Hindistan, Pakistan, Bangladeş ve Nijerya'dır.
- 2012 yılında 11 Ekim'in Dünya Kız Çocukları Günü ilan edilmesi ile birlikte ÇYEZE'ye dair farkındalık artmış ve dünya genelinde ÇYEZE konulu haberlerde bir artış görölmeye başlanmıştır.
- Haberlerde sorunun çözümlerine çok az yer verilmekte, ağırlıklı olarak sorunun kendisi ve nedenleri konu edilmektedir. Sadece 10 hikâyeden bir tanesinde çözümlerden de bahsedilmektedir.
- Araştırmada habercilerin haber kurumlarına ve ofislerine yakın yerlerden haberler yaptıklarının, bununla birlikte ÇYEZE oranlarının yüksek olduğu bölgelere de gidilmesi gerektiğinin altı çizilmektedir.
- Kız çocuklarının başarı öykülerinin verildiğı güçlendirici haberlerin, haber izleyicileri ve okurlarında yoğunlukla beliren ÇYEZE karşısında bir şey yapılamayacağı duygusunu da ortadan kaldırabileceğı belirtilmektedir.

⁶⁷ Bu çalışmanın en önemli sonuçlarının paylaşıldığı "Child Marriage Media Coverage Analysis" başlıklı webinar'a https://www.youtube.com/watch?v=wsX8j_MINc4 adresinden erişilebilir.

Kız çocuklarının görüşlerinin habere dahil edilmesi, her şeyden önce haberler aracılığıyla izleyicilerin ve okurların kurdukları özdeşliklere bir katkı yapabilir. Haber, izleyici ve okuru için özdeşleşebilecekleri ya da yadsıyacakları bazı toplumsal kimlikler sunar. Bu kimlikler ile özdeşleşmek veya bunları yadsımak, izleyiciyi ve okuru ÇYEZE konusunda kararlılık gösterebileceği ve inisiyatif alabileceği yüksek bir bilince ve tutuma kavuşturur. Kız çocuklarının özgün anlatımları hem kendisini izleyen yaşlılarının ders çıkararak özdeşlik kurmalarını sağlar hem de yetişkinleri bu sorun karşısında kendi kız çocuklarını savunucu doğru bir ebeveynlik yapabilmeleri konusunda uyarabilir.

Haberin hikâye olarak adlandırılması, tam da habere konu edilen olay ya da olguyla ilgili insan hikâyelerine yer vermesi ve bu hikâyeler aracılığıyla toplumun çeşitli kesimlerini kendi yaşamları üzerine düşündürtebilmesinden ileri gelir. Sorunun tarafı olan sıradan ve gerçek insanların anlatımları, haberi daima izleyici ve okur için kendilerine yakın bir anlatı kılar.⁶⁸ Çocukların sorunları ile ilgili haberlerde çocukların görüşlerine yer verilmesi, genel olarak dünyadaki basın meslek kuruluşlarının ilkelerinde kabul görmüştür. Ancak bunun nasıl yapılması gerektiği ile ilgili mesleki kodlar ve yordamlar konusunda ilerleme kat edilmesi gerekmektedir.⁶⁹

Haberciler için ÇYEZE konusundaki haberlerde, aşağıda sıralanan birkaç farklı haber kapsamında ve belirtilen koşullarda, kız çocuklarının görüşleri habere dahil edilebilir:

- Geçmişte çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirilmiş ancak şu anda 18 yaşını doldurmuş genç kadınların genel olarak yaşadıkları zorlukları ve bakış açılarını vurgulamak amacıyla yapılan haberlerde, haber kaynağı olan genç kadınlarla kendi tercihi doğrultusunda kimliği gizlenerek ya da açık görüşme yapılabilir.

⁶⁸ Dursun, 2013.

⁶⁹ Türkiye'deki basın meslek kuruluşlarının etik ilkeleri ekte verilmektedir. Öte yandan UNICEF tarafından hazırlanan Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları Kılavuzu (2007), bu yordamları geliştirmiştir. Daha ayrıntılı ve somut öneriler içeren kılavuza <https://www.unicef.org/turkey/raporlar/%C3%A7ocuk-haklari-ve-gazetecilik-uygulamaları-hak-temelli-perspektif-bağlantısından-erişilebilir>.

- ÇYEZE vakasının engellendiği ve kız çocuğunun devlet birimleri tarafından korunmaya alındığı yakın zamanlı ya da sıcak haberlerde, haber kaynağı olan kız çocuğu ile olayın üzerinden belirli bir zaman geçtikten sonra, uzmanların onayı üzerine ve kız çocuğunun güvendiği bir yetişkinin ya da uzmanın hazır bulunduğu ortamda yaşadıkları üzerine kimliği gizlenerek görüşme yapılabilir.
- Eğitim süreçlerinden kopararak evlendirilmek istenen kız çocuklarının, olaydan belirli bir zaman geçtikten sonra hayat düzenleri, umutları, gelecek planları, başarıları, verdikleri mücadeleler ve kazanımları üzerine, sosyal desteklerini güçlendirmek kapsamında, yine uzman onayı ve güvendiği bir yetişkinin yanında bulunduğu koşullarda kimliği gizlenerek ya da açık görüşme yapılabilir.
- **ÇYEZE olaylarına dair gelişmelerin akabinde, maruz bırakılan kız çocukları ve aileleri ile görüşme yapılması doğru değildir. Bu acelecilik, kız çocuklarına ve/veya ailelerine toplumsal yaşamda zarar veren beklenmedik sonuçlar ortaya çıkarabilir. Çatışmalı ve gerilimli bir sürecin özellikle kız çocuğunda travma boyutunda etki yaratması ihtimali nedeniyle olayın geliştiği bağlam sırasında kız çocukları bir haber kaynağı olarak görülmemelidir. Hâlihazırda konu, bir suç eylemi olması dolayısıyla adli bir vaka haline geldiğinden ani gelişen bu süreçlerin haber kaynağı olarak kolluk güçlerinin, yargı ve alan uzmanlarının görüşleriyle veya komşular, akrabalar gibi yakın tanıklıklar ile aktarılması daha doğru olabilecektir.**

4.2. HIZ VE GÜNCELİK

Televizyon haberciliğinde haberin hızı, haberin inandırıcılığı, etkisi ve gücü açısından halen en önemli haber değeridir. Hızlı haber yapmak, çoğu zaman olgunun ve olayın gerçekliğini oluşturan birçok bilginin bütün yönleriyle sahadan derlenmeden izleyici karşısına çıkarılmasıyla sonuçlanmaktadır. Hızın öncelikli haber değeri olması, ÇYEZE haberlerinde gereksinim duyulan ayrıntılı bağlam bilgisinin geliştirilmesini de olanaksızlaştırmaktadır.

ÇYEZE haberleri, genel olarak bu tür evliliklerin gerçekleştiği Türkiye'nin farklı bölgelerinden öncelikle yerel ve bölgesel habercilerin erişim alanında karşımıza çıkmaktadır. İster televizyon ister basılı ya da dijital mecralar olsun, yerel medyada habercilik yapanlar bu haberlere daha kolay ulaşarak hızla haberleştirmektedir. Hızla haberleştirilen bu olaylar, bölgesel ve ulusal haber ajansları ve alternatif medya kanalları aracılığı ile ulusal medyaya, televizyon ve gazetelere haber olarak taşınabilmektedir.

ÇYEZE'ye dair haberlerde, çocuğun iyi olma hali ve yüksek yararı, haberin hızlı servis edilmesinden daha önemlidir. Haberın hazırlanması ve sunulması sürecinde, maruz bırakılan çocuğun güvenliği ve ruh sağlığı gözetilmeli;

haberde verilen bilgiler bu doğrultuda gözden geçirilmelidir. Hızlı haber sunma eğilimi, ÇYEZE haberlerinde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ilkesi ile çelişebilir. Bu noktada haberci hızı değil; özenli, dikkatli ve çocuğu koruyucu haberciliği daima tercih etmelidir.

Esasen ülkenin farklı bölgelerinden ÇYEZE haberlerinin anaakım ve ulusal medyada yer bulabilmesi, yerel/bölgesel medyanın sahadan haberleri ne kadar çabuk dolaşıma soktuğu ile ilgilidir. Bazen yerel medya mensupları ile olayın tarafları arasındaki tanışıklıklar, haber hızını düşüren bir etki de yaratmakta, haber atlanmakta ya da dar bir çerçeveye ajanslara sunulmaktadır. Haber ilk elde hızla anaakım medyaya ulaşmış olsa bile, hemen bütün medya kuruluşlarının haberlerinde tıpatıp benzer ve dar bir içerikle aynı çerçeveler karşımıza çıkmaktadır.

Yerel ve bölgesel medyadan anaakım medyaya ya da ajanslara gelen ÇYEZE haberleri, anaakım medya habercileri tarafından haber içeriği daha da geliştirilerek ve mutlaka doğrulanarak değerlendirilmelidir. Bunun için;

- Habere başka bilgiler, uzman görüşleri, STK açıklamaları, önceden bu türden olayları yaşamış genç kadınların görüşleri ve izlenimleri dahil edilebilir.
- Haberde sorunla ilgili güncel veriler, STK raporları, kamu kurumları raporları ve eylem planları, başka ülkelerle karşılaştırmaları içeren istatistiklere yer verilebilir.
- Olayın ardından gelişmelerin takibi için yerel/ bölgesel medya kuruluşu veya bölgedeki ilgili birimler ile bağlantıya geçilip kız çocuğunun durumu, ailelerinin durumu, adli ve kolluk bakımından gelişmeler vb. ile ilgili bilgi derlenerek ve haberin bağlam bilgisi genişletilerek takipçi bir habercilik sürdürülebilir. Bazen bu amaçla habercinin olayın yaşandığı bölgeye gitmesi de gerekebilir. Bölgeden ana akım medyaya doğru akan haber konusu, habercinin bölgeye bizatihi gitmesi ile birlikte özel haber olarak ya da dosya habere dönüştürülerek devam ettirilebilir.

Hızın haber içeriği üzerinde yarattığı baskıyı ve olumsuzluğu örnek bir haber üzerinden görebilmek mümkündür. Aşağıda, Ankara’da ailesi tarafından zorla evlendirilmek istenen 14 yaşındaki bir kız çocuğunun düğün günü yaptığı ihbar ile ilgili iki haber yer almaktadır. Haberlerin akışı dikkatli okunduğunda, ilk haberde olayla ilgili kısıtlı olarak verilen bilgilerden daha fazla içeriğin ikinci haberde yer aldığı görülmektedir. İkinci haberde, haberi hızlı verme baskısını aşan haberciler, ilk habere göre bağlamı genişleten bilgilere yer verebilmektedirler. İlk haberdeki bilgi eksikliğinden dolayı gelin ve damat görseli kullanılarak haber okur açısından ilgi çekici kılınmaya çalışılmıştır. Ancak bu tercih, haberdeki bilgi eksikliğini telafi edemediği gibi ÇYEZE’yi konu alan haberlerde gelin, damat, düğün vb. gibi temelde kültürel olarak olumlu çağrışımlar yapan görsel imgelerin kullanımından kaçınmak gerektiği ilkesi ile de gelişmektedir (bkz. Bölüm 4.4).

HABER 1

155’E KENDİ DÜĞÜNÜNÜ İHBAR ETTİ!⁷⁰

Türkiye’nin kanayan yarası çocuk gelinler ile ilgili haberler bitmek bilmiyor. Ankara’da bir çocuk neredeyse zorla gelin ediliyordu. 14 yaşındaki kız çocuğu düğün günü 155’i arayıp ihbarda bulundu. Polis düğün salonuna operasyon yapıp anne ile damadı gözaltına aldı.

AA muhabirinin edindiği bilgiye göre, Altındağ ilçesinde ikamet eden 14 yaşındaki Y.Ç., dün 155 polis imdat hattını arayarak ailesi tarafından zorla evlendirilmek istendiğini ve düğün töreni yapılacağı ihbarında bulundu. İhbarın ardından harekete geçen Ankara Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü ve Altındağ İlçe Emniyet Müdürlüğü ekipleri, düğünün yapıldığı Karapürçek Mahallesi’ndeki salona operasyon düzenledi.

ANNE İLE DAMAT GÖZALTINDA

Küçük kızı zorla evlendirmek istedikleri iddia edilen anne ve babası ile damat T.Ç. (23) gözaltına alındı. Şüphelilerin Emniyetteki işlemlerinin sürdüğü, polis ekiplerince koruma altına alınan çocuğun ise Sosyal Hizmetler yetkilileri koordinesinde bir sığınma evine yerleştirildiği öğrenildi.

⁷⁰ “155’e kendi düğününü ihbar etti!”, *Mynet*, 28.08.2018, <https://www.mynet.com/155-e-kendi-dugununu-ihbar-etti-110104357830>.

HABER 2

ZORLA EVLENDİRİLMEK İSTENEN ÇOCUK, DÜĞÜN SALONUNDAN KURTARILDI⁷¹

Ankara'da 155 polis imdat hattını arayarak ailesi tarafından zorla evlendirilmek istendiği ihbarında bulunan 14 yaşındaki kız çocuğu, polisin operasyonu ile düğün salonundan kurtarıldı. Anne, baba ve damat gözaltına alındı.

Edinilen bilgiye göre, Altındağ ilçesinde ikamet eden 14 yaşındaki Y.Ç., dün akşam saatlerinde 23 yaşındaki T.Ç. ile evlendirilmek üzere ilçede bulunan düğün salonuna götürüldü. Gelin odasında bekletilen kız çocuğu, polis ekiplerini arayarak "ailesi tarafından zorla evlendirildiği" ihbarında bulundu. İHA'nın haberine göre, bunun üzerine harekete geçen Karapürçek Polis Merkezi Amirliği ekipleri, düğün salonuna giderek küçük kızı düğün salonundan aldı.

"BENİ AİLEME DEĞİL, YURT DIŞINDAKİ AKRABALARIMA TESLİM EDİN"

Küçük kız çocuğunu karakola getiren ekipler kızı "Seni kime teslim edelim" diye sordu. Bunun üzerine kız çocuğu ailesine iade edilmek istemediğini belirterek "Beni yurt dışındaki akrabalarımın gönderin" dedi. Ekipler kız çocuğunun talebi üzerine 14 yaşındaki Y.Ç.'yi Ankara Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü'ne teslim etti. Ayrıca kız zorla evlendirmek istedikleri iddia edilen anne ve babası ile damat T.Ç. hakkında ise yasal sürecin başlatıldığı öğrenildi. Şüphelilerin Emniyetteki işlemlerinin sürdüğü, polis ekiplerince koruma altına alınan çocuğun ise Sosyal Hizmetler yetkilileri koordinesinde bir sığınma evine yerleştirildiği öğrenildi.

4.3. NEDEN-SONUÇ İLİŞKİSİNİ KURMAK

Neden-sonuç ilişkileri, haberlerde genel olarak hâkim ve güçlü toplumsal figürler tarafından öncelikle ifade edilmektedir. Politikacılar, bürokratlar, uzmanlar gibi toplumsal alanda güçlü ve sözü geçen figürlerin herhangi bir konuda neden-sonuç bağlantısını ilk ifade eden ve çerçeveleyen aktörler olmaları, sadece ÇYEZE konusundaki haberlerde değil, başka konulu haberlerde de geçerli olan bir habercilik

71 "Zorla evlendirilmek istenen çocuk, düğün salonundan kurtarıldı", *Habertürk*, 28.08.2018, <https://www.haberturk.com/zorla-evlendirilmek-istenen-cocuk-dugun-salonundan-kurtarildi-2120431> (Erişim tarihi 23.02.2019).

eğilimdir. Bunlara, itibarlı kaynaklar (*credible sources*) denilmektedir.⁷² Örneğin ÇYEZE ile ilgili çocuklardan daha çok uzmanların, bürokrat ve teknokratların görüşlerine yer verildiği zaman, bu olguya dair onların öne sürdüğü nedenler ve sonuçlar dolaşıma girmektedir. Çocukların kendi dünyalarında yaşadıkları kişisel deneyimlerinden gelen bir neden-sonuç bağıntısı, habere nadiren dahil edilmektedir. Oysa tam tersine, çocukların sözlerini haberde iletmeleri sağlanmalı ve onların anlatımlarına yer açılmalıdır.

Bunun haber toplama ve yazma süreçlerinde yaygın bir eğilim olmamasının temel nedeni, ÇYEZE haberlerinde haber kaynağı olarak kız ya da oğlan çocuklarına yer verilmesi konusunda habercilerin halen tereddüt içinde olmalarıdır. Haber kaynağı olarak, maruz bırakılan kız çocuklarıyla hangi kapsamdaki haberlerde ve hangi ilkelere göre görüşme yapılabileceği, yukarıda “haber kaynakları” alt başlığında belirtilmiştir. Bu dahil ediş, neden-sonuç ilişkilerinin kuruluşu bakımından da önemlidir. Çünkü sorunu, bizzat yaşayan ve maruz bırakılanın dil dünyası ve sesi ile sunmak, onun bakış açısını da gerçekliğin içine dahil etmek olacağından, etik olarak da doğru ve uygun bir yaklaşımdır. Ayrıca kız çocuklarının seslerinin ve görüşlerinin habere uygun bir biçimde ve uygun bir zamanda dahil edilmesi, genel olarak bu kız çocuklarını güçlendirici olacağı için de etik çerçevededir.

Bu haberlerde kız çocukları, sorunun nedeni değildir. Ailenin yoksulluğu ve eğitimsizliğinin yanı sıra ataerkil değer yargıları ve cinsiyetçi norm düzeni de ÇYEZE’yi doğallaştırmaktadır. Haberlerin, bu tür evlilikleri sadece tarafların kendi kişisel kararlarıyla ilgili eylemler olarak sunmaları doğru olmaz. Haberde, sorunu yaratan makro yapısal nedenlere yer açılmalı ve çözümleri de sergilenmelidir.

1. Bölüm’de de belirtildiği gibi ÇYEZE’nin makro nedenleri, **bu evlilikleri meşrulaştırıcı faktörler de değildir**. Literatürde “çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin nedenleri” başlığı altında yer alan bilgiler, yalnızca bu tip evliliklere yol açan dinamikleri ve bu soruna çözüm bulmak amacıyla yapılmış analizleri göz önüne sermektedir. Dolayısıyla ÇYEZE haberlerinde, **bu evlilikleri meşrulaştırıcı bir kişisel düzlemde sunulan neden-sonuç anlatımından kaçınılmalıdır**.

72 Dursun, 2013.

4.4 GÖRSEL MALZEMELERİN KULLANIMI

Televizyon, gazeteler ve dijital medyada yer alan ÇYEZE haberlerinde ne tür görsellerin kullanılacağı konusu önemlidir. Görsellerin seçimi, bir yandan kız çocuğunun toplumsal kimliği ve yüksek yararı korunarak yapılmalı; diğer yandan haberin de okura okutularak ve izleyiciye izletilerek farkındalığı yaygınlaştırma amacına hizmet etmelidir. ÇYEZE konulu haberlerde kullanılabilecek görsellerin nasıl olabileceğine ilişkin görüşler, gazetecilik meslek kuruluşlarında da zamanla olgunlaşmış ve doğru etik kodlara kavuşabilmiştir.

GÖRSEL İMGENİN ÖNEMİ

Görsellik, imge ve anlamın birlikte iş görerek gerçekliğe dair bir kayıtlama yapmasıdır. Görsel malzemeler, nesnelere dış imgeleri ile iç düşünce süreçlerimiz arasındaki bağlantıyı sağlar. Hem dış imgeler hem de iç düşünce süreçlerimiz, büyük ölçüde içinde yaşadığımız kültürel ortam tarafından belirlenir.⁷³ Bir toplumun kendi değerlerini, inanışlarını, deneyimlerini göstergeler ve kodlarla görünür hale getirmesi, görsel kültürün ortamları ile gerçekleşir. Resim, fotoğraf, film, televizyon, mobil aygıtlar, bilgisayar, gazete görsel kültürün temel ortamlarıdır.

Çağımızda gördüğümüz her imge, doğalmış gibi algıladığımız ancak kültürel olarak inşa edilmiş anlam öbekleridir. İmgelerin yarattığı görsel gerçekliğin en büyük sorunu, eleştirelliği, açıklamayı, tekrarı ve düşünmeyi desteklememesidir.⁷⁴ İmgelerin yarattığı görsellik, her şeyi bağlamından, geçmişinden amaçlarından ve sonuçlarından yalıtılmaktadır.

Gerek görsel ve yazılı gerekse dijital haberciliğin giderek daha çok görsel malzemeyle yapılır hale gelmesi, haber okurunun beklentilerini de değiştirmiştir. Haberler artık daha yoğun görsel malzeme ve daha az yazılı/sözel metin ile yapılır hale gelmiştir. Teknik sorunlar, gazetecilerin sürekli birbirine benzeyen görselleri seçmelerine; hatta arşivlerinde yer alan eski görüntüleri güncel olaylarda da kullanmalarına yol açmaktadır. Oysa haberciler basmakalıp ve haberin güncel içeriği ile bağlantısız görsellerden olabildiğince kaçınmalıdır.

⁷³ Dursun, Ç. (2010), "Sözlü, Yazılı, Görsel Kültürde İnsan ve Toplum", Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, *İletişim Sosyolojisi* (ed. Hayati Tüfekçioğlu), s.156-182.

⁷⁴ A.g.e.

Seçilen görsellerin sunulan olgu veya olayla ilgili enformasyon taşıyarak düşündürmesinin yanı sıra izleyici ve okurda duygulanımları harekete geçirici olması da öne çıkmaktadır. Yaratıcı, farklı görsel malzeme arayışı, haberin taraflarının ve özellikle kız çocuklarının temsili konusunda etik sorunlar yaratmaktadır.

Genel olarak hemen tüm haberlerde konu edilen kişilerin toplumsal kimliklerinin zarar görmemesi ve yapı bütünlüklerinin tanınması, etik açıdan en çok öne çıkan ve üzerinde tamamen uzlaşma sağlanmış ilkelereindir. Bunun teknik karşılığı ise özellikle kadınlar, çocuklar, LGBTİ bireyler, yaşlılar gibi toplumsal alanda ayrımcılığa uğrayan kimliklerin görüntülerinin olabildiğince özenli sunulmasıdır. Bu özen gereği:

- Kişilerin rızası olmadan görüntüleri kullanılmamalıdır.
- Şiddet, cinayet ve kanlı görüntülere yer verilmemelidir.
- Kimlikleri gizlenmeli ve açığa vurulmamalıdır.
- Mahremiyet alanını ihlal edecek çekim ve görsellerden kaçınılmalıdır.
- Sosyal medya platformlarından görsel malzeme alıp kullanmak haberciler için en hızlı görsel elde etme yöntemi olmakla birlikte, ayrımcılığa uğrayan bütün toplumsal kimliklerde olduğu gibi çocukların da şiddete maruz bırakıldığı, suça zorlandığı olayların haberlerinde, hiçbir biçimde bu görseller kullanılmamalıdır.
- Sosyal medyadan görsel alıp kullanmanın daha az sorunlu olabileceği ve ayrımcılığa uğrayan kimliklerin ve elbette çocuğun başarılarının, kazanımlarının konu edildiği olumlu içerikli haberlerde ise çocuktan ve/veya ailesinden, velisinden onay alınarak görsel habere dahil edilmelidir.

ÇYEZE haberlerindeki görsel malzeme kullanımı, çoğunlukla basmakalıplaşmış bazı görüntüleri kapsamaktadır. Bunlar, aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir:

Yaşlı erkek- kız çocuğu görselleri: Bu görüntüler bazen gerçekleşen bir olayın taraflarına ait olabilirken, bazen de kompozisyon veya canlandırma yapılarak elde edilen görüntülerdir.

Yaşça büyük bir adamla gelinlik giymiş kız çocuğunun yan yana olduğu bir görsel, çelişkiye dikkat çekmek için eleştirel amaçlarla düzenlenmiş bir mizansen olarak bile kullanılmamalıdır. Haber okurunu sorunun varlığı ile öncelikle çarpıcı bir biçimde karşılaştırsa da bu görüntüleri sık sık gören okur ve izleyici için görselin vurgulamaya çalıştığı çelişki belirsizleşir ve görselin temsil ettiği imgeye okur alışır. Dolayısıyla da imgenin temsil ettiği olgu ve konu, görseli gören için olağanlaşır, doğallaşır. Kişinin, imgenin temsil ettiği ataerkil değer dünyasının sorunlu yönleri hakkındaki farkındalığı zayıflar.

Benzer bir durum da kullanılan görsellerde erkeklerin insan-dışı varlıklar gibi temsil edilmesi açısından geçerlidir. Genellikle kullanılan bu tür görsellerde erkekler “canavarlaştırılmakta”, asık suratlı, iri yarı, kızgın ve sert bakışlı ifadelerle sunulmaktadır. Bu sunum biçimi, ÇYEZE’ye konu olan erkeklerin sıradan insanlar olamayacağı gibi yanlış bir algı yaratmakta, toplumsal gerçekliği doğru temsil etmediği için eksik bir algı oluşmasına sebep olmaktadır.

Bu tür görsellerin bazılarında ise kız çocuklarının yüzleri kimlikleri seçilemeyecek şekilde gizlenmekte, belirsizleştirilmekte, ancak yine de yaşça büyük erkekler ile aynı karede yan yana gösterildikleri için ÇYEZE olgusunu olağanlaştırmaktadır.

Kız çocuklarını erken yaşta ve/veya zorla evlendirildikleri anlarda yanlarındaki erkek figürü ile birlikte gösteren görseller, doğrudan evlilik bağı ve karı- koca olmayı işaret etmeleri nedeniyle kız çocuğunu hem bu bağın içine hem de “gelin” rolüne yerleştirmektedir, dolayısıyla asla kullanılmamalıdır. Ayrıca kız çocuklarını görseldeki erkek figürleri ile adeta eşitlemekte ve onların da tıpkı habere konu olan erkekler gibi kendi özgür iradeleriyle evlendikleri yanılgısını imgesel olarak yaratmaktadır. Bu durumda ÇYEZE, kız çocuklarının kendilerinin yaptıkları bir seçimmiş gibi yanlış bir biçimde temsil edilmektedir.

Gelinlikli kız çocuğu görselleri: Kız çocuklarını gelinlik içinde tek başına gösteren görseller, yine onları “gelin” ve “eş” rolüne yerleştirdiği için kullanılmamalıdır. Bu kullanım, kız çocuklarının evlenebileceği ve gelin olabileceği ile ilgili bir imgeyi güçlendirdiği için haberlerin içerikteki vurgusu eleştirel olsa bile, kullanılan imgedeki olağanlık, çocuk yaşta evliliklere simgesel alanda yer açmaktadır.

Kız çocuğu erkek figürü ile birlikte aynı görsel içinde sunulmayıp gözleri bağlanmış, elleri bağlanmış ya da çocukluğunun göstergesi olan bir oyuncakla birlikte hazırlanmış kompozisyonlar da sunulduğunda, gelinlik imgesi her durumda ataerkil değerleri ve evliliğin kutsallığını anlam olarak ürettiğinden, bu tür görselleri kullanmaktan da kaçınılmalıdır.

Haberlerdeki gelinlikli görseller, haber izleyicisi ve okuru olan başka kız çocuklarının gelinliğe imrenmesine, evliliğe özenmesine de yol açabilir. Gelinlik, hangi yaşta kimin giydiğinden bağımsız olarak kültürel yaşamda olumlu bir imgedir ve bu olumlu anlam yükü, ÇYEZE'nin olumsuzluğunu bastırabilir.

Bunların yerine çocukları mağdur haline getirmeyen (çocukları ağlayan, çaresiz bir yüz ifadesiyle göstermeyen), kız çocuklarının gücünü ve potansiyellerini hatırlatan, çocuk ile evlilik arasında bağ kurmayan (örneğin kız çocuğuyla birlikte gelinlik, kına elbisesi, alyans, yüzük, kırmızı kuşak, duvak gibi objelere yer vermeyen), toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı (örneğin okulda ve arkadaşlarıyla kendi doğal dünyasında olması gerektiği şekilde temsil eden), güçlendirici görseller tercih edilebilir.

Görsel malzemelerin her türü için geçerli olan bu olağanlaştırıcı ve doğallaştırıcı etki yaratma durumu, çoğu kez habercilerin farkına bile varmadıkları biçimde ve her tür haber görseli için geçerlidir. Dolayısıyla görsel seçimi ve kullanımı, öncelikle imgeyi olağanlaştırdığı ve normalleştirdiği için son derece dikkatle ele alınması gereken bir pratiktir.

Kız çocuğu çizimleri: Haberlerin konusu sıcak bir gelişme (örneğin düğünü polisin dağıtması, çocuk yaşta evlendirilmiş kıza yönelik şiddet vb.) veya güncel verilere, raporlara dayalı bir durum saptaması yapan dosya haber olabilir. Bu tür haberlerde de çocukları üzgün, ağlayan, çaresiz bir yüz ifadesiyle gösteren çizimleri kullanmaktan kaçınılmalı, kız çocuklarının gücünü ve potansiyellerini hatırlatan, çocuklar ile evlilik arasında gelinlik, kına elbisesi, alyans, yüzük, kırmızı kuşak, duvak gibi objeler yoluyla bağ kurmayan, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı görsel malzemeler tercih edilmelidir.

Düğün mekânı görselleri: ÇYEZE haberlerinin bazıları kolluk güçlerine, karakola, adliyeye intikal etmiş vakalardan oluşur. Özellikle Türkiye'de bu tür haberlerde birkaç görüntü bir arada kullanılmaktadır:

- *Jandarma ya da polisin bastığı ve engellediği bir düğünün görüntüleri*, televizyonda en çok kullanılandır. Bu görüntülere dijital haberlerde ve gazetelerde de yer verilmektedir. Düğün salonu kalabalığı, çocuk yaşta evlendirilen kız ve oğlan çocuklarının salondaki görüntüleri bu görsellerin içeriğidir. Olayın canlılığını, anıdalığını ve gerçekliğini kanıtlayan bir enformasyon değeri taşıması nedeniyle salon görüntüleri uzak ve genel çekim olmak kaydıyla kullanılabilir. Ancak kız çocuğunun ve evlendirilmek istendiği erkeğin yakın çekim görüntüleri (el ele salona girerken, nikâh masası ya da düğün pastası başında, dans ederken vb.) kesinlikle kullanılmamalıdır. Bu görüntüler düğünü normalleştirerek ÇYEZE’yi olağanlaştırır.
- *Kolluk kuvvetleri görselleri*: Kolluk kuvvetlerinin düğün salonuna girdiği, düğünün dağıldığı, içinde kız çocuğu ile evlendirileceği erkeğin birlikte yer almadığı görüntüler kullanılabilir. Ayrıca olayın karakola veya mahkemeye yansıdığı anlardaki görseller de yetkili kişilerin görsellerde yer alması kaydıyla kullanılabilir. Böylelikle bu türden evliliklerin suç ve ceza boyutu öne çıkarılabilir.

Aileler ve diğer sorumluların görselleri: Bu haberlerde evlendirilmeye çalışılan kız çocukları yerine, bu eylemden sorumlu yetişkinlerin ve özellikle bir çocukla evlenmeye talip olan yetişkin erkeklerin görselleri kullanılabilir. Bu sorumlular içerisinde çocuğunu erken veya zorla evlendirmeye çalışan anne babalar da bulunmaktadır. Onların görsellerinin kullanımı, mağdur çocuğun kimliğinin anlaşılmasına neden olacak biçimde yayın yapmama kuralı ile çelişir. **Bu nedenle anne, baba veya bu eylemden sorumlu bir başka aile bireyinin görselinin kullanılmasına çok istisnai ve zorunlu hallerde ve ancak bu ilke ile çalışmayacak durumlarda başvurulmalıdır.**

Veri, rapor görselleri: Konuyla ilgili verileri ve güncel durumu sunan dosya haberlerde ise verilerin olabildiğince kolay anlaşılacak biçimde görselleştirilmesi gerekmektedir.

Örneğin bir araştırma raporunu haberleştirirken kullanılan görsel malzemenin, gelinlik içinde kız çocuğunu bütünüyle vermediği ve sadece gelinliğin eteğini ve çocuk ayakkabılarını gösterdiği için ilk anda doğru bir kullanım sergilediği düşünülebilir. Ancak gelinlik, kültürel olarak her durumda olumlu çağrışımları olan bir giysidir ve ÇYEZE haberlerinde

hiçbir biçimde temsil edilmemelidir. Yine haberde yer alan veri grafikleri çok ufak olmamalı, okur açısından anlaşılabilir ve kolayca akılda kalabilir biçimde hazırlanmalıdır.

Bir dijital haber sitesinde, TÜİK'in ÇYEZE ile ilgili açıkladığı verilerden yola çıkılarak yapılan bir haberde veri tabloları kullanılmıştır. Ancak verilerin görsel olarak anlamayı kolaylaştıracak hale getirilmediği görülmektedir. Veri tablosu yerine, bu verilerin sütun veya pasta dilimi gibi grafiklerle sunulması, ilk bakıldığı anda duruma dair eğilimlerin ve gidişatın kavranabilecek hale getirilmesi, bu tür haberlerin kolay anlaşılabilmesi açısından elzemdir.

Günümüz okurları ve izleyicileri, çok kısa sürede konuyla ilgili eğilimleri yansıtmayan veri tabloları ile ilgilenmemekte ve haberi okumamaktadır. Bunun yerine örneğin bar grafikleri, çizgi grafikleri ya da daha az yaygın olan sıcaklık haritaları, ağaç haritaları vb. görseller elde edecek yardımcı programlar ile hem veri daha kolay anlaşılır hale gelir hem de sorunla ilgili anlaşılması zor örüntüler ve yapısal eğilimler fark edilir.

Son olarak gerek televizyonda gerekse dijital ve basılı medyada haberlerde kullanılacak bütün görsellerde ÇYEZE'nin, çocuğun geleceğini olumsuz etkileyecek zararlı bir uygulama olduğu vurgulanmalıdır. Sempati yaratacak, kız çocuğunu gereksiz yere öne çıkaracak, kimliğini açığa vuracak görsel kullanımından olabildiğince kaçınılması gerekir.

4.5. VERİLERİN DİLİ

Haberlerde raporlara, saha çalışmalarına dayalı sayısal veriler, çoğu zaman sorunların yıllara ve farklı kültürel coğrafyalara yayılan boyutlarını karşılaştırmalı görebilmek açısından önemlidir. Veriler, o meseleyle ilgili toplumsal gerçekliğin daha makro boyutlarının, yapısal eğilimlerin fark edilmesini sağlar. ÇYEZE ile ilgili verilerin haberlere dahil edilmesi de aynı amaca hizmet edebilir.

Televizyonda ve dijital medyada veri görselleştirme ile ilgili yazılımlara dayalı karmaşık olmayan, hareketli ve basit sunumlar, olgunun genel bir olgu olduğunun kanıtlanabilmesi açısından anlamlıdır. Gazetelerde ise bu görselleştirme grafik sunumlarla yapılabilir ve okurun dikkatini habere çekebilir.

Öte yandan verilerin sık sık ve aşırı kullanımı, ÇYEZE ile ilgili olarak sorunun öteden beri sürdüğü, üstesinden gelmesi zor bir sorun olduğu ve dünyanın her yerinde yaygın olduğu gibi karamsarlık verici bir algı oluşturabilir. Bu algı, ÇYEZE sorunu karşısında bir tür kayıtsızlık da yaratabilir.

Diğer taraftan, sorunun kolay çözülemeyecek ve haber izleyicisinde/ okurda “bu konuda benim elimden bir şey gelmez” duygusu yaratacak biçimde algılanmaması için yine verilerden yararlanılabilir. Dünyanın çeşitli yerlerinde ÇYEZE ile mücadele konusunda elde edilen kazanımlar, azalan evlilik rakamları veya oranları, eğitim hayatına kazandırılan kız çocukları, çalışma yaşamındaki kadınların artan oranı, azalan sağlık sorunları gibi iyi yöne doğru gerçekleşen sayısal değişiklikler de verilerin görselleştirilmesi ve yorumlanmasıyla haberlere dahil edilmelidir.

Örneğin 2002-2012 yılları arasında evlenen çocukların toplam evlilikler içindeki oransal düşüşü tablo olarak sunulurken, sayılar yerine, takip etmesi ve hatırlaması kolay dilimli veya sütunlu grafikler ya da eğrilerin kullanılmasıyla veri, okur/izleyici için ilk bakışta anlaşılabilir hale getirilmiş olur.

Verilerin kullanımı ÇYEZE konusunda ani gerçekleşen gelişmelere dayalı haberlerde değil, dosya haberlerinde daha da öne çıkmaktadır. Verilerin kullanımını yerinde ve gerektiği kadarıyla yapmak, karmaşık verileri basitleştirerek sunmak ve anlatmak, haberde veri kullanımı açısından gözetilmelidir.

4.6. UZMAN GÖRÜŞÜ

ÇYEZE’ye dair haberlere çoğu zaman uzmanların görüşü dahil edilmektedir. Bu uzmanlar eğitimcilerden sağlık çalışanlarına, sosyal hizmet uzmanlarından yargı mensuplarına, psikologlardan insan hakları savunucularına kadar çeşitlenebilmektedir. Özellikle hukukçu uzmanlar ve sağlık uzmanları, sorunla yüzleşen çocuklara ve yakın çevrelerine mücadele bakımından destekleyici katkıda bulunabilir.

Uzman görüşlerini habere dahil etmek, konunun karmaşık dinamiklerini doğru bir neden-sonuç ilişkisiyle kavrayabilmek için de önemlidir.

Saygın ve uzman kişiler, haberlerde birincil tanımlayıcıdır: Sorunun ne olduğunu ortaya koyma ayrıcalığı, bütün haber söylemlerinde birincil tanımlayıcı olan uzmanlara verilmiştir.⁷⁵

Uzman görüşleri, dosya haberler için olduğu kadar ani gelişen ÇYEZE konuları için de habere dahil edilmelidir. Sorunu çeşitli boyutlarıyla ve nedenleriyle anlatmanın yanı sıra mücadele sürecinde yıllar içindeki yasal kazanımları da öne çıkaracak uzmanları ve ÇYEZE ile mücadele yöntemlerini sık sık haber içeriğine katmak gereklidir.

4.7. BAĞLAMI GENİŞLETMEK

ÇYEZE haberlerinde olayın ve olgunun geri planının verilmemesi, sadece temel bazı bilgilerle yetinilmesi, onu salt şematik hale getirmektedir. Televizyon haberlerinde, özellikle bültenlere ve bültenlerdeki haberlere ayrılan sürenin birkaç dakikayla hatta bazen saniyelerle sınırlı olması, alternatif ya da muhalif görüşlerin parçalı ve seyrek sunulmasına, gerekirse tamamen yok sayılmasına yol açmaktadır.⁷⁶ Bağlam, haberde birkaç biçimde genişletilebilir:

- *Geri plan bilgisinin olabildiğince ayrıntılı verilerek nedenler hakkında daha doyurucu bir çerçeve çizilmesi:* Böylelikle sorunun sadece eğitimsiz ebeveynlerin ya da eğitim görmekte isteksiz kız çocuklarının yanlış kararları ile ortaya çıkmadığının altı çizilmiş olur.
- Çok farklı aktörlerin sözlerine haberde yer açılması: Alışlageldik şekliyle uzmanlar ve kolluk güçlerinin olayla ilgili aktarımları dışında evliliğe maruz bırakılan kız ve oğlan çocuklarının, aileden buna karşı çıkan akraba ve ebeveynlerin, çocuk hakları alanında ya da toplumsal cinsiyet eşitliği odağında aktif faaliyet gösteren, savunuculuk yapan ve mücadele eden STK'ların temsilcilerine haberlerde yer verilmesi de bağlamı genişletecektir. Görüşleri, dile getirdikleri bilgiler, manzarayı daha da genişletecek ve çoğulluğu yaratacaktır.

⁷⁵ Dursun, Ç. (2014), *TV Haberlerinde İdeoloji*, 2. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.

⁷⁶ Fiske, J. (2014), *İletişim Çalışmalarına Giriş*, (Çev. S. İrvan), İstanbul: Pharmakon Yayınları.

- *Dosya haberler ile ÇYEZE sorununun karşılaştırmalı olarak anlaşılması sağlanabilir:* Bu karşılaştırmalar haberde ülkesel ve ülkeler arası, belirli tarihsel dönemler arası, belirli coğrafyalar ya da toplumsal kesimler arasında yapılabilir. Böylelikle konunun tarihsel ve toplumsal seyri ile ilgili genel hatları, haber okuru ve izleyicileri için daha bilinir ve kavranır kılınabilir.
- *Takipçi habercilik yapılarak bağlamın genişletilmesi:* Haberci için gelişen olayların takibini yapmak, bağlamın da genişlemesini sağlayacaktır. Örneğin, iptal edilen bir evlilik töreninden bir süre sonra kız çocuğunun durumunu araştırmak, ailesi veya yakın çevresinden görüş almak ya da birkaç yıl sonra o kız çocuğunun kimliğini gizli tutarak yaşantısından kesitler sergilemek, takipçi habercilik örneği olarak olgunun bağlamını genişletir.

5. ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİK HABERLERİNİN ALTERNATİF DİLİ

Alternatif dil, haber izleyicisi ve okurlarında farklı düşünme biçimleri yaratabilir ve her şeyden önce “bu kapsamlı sorun hakkında elimden bir şey gelmez” algısını ortadan kaldıracaktır. Aynı zamanda bu meseleyle ilgili algılama tarzlarını farklılaştırırken üretilecek gerçekliği de dönüştürme fırsatı yaratabilir.

5.1. ALTERNATİF DİL VE SÖYLEM NE DEMEKTİR?

ÇYEZE haberlerinde alternatif bir dil, var olan haberlerin yapısını farklılaştıran bir dil ve söylem olmalıdır. Kuşkusuz bu dil, mevcut sorunu bütünüyle ve birdenbire ortadan kaldıramaz. Bununla birlikte sorunun tek bir nedene indirgenmesini engeller, mücadele yöntemleri geliştirmeyi sağlar. Dahası ÇYEZE'nin asıl zemini olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği söylemini zayıflatır. Böylelikle bütün toplumsal kesimleri ÇYEZE'yi toplumsal yaşamın içinde doğal bir birliktelik olarak görmekten ve algılamaktan uzak tutabilir.

Haberdeki bütün temsil biçimleri, toplumsal gerçeklik alanında olup bitenlere dair dil ve gösterge öğelerinin seçilmesi ve yeniden bir araya getirilmesiyle karşımıza çıkar. Bazı ifadelerin görünür olması ve bazılarının görünmemesi, belirli göstergelerin sürekli dolaşımda olması ve diğerlerinin dışlanması, haberde temsil edilen konularla ilgili birbirine benzer anlamların yapılanmasına yol açar.

Akşam haberlerde izlenen bir zorla evlilik düğününün kolluk güçleri tarafından durdurulması haberi, ertesi gün işyerinde, okulda, alışveriş merkezlerinde karşılaşılan insanların birbirleriyle konuştukları bir konu olur. Konunun nasıl ele alınacağı, haberdeki görsel malzeme seçimlerine, kullanılan manşete, neden-sonuç ilişkisine ve hangi tarafların sözlerine ne kadar yer verildiğine bağlıdır. Haberde bir ailenin yoksulluğundan dolayı küçük yaştaki kızını yaşça büyük biriyle evlendirmeye çalıştığı bilgisine yer verilmesi, izleyicilerde yoksulluğun zorla evliliklerde önemli bir dinamik olduğunu düşündürür. Ancak ailenin çaresizliği olarak dramatikleştirerek verilmesi durumunda haber, izleyicilerde sorunun çözümünden çok aşılamazlık ve kalıcılık ile ilgili bir izlenim yaratabilir.

Yukardaki örnek düşünüldüğünde ÇYEZE, aileleri yoksulluktan kurtarmadığı gibi aşılamaz da değildir. Haberin bunu tartıştıracak bir içerikle verilmesi, ertesi gün haber izleyicilerinin konuşacakları konuyu da düşünme biçimlerini de zamanla farklılaştıracaktır. Bu etkileşim zinciri, bütün toplumsal kesimlere sorunun aşılmasında görev düştüğü yönünde bir toplumsal bilincin güçlenmesine katkı verebilir.

Sorunu ÇYEZE ile karşı karşıya olan kız çocuklarının ve ailelerinin yaşama bağlamlarından farklı yaşama bağlamları içindeki insanların dünyasına doğru genişletmek, çözüm arayışlarını da bu bağlamlara doğru genişletmek anlamına gelecektir. Toplumun farklı kesimleri, konuya duygu ve düşünce olarak yakınlaştıkça çözümün bir parçası olmaya da yakınlaşabilecektir.

Bu haberlerde, evlendirilmek istenen kız çocuklarının konuyla ilgili sözlerinin en az dolaşıma girdiği, görüşlerine en az başvuru alan taraf oldukları hem Türkiye’de hem de dünyanın başka ülkelerinde yapılan araştırmalarda saptanmıştır. ÇYEZE’ye maruz bırakılanlar olarak kız çocuklarının kendi sözlerine haberlerde etik kodlara uygun bir biçimde yer verilmesi, onları güçlendiren bir habercilik örneği olacaktır.

Bu evlendirilmeyi nasıl algıladıkları, yaşadıkları, duyguları, eğitimlerinin sona ermesi karşısındaki tavırları vb. ile ilgili kuracakları her cümle, her ifade, bir yandan dünyalarının başkalaşmasının yarattığı zorlukları okurun ve izleyicinin gözünde canlandırmaya ve onlarla özdeşlik kurmalarına yol açacak; diğer yandan toplumsal yaşamda “çocuk gelin” gibi yanlış ve indirgeyici bir kimlik içinden değil duyguları, talepleri ve görüşleri olan bütünlüklü birer birey ve insani varlıklar olarak tanınmalarını sağlayacaktır.

Haberlerde kız çocuklarının sesini duyurmak, bir yandan da onların kendi gerçekliklerine dair basmakalıp anlatımları bozmalarına olanak sunmaktır. Çünkü her bir kız çocuğunun ifadesi, haber izleyicisinin ve okurunun karşısına konunun genel bir sorun olması algısını altüst edecek kişisel ve tekil bir hikâyeyi çıkaracaktır. Her tekil hikâye ise kendi bilinmeyen bağlamını, bu kız çocuklarının sesinden haber okuru ve izleyicilerine açacak, meseleyi “yoksul ve eğitimsiz ailelerin yaşadığı uzak bir sorun” olmaktan çıkararak yakın, yakıcı ve çözülmesi gereken bir sorun haline dönüştürecektir.

5.2. HABERCİLER İÇİN YAKLAŞIM ÖNERİLERİ

Gerek anaakım medyada gerekse alternatif medyada çalışsın haberciler, aşağıdaki ilkeleri ve önerileri dikkate aldıkları sürece ÇYEZE haberlerinin güncel sorunlu söylemini dönüştürebilecektir:

- Haberlerde ÇYEZE’nin kültürel değerlere dayalı geleneksel bir pratik değil, insan haklarını ve çocuk haklarını ihlal eden bir suç olduğunu öne çıkaracak bir çerçeve kurulmalıdır.
- Suç vurgusu güçlendirilirken, bu olayların failleri olan aileler başta olmak üzere sorumlu, işbirlikçi ve göz yuman tarafların karşılaştığı yasal yaptırımların da takipçisi olunmalı, gerekli ölçüde örneklendirilerek kamuoyu nezdinde haberlerle teşhir edilmelidir.
- Haberciler, yaptıkları haberler ile kamuoyunu, karar verici siyasileri, bürokrat ve teknokrat gibi politika yapıcıları ÇYEZE konusunda etki altında bırakacak bir duyarlılığa ve farkındalığa sürekli hazırlamalıdır.

- Haberde ÇYEZE sadece polisiye ya da adli olaylar olarak çerçevelenmemelidir. Aileler devamlı olarak suçlu ve tek sorumlu aktörler olarak gösterildiğinde sorunun asıl toplumsal, kültürel ve ekonomik kökenleri görünmez ve tartışılmaz hale gelir. Aileleri bu tür yanlış kararları almaya yöneltten nedenlere azami dikkat çekilmelidir.
- ÇYEZE ile insan ticareti arasındaki fark, haberlerde ayırt edilmelidir. Oldukça kırılgan durumda oldukları akılda tutularak, çocuk ticareti çerçevesindeki suçlarla ilgili haberlere çocukların tanıklıkları ve anlatımları olayın akabinde dahil edilmemelidir.
- Haberlerde ÇYEZE ile ilgili çözümlere mutlaka yer verilmeli, çözümler için harekete geçebilecek yapılar ve karar vericilere ulaşılarak güncel çabalar, önlemler, sağlanan gelişmeler aktarılmalıdır.
- ÇYEZE, politik sorun olmaktan çok toplumsal sorun olarak temsil edilmelidir. Bu sorun politik bir sorun olarak sunulduğunda, sadece politika yapıcıların ve karar vericilerin inisiyatifinde ve onların kararlarıyla engellenebilir bir mesele olarak kendini gösterir. Oysa toplumsal bir sorun olarak sunulduğunda, toplumda yaşayan bütün bireylerin ve farklı kesimlerin, önlenmesi için katkı verebileceği bir mesele olarak görünür. Bu da sorunla mücadele eden toplumsal aktörleri çeşitlendirir, zenginleştirir, aralarındaki dayanışmayı artırır.
- ÇYEZE'nin eğitimle, ekonomiyle, insan haklarıyla ve sağlıkla ilgili olumsuz sonuçları, ayrı ayrı ve herhangi bir olayın patlak vererek haberleştirilmesine bağlı olmaksızın hatırlatıcı haberler ile düzenli olarak gündemde tutulmalıdır.
- ÇYEZE sorununa dair kanunlarda yapılmaya hazırlanan değişiklikler konusunda haberciler takipçi olmalı, bu evliliklerin önünü açacak düzenlemelere karşı habercilik yaparken, engelleyici düzenlemelerin de hızla yapılması konusunda hükümetler üzerinde kamuoyu baskısı yaratmalıdır. Bunun için Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile TBMM'de yer alan Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, güncel gelişmelerin bilgisini alabilecekleri, devamlı temas halinde oldukları yapılar olmalıdır.
- Haberciler sorunla ilgili mevcut yasaların ne ölçüde uygulandığını, uygulamanın standartlarını, uygulamadan ortaya çıkan bütüncül verileri sık sık haberleştirerek kamuoyu ile paylaşmalıdır.

- YEZE konulu haberlerde takipçi habercilik yapmak oldukça önem taşır. ocuk yaşta ve zorla evlendirilen kız çocuklarının uğradığı Şiddet ya da maruz bırakıldığı hak ihlali süreçlerindeki aŐamalar, birbirini izleyen haber erevesi ile iŐlenmeli ve gösterilmelidir.
- Erkekler hem sorunun bir tarafı olarak hem de haber izleyicisi/okuru olarak habercilerin ulaŐması gereken önemli bir hedef olmalıdır. Hâlihazırda kız çocuklarının yaşamları üzerindeki en önemli karar vericiler olarak görülen erkeklerin bu sorunu çözmeye yönelik yaklaşımları ne çıkarılmalı; YEZE ile mücadeleye dahil edilmelidir.
- Haber hikâyelerinde veriler ve verilere dayalı sunumlar önem taŐıyabilmektedir. Bu verilerin içinde istatistiksel birer sayıya dönüŐen kız çocuklarının hikâyesi gerek karar alıcılarda ve gerekse toplumda eyleme geçmek için yeterince itici güç olmayabilir. Bu durum, verilerin soğuk niteliğinden kaynaklı olduğu gibi, sorunun öteden beri srdĞu veya çok yaygın olduğu ile ilgili bir “deĐiŐmezlik” algısına yol açtığı için de ortaya çıkabilir. Kullanılacak veriler, en hayati göstergeler içinden, basit ve anlaşılır görsel sunumlarla habere dahil edilmelidir. Verilerdeki iyileŐme eğilimleri karşılaştırmalı olarak sunularak özellikle ne çıkarılmalıdır.
- Kız çocuklarının YEZE karşıtı görüşlerine haberde yer verilmeli, sözlerinin ve görüşlerinin belirli ilkeler doğrultusunda dolaşıma girmesi sağlanmalıdır.
- Kız çocukları pasif birer kurban olarak sunulmamalıdır. Kız çocuklarının duygusal, bilişsel dünyalarına haberde daha derin ve etraflı bakılabilmeli, yaşama dair beklentileri, umutları ve istekleri sergilenebilmelidir. Böylelikle onların yaşam alanlarının, başkalarının kararı üzerine nasıl darmadağın edildiği de daha açık ortaya konabilir.
- ocuk yaşta veya zorla evlendirilmiş olup her Őeye rağmen ayakta kalan kadınların mücadeleli yaşamları haberlerde sunulmalı, ancak ayakta kalan bu kadınların mahremiyetine zen gösterilmelidir.
- Haberler içeriklerine sorunla ilgili alışılagedik taraflar, uzmanlar ve karar alıcılar yerine, farklı ve yeni seslerin dahil edilmesi önemlidir. Yeni sesler, haberlerin basmakalıp çerçevesine tazelik katacak bambaŐka bakış açılarını getirebilir. Bunlar; başta maruz bırakılan kız çocukları olmak üzere, STK temsilcileri ve sözcüleri, kız çocuğunun öğretmenleri,

arkadaşları gibi destekleyici sosyal yakın çevresi, genel olarak akran çocuklar, toplumun farklı alanlardaki kanaat önderleri (sanatçılar, bilim insanları, sporcular vb.) olabilir.

- ÇYEZE haberleri, olayların bağlam bilgisi olabildiğince genişletilerek hazırlanmalıdır. Bağlam, olayın ortaya çıktığı andan geriye doğru ve kök nedenlerin gelişimlerine kadar götürülebilir. Bağlam, takipçi habercilik yapılarak gelecek zaman dilimine doğru da genişletilebilir. Böylelikle okurlar, bu sorunun sadece belirli bir coğrafi bölgede yaşayan eğitimsiz ve yoksul ailelerin sorunu olmadığını ve herkesi kapsayabileceğini de fark etmeye başlayabilir.
- ÇYEZE konusunu, o günün gündeminin en önemli olayı ya da olayları ile bir biçimde bağlayarak sürekli canlı bir gündem olarak haber metnine dahil etmek gereklidir. Örneğin, mülteciler ile ilgili bir konu geliştiğinde, o konunun güncel boyutlarına ÇYEZE sorunu da dahil edilebilir. Okulların açıldığı bir dönemde yapılan eğitimle ilgili haberlere, kız çocuklarının eğitim süreçlerinden erken yaşta ve zorla evlilikler ile nasıl koptuğu dahil edilebilir. COVID-19'un toplumsal etkilerini konu alan haberlere salgının ÇYEZE üzerindeki etkilerine dair bir bakış açısı da katılabilir. Başlı başına çerçevesel bir haber yapmak dışında, güncel konulu haberlere de kısa çerçeveler olarak katılarak konunun güncelliği sürekli kılınabilir.

5.3. GÖRSEL MALZEME, DİL VE İFADE ÖNERİLERİ

Hak haberciliğine ilişkin genel ilkeler ile toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin temel ilkeleri birleştirerek habercinin aşağıdaki noktalarda özen gösterdiği bir görsel malzeme, dil ve ifade seçimi gerçekleştirilebilir.

- “Çocuk gelin” ifadesi haberlerde asla kullanılmamalıdır. **Bu ifade, çocuk olmak ile gelin olmak halini birleştirerek her kullanımında olağan bir birleşmemiş gibi konuyu sembolik alana taşımaktadır.** Sembolik alanda yer bulan ifadeler, toplumsal ilişkilerde de aynı biçimiyle doğallıkla karşılanabilmektedir. Dolayısıyla bu ifadenin kullanımdan kalkması, dilde ve sembolik alanda çocuk olmak ile gelin olmanın birlikte düşünülmesine engel olacaktır.

- Haberlerde rıza ve zor farkını belirsizleştiren dilsel kullanımlardan kaçınılmalıdır. Kız çocuklarının “kendi isteğiyle”, “rızasıyla”, “âşık olup” evlendiğine dair ifadeler, onların bu “iradelerine” geri planda etki eden gerçek zorlayıcı etkenleri görebilmeyi ve tartışabilmeyi olanaksızlaştırır.
- Haberlerde insan ticareti fotoğraflanabilir ancak ÇYEZE’nin olay anında fotoğraflanması zordur ve gerekli de değildir. Bu fotoğraflar yerine farklı illüstrasyonlar, kompozisyonlar ve çizimler kullanılabilir.
- Haberlerde arşivden olmayan olayla bağlantılı gerçekçi görsellerin kullanılması, haberin inandırıcılığını da artıracaktır. Ancak kız çocuklarını gelinlik içinde gösteren ve onların bu görüntüsünü doğallaştıran, özendirici fotoğraflar asla kullanılmamalıdır.
- Haberlerde kız çocuklarını yetişkin erkekler ile evlilik bağı içinde temsil eden ve tarafları bütün olarak gösteren düz anlamlı görseller kullanılmamalıdır.
- Haberlerde, bu sorunla mücadelede alınan yolu ve başarıları gösteren verilere dayalı kolayca kavranabilen görselleştirmelere de yer verilmelidir. Böylelikle sorunun çözümü hakkındaki ilerlemeler sunulur.

Habercilerin yaklaşımları, dil ve söylem özellikleri ile görsel malzeme seçimini aşağıda yer alan hem doğru ve hem hatalı örnekler üzerinden somutlaştırılabilir. Bu tür haberlerde ilginç olan nokta, hemen her haberde ÇYEZE konusundaki dil ve görsel ifade kullanımında olumlu ve yerinde kullanımlar ile olumsuz ve uygun düşmeyen kullanımların haberciler tarafından aynı haberde bir arada yapılabilmesidir.

Birkaç etik ve söylemsel ilke bakımından doğru biçimde yapılan haber, başka bazı ilkeler ve seçimlerdeki yanlışlarla kendi kurmaya çalıştığı çerçeveyi bozmaktadır. Bir haberde hem iyi örnek hem hatalı örnek bir arada çelişkili biçimde yer alabilmektedir. Haberleri bütünüyle iyi hale getirmek için yapılan yanlışların ve uygunsuz seçimler doğru seçimlerle yer değiştirmelidir.

5.4. ÇOCUK YAŞTA, ERKEN VE ZORLA EVLİLİK HABER ÖRNEKLERİNE DAİR ÇÖZÜMLEMELER

Aşağıdaki haber örneği ilk okunduğu anda ÇYEZE'ye dair olması gereken ifadeleri taşıyor gibi görünmektedir.

14 YAŞINDAKİ KIZ ÇOCUĞU, EVLENDİRİLMekten SON ANDA KURTARILDI⁷⁷

Adana'da 14 yaşındaki K.A. adlı kız çocuğu, 23 yaşındaki İ.G. ile evlendirilmek üzereyken polis tarafından son anda kurtarıldı. Sosyal medyada paylaşılan olaya, ünlü oyuncu Bergüzar Korel de tepki gösterdi. Korel paylaşımında, "Çocuk gelin yoktur; istismar edilen, zorla evlendirilen çocuk vardır. Sessiz kalmayın, bu çocuklar hepimizin, biz sahip çıkacağız, başka yolu yok" ifadelerini kullandı.

Merkez Seyhan ilçesine bağlı Güzelevler Mahallesi'nde iddiaya göre, K.A. adlı kız çocuğunun İ.G. ile evlendirileceği ihbarını alan Saadet Öğretmen Çocuk İstismarı ile Mücadele Derneği (UCİM) üyeleri, polise ihbarda bulundu. Derneğin avukatlarıyla birlikte polis, düğünde gelinlik giydirilen çocuğu son anda kurtardı. Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü yetkilileri, K.A.'yı devlet korumasına aldı.

BABA VE DAMAT SERBEST BIRAKILDI

UCİM İl Sorumlusu Avni Yiğit Göksu, Mor Dayanışma Platformu tarafından kendilerine ihbar geldiğini belirterek, şöyle dedi: "Adana'daki üyelerimizle 'çocuk gelin ihbar hattı' olan 183'ü arayarak, ihbarda bulduk. Düğünün durdurulmasına yönelik kolluk kuvvetlerinin müdahalesi oldu. Bu müdahale sonucunda bu kızımız devletimiz tarafından koruma altına aldı. Gözaltına alınan babası ve damadın gece geç saatlerde serbest bırakıldığını öğrendik. Ucu ucuna yetiştik. 1 saatte bir kızımızın hayatını kurtarmak için canla başla mücadele ettik. Umudumuz kızımızın kendi istediği gibi hayatını sürdürmesi. UCİM olarak bu tarz olayları önlenmesi için her zaman çocuklarımızın arkasındayız. Bu çocuğun tamamen devlet kontrolü altına alınması ve baba ile damadın en ağır cezalandırılması için çalışmalarımızı sürdüreceğiz."

Oysa haberdeki öğelere daha ayrıntılı bakıldığında, haberin ÇYEZE gerçekliğini doğru temsil edebilmesi açısından dil ve söylem düzeyinde kimi düzeltmelere ihtiyaç duyduğu görülecektir. Bu yönde incelendiğinde haberle ilgili şu önemli noktaları saptamak mümkündür:

⁷⁷ "14 yaşındaki kız çocuğu, evlendirilmekten son anda kurtarıldı", *Cumhuriyet*, 01.10.2018, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/14-yasindaki-kiz-cocugu-evlendirilmekten-son-anda-kurtarildi-1099440> (Erişim tarihi 23.02.2019).

- Haberde iki kişi bulunmaktadır. Bunlardan biri çocuk yaşta evliliğe maruz bırakılan bir kız çocuğudur. Bu çocuğun kimliğinin anlaşılmasına neden olacak hiç bir bilginin verilmemesi gerekir. Bu bağlamda isminin baş harfleri de yazılmamalıdır. İkinci kişi ise, bir çocukla evlenmeye talip olmuş bir yetişkindir. **Bu kişi bir suç işleme şüphesi altındadır. Onun kimliği ile ilgili bilgilerin yayınlanmasına halkın haber alma özgürlüğü ve masumiyet karinesi gereği şüphelilere tanınan hukuki güvenceler dikkate alınarak karar verilmelidir. Bu kişi, adli makamlarca çocuğa karşı işlenen suçun sanığı olarak yargılanmaya başladıktan sonra kimliği açık biçimde yazılabilecektir.** Özetle, maruz bırakılının kimliğinin ifşasından tam anlamıyla kaçınılmalı, faili ve fiilini öne çıkarıcı bir yaklaşım ile haber kurgulanmalıdır. Ancak, bu ilke yetişkin sanıklar ile ilgilidir. Çocuk yaşta evliliğin her iki tarafının da çocuk olduğu durumlarda, oğlan çocuğu hakkında soruşturma, kovuşturma yürütülse veya cezaya hükmedilse dahi kimliğinin anlaşılmasına neden olacak biçimde yayın yapılmamalıdır.
- Yaşanan yerin mahallesine varıncaya kadar açık yazılması, kız çocuğunun kimliğinin de dolaylı biçimde bilinir hale getirmiştir ve yanıltır.
- Haberde kız çocuğundan “kız çocuğu” olarak söz edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir anlam kurması ve çocukluğun vurgulanması açısından olumludur.
- Haberin, kız çocuğunu ÇYEZE’den polise ihbarda bulunarak kurtaran dernek temsilcilerinden birinin sözleriyle bitirilmesi olumludur. Ancak korumaya alınan kız çocuğunun anlatımlarına hiç yer verilmemesi doğru değildir. Kız çocuğunun sözlerine sığağı sığağına değil ancak olaydan bir süre geçtikten sonra yapılacak takipçi habercilik ile alan açılmalıdır.
- Spotta ünlü bir sanatçının sosyal medya paylaşımının odağa alınması, okuyucu dikkatlerini çocuk yaşta evlilik vakasından ziyade ünlü bir ismin yorumuna odaklaması açısından yanıltır. Bu odak, haber metni bitimine doğru da verilebilir. Öyle yapılıyorsa haber daha az magazin sel olurdu. Ayrıca kanaat önderi olarak bu ünlü figürün anlatımlarının da sorunun düşünülmesine katkısı olabilirdi.
- Ara başlıkta “damat” ifadesi uygun değildir. Damat, kız çocuğunu da dolaylı olarak “gelin” rolüne sabitler. Oysa evlilik akdi gerçekleşmeden olay sonlandırılmıştır.

- İhbar sonrası kız çocuğunun İl Müdürlüğü yetkilileri tarafından korumaya alındığını belirtmek olumludur. Ancak daha sonra sürecin nasıl devam edeceği ile ilgili yasal ve hukuksal bilgilendirmeyi sağlayacak bir bilgi kutucuğu habere geleceğe dair bağlam kazandırabilir ve bağlamı genişletebilirdi.

Bu haberin bütünüyle kız çocuklarının gerçekliği lehine bir söylemi tutarlı biçimde inşa ettiğini söylemek zordur. Haberde, bu gerçekliği bir yandan kız çocukları lehine diğer yandan ise aleyhine temsil eden çelişkili öğeler vardır. Haberde olmaması ve olması gereken öğeler yer değiştirirse, haber daha güçlü bir ÇYEZE karşıtı dile sahip olacaktır.

ZORLA EVLENDİRİLMEK İSTENEN ÇOCUK, DÜĞÜN SALONUNDAN KURTARILDI⁷⁸

Ankara'da 155 polis imdat hattını arayarak ailesi tarafından zorla evlendirilmek istendiği ihbarında bulunan 14 yaşındaki kız çocuğu, polisin operasyonu ile düğün salonundan kurtarıldı. Anne, baba ve damat gözaltına alındı.

Edinilen bilgiye göre, Altındağ ilçesinde ikamet eden 14 yaşındaki Y.Ç., dün akşam saatlerinde 23 yaşındaki T. Ç. ile evlendirilmek üzere ilçede bulunan düğün salonuna götürüldü. Gelin odasında bekletilen kız çocuğu, polis ekiplerini arayarak 'ailesi tarafından zorla evlendirildiği' ihbarında bulundu. İHA'nın haberine göre, bunun üzerine harekete geçen Karapürçek Polis Merkezi Amirliği ekipleri, düğün salonuna giderek küçük kızı düğün salonundan aldı.

“BENİ AİLEME DEĞİL, YURT DIŞINDAKİ AKRABALARIMA TESLİM EDİN”

Küçük kız çocuğunu karakola getiren ekipler kızı “Seni kime teslim edelim” diye sordu. Bunun üzerine kız çocuğu ailesine iade edilmek istemediğini belirterek “Beni yurt dışındaki akrabalarımın gönderin” dedi. Ekipler kız çocuğunun talebi üzerine 14 yaşındaki Y.Ç.’yi Ankara Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü’ne teslim etti. Ayrıca kızı zorla evlendirmek istedikleri iddia edilen anne ve babası ile damat T.Ç. hakkında ise yasal sürecin başlatıldığı öğrenildi. Şüphelilerin Emniyetteki işlemlerinin sürdüğü, polis ekiplerince koruma altına alınan çocuğun ise Sosyal Hizmetler yetkilileri koordinesinde bir sığınma evine yerleştirildiği öğrenildi.

- Haberin manşetine zorla evlendirilme durumunun çıkarılması olumludur. Ayrıca “kurtarıldı” ifadesi de olayın bir suç unsuru içerdiğini göstermesi açısından yerinde bir kullanımdır.

⁷⁸ “Zorla evlendirilmek istenen çocuk, düğün salonundan kurtarıldı”, *Habertürk*, 28.08.2018.

- Haberde aile üyelerinin ve damadın göz altına alındığının spot olarak verilmesi, bu tür çocuk yaşta evliliklerin suç niteliğini vurgulamak açısından doğru ve yararlıdır.
- Maruz bırakılana “çocuk gelin” yerine kız çocuğu denmesi doğrudur.
- Haberde kız çocuğun kimliğinin anlaşılmasına neden olacak hiç bir bilgiye yer verilmemelidir. Bu kapsamda isminin baş harfleri de yazılmamalıdır. Haberde bahsi geçen ikinci kişi ise, bir çocukla evlenmeye talip olmuş bir yetişkindir. Bu kişi bir suç işleme şüphesi altındadır. Onun kimliği ile ilgili bilgilerin yayınlanmasına halkın haber alma özgürlüğü ve masumiyet karinesi gereği şüphelilere tanınan hukuki güvenceler dikkate alınarak karar verilmelidir. Bu kişi, adli makamlarca çocuğa karşı işlenen suçun sanığı olarak yargılanmaya başladıktan sonra kimliği açık biçimde yazılabilecektir. Ancak, bu kuralın yetişkin sanıklar ile ilgili olduğu unutulmamalıdır. Çocuk yaşta evliliğin her iki tarafının da çocuk olduğu durumlarda, oğlan çocuğu hakkında soruşturma, kovuşturma yürütülse veya cezaya hükmedilse dahi kimliğinin anlaşılmasına neden olacak biçimde yayın yapılmamalıdır. Ancak, bu ilke yetişkin sanıklar ile ilgilidir. Çocuk yaşta evliliğin her iki tarafının da çocuk olduğu durumlarda, oğlan çocuğu hakkında soruşturma, kovuşturma yürütülse veya cezaya hükmedilse dahi kimliğinin anlaşılmasına neden olacak biçimde yayın yapılmamalıdır.
- Habere kız çocuğunun açıklamalarının dahil edilmesi doğru ve gereklidir. Ayrıca sözünün ara başlığa çıkarılması da yerindedir. Böylelikle haberin çerçevesine kız çocuğunun düşünce ve duygusal dünyasının gerçekliği dahil edilmiş olmaktadır.
- Haberde yasal sürece dair bilgi verilmesi doğru bir yaklaşımdır. Böylelikle olaydaki suç unsuru iyice somutlaştırılmaktadır.
- Kız çocuğunun güvende olduğunun ve koruma altına alındığının belirtilmesi de uygun ve yerindedir. Böylelikle gelişmelerden zarar görmeden yaşamına devam edebileceği örtük biçimde de olsa belirtilmiştir. Bu da onu kurban konumundan çıkarıp güçlendiren bir bilgidir.
- Haberde hiç görsel malzemenin yer almaması uygundur. Kız çocuğunun gelinlik içinde olduğu ya da düğün salonu iç mekân görselleri, kullanılmaması gereken görsellerdendir ve olaya dair hiçbir açıklayıcı bilgi değeri de yoktur. Bu tür haberlerde daha az fotoğraf daha çok çizim kullanılması ya da hiç görsel kullanılmadan verilmesi uygun yaklaşımlardandır.

Bazen amacı ÇYEZE'yi eleştirmek olan bir haberde bile, kız çocuğunun duvaklı ve erkeğin takım elbiseli damat görüntüsü nedeniyle evlilik imgesi ve onunla bağdaşık olumlu kültürel çağrışımlar yeniden üretilmektedir. Bir masa çevresinde olağan bir biçimde yan yanadırlar ve bu hal, aralarındaki bağı doğallaştırmaktadır. Bunun yerine yapılması gereken, evliliğe maruz bırakılanların gündelik doğal giysileriyle ve ayrı fotoğraf karelerinde, kimlikleri alenileşmeyecek biçimde yer almalarıdır. O zaman görseldeki "birliktelik" imgesi ortadan kalkacak ve çocuk yaşta evliliği simgesel olarak olağanlaştırmayacak, tam tersine sorgulatabilecektir.

Bir düğün sırasında 16 yaşındaki kız çocuğunun evlendirilmesini engelleyen polis baskınına dair bir haberde kız çocuğunun gelinlikle gösterilmesi yanlıştır. Akrabalarıyla birlikte gelinlik içinde verdiği poz, olağan bir yetişkin evliliği ile kendisinin içinde olduğu olağan dışı durumu birbiriyle eşitlemektedir. Bu tür haberlerde bazen eliyle yüzünü kapatan bir kız çocuğu görüntüsü yer almaktadır. Oysa habere yaşı 18'in üzerinde olan damat adayının görseli çoğunlukla dahil edilmemektedir. Bu hatalı bir yaklaşımdır çünkü çocuk yaşta evliliklerde suçun faili kız çocukları değildir. Kız çocuklarının yerine, haberde o evliliğe konu olan erkeğin ve/veya aile bireylerinin şüpheli durumda karakolda veya kelepçeli görüldüğü fotoğraflar, yüzleri belirsizleştirilerek ve genel çekim bir kompozisyon verecek biçimde de olsa kullanılmalıdır.

Düğün salonlarının kolluk güçleri tarafından basılmasıyla ilgili ÇYEZE haberlerinde, genellikle düğün salonu içinden veya kız çocuklarının görselleri kullanılsa bile haberciler için farklı görsel seçenekler yaratarak bu tür evliliklerin doğal görünmesini engellemek de mümkündür. Düğün salonunda ÇYEZE'yi engellemek üzere yapılan baskın, basitçe salonun dışardan çekilmiş fotoğrafının kullanılmasıyla da haberleştirilebilir. Böylelikle salonun adını gizleyip deşifre etmeden ve olayın somutluğu temsil edilerek, gelişmeyle ilgili bütün içerik habere katılabilir.

Bazı haberlerin konusu, kendi evinden zorla kaçırılan bir kız çocuğunun ailesinin şikâyetini ve kızlarını kurtarmalarını içermektedir. Dolayısıyla görselde kız çocuğunun güçlendirilmesi amacıyla aile ferdiyle bir arada gösterilmesi, haberin konusu ve amacıyla uygunluk göstermektedir ve güçlendirici etki yaratabilir. Maruz bırakılanın kurban haline getirilmemesi ve kendi yaşamına sahip çıkan güçlü bir figür olarak sunulabilmesi amacıyla mutlu, ailesinden destek gören, kendi ayakları üzerinde duran bir biçimde

gösterilmesi uygundur. Görsel çekim, yakın plandan değil daha uzak plandan yapılırsa aynı güçlendirici etkiyi yaratabilir. Dolayısıyla ÇYEZE haberlerinde kız çocuğunu güçlendirici etki, yüzünün bütünüyle tanınacak biçimde görüntüde olmasıyla değil, onun yerine hafif biçimde buzlanması ile de sağlanabilir. Uzak plan çekim ya da yüzünün belirsizleştirilmesi, kız çocuğunun ve ailesinin sosyal çevresinde etiketlenmemesi açısından da kendisini rahatlatıcak bir önlem olarak tercih edilebilir. İlke olarak kız çocuğunun yanında babası olduğu anlaşılan ebeveyni ile birlikte olduğu bir görselin kullanılması, ailenin kız çocuklarına sahip çıktığını net olarak işaret edebileceği için güçlendirici ve olumlu bir temsil sunacaktır.

SONUÇ

ÇYEZE, dünyanın çeşitli ülkelerinin yanı sıra Türkiye’de de 18 yaş altındaki çocukların ve özellikle kız çocuklarının yaşamına önemli ölçüde etki eden bir sorun olarak varlığını devam ettirmektedir. Önlenmesi için gereken mücadele ve politika çerçevelerinin başta BM sözleşmeleri olmak üzere uluslararası belgelerle ortaya konduğu bu sorun, ulusal yasal düzenlemeler zemininde de bir suç olarak ele alınmaktadır.

Medyanın ve özellikle habercilerin bu sorunla mücadelede görevleri, toplumsal yaşamda kız çocuklarının ataerkil normlara dayalı cinsiyetçi eğilimlerin üstüne gitmektir. ÇYEZE’yi önlemek için yapılması gerekenler bağlamında medyaya da ciddi sorumluluklar düşmektedir. Bunlar, şöyle özetlenebilir:

- Kız ve oğlan çocuklarının eğitim süreçlerinden kopmaları önlenmelidir. Haberciler, eğitimin kız ve oğlan çocuklarının gelecekleri için önemini ÇYEZE haberlerine dahil etmelidir. ÇYEZE’in, eğitim sürecini doğrudan ortadan kaldıran sonuçları ve etkileri, sık sık haberlerde vurgulanmalıdır.
- Çocuklar ile ilgili haberler yapılırken, onların sosyal hayatlarının olumsuz etkilenmemesi ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalınmalıdır. Çocuğun kimliğinin ortaya çıkmasının okuldan kopmasına veya bulunduğu sosyal çevreden uzaklaşmasına neden olabileceği ve bunun da ÇYEZE başta olmak üzere çocuğu birçok riske karşı korumasız hale getireceği dikkate alınmalıdır. Bu nedenle çocuğun kimliğinin anlaşılmasına neden olacak hiçbir bilgi paylaşılmamalıdır.

- Haberlerde, ebeveynlere yönelik olarak, erken yaşta evliliklerin çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimlerini hangi yönlerden olumsuz etkilediğine dair bilgiler verilmeli, farkındalıkları medya aracılığıyla artırılmalıdır.
- Çocuk yaşta evliliklere neden olan yaygın tutum, algı, değer ve düşüncelerde değişimi destekleyecek medya programları gereklidir.
- Yerel, popüler ve yeni medya araçları ile kamuoyunu ve sorunla ilgili tarafları bu sorunun çözümü hakkında bilinçlendirerek etkilemek üzere programlar yapılmalı ve çocukların yararlanabileceği önleyici ve koruyucu hizmetler hakkında farkındalık kazandırılmalıdır.

Bu konudaki haber sayısı artışına rağmen haberler doğru ve uygun biçimde yapılmadığında, umulan toplumsal farkındalığın yaratılması da olanaklı değildir. Dolayısıyla ÇYEZE haberlerinin sayısının artmasından çok, bu haberlerin nasıl çerçevelenmesi gerektiği büyük önem taşımaktadır.

Habercilerin, haber aracılığıyla içinde yaşadığımız dünyanın nasıl bir yer olduğuna dair olay ve olgulara ilişkin bilgilerden bir seçme ve yeniden bir araya getirme işlemi yaptığı ve bu bilginin de yapısı gereği nesnel olamayacağı, temel hareket noktası olmalıdır. Hak haberciliğinin olduğu kadar etik haberciliğin de koşulu, habercilerin haberin konusu olan ve hak ihlaline maruz bırakılan insanların onurunu ve yapı bütünlüğünü korumaya bağlılık göstermeleridir. Bu hareket noktası gereği, ailelerinin ve çevrelerinin ikna ve teşvik etmesi, baskıları ya da zorlamaları sonucu çocuk yaşta, erken ve zorla evlendirilen kız çocuklarının gerçekliğinin haberlerde daha güçlü sunulması önemlidir.

Kız çocuklarının erken yaşta ve zorla evlendirilmeleri gerçekliği, eğitim hayatından koparılmaları, ciddi sağlık sorunlarıyla karşılaşmaları, iş ve çalışma yaşamına dahil olamamaları, çoğu zaman evlendirildikleri kişilerin ve onların ailelerinin fiziksel ve duygusal şiddetine maruz bırakılmaları demektir. Haberler, bu gerçekliğin acıtıcı, incitici yönlerini olduğu kadar, bundan kurtulmaları yönünde kız çocuklarının ve onların haklarının savunucuları olan yapıların verdikleri hukuksal ve toplumsal mücadeleyi de, çözüm yollarını da yoğun biçimde sunmalıdır.

Çözüm yollarının ve bu suça dair yaptırımların verilmediği haberler, sorundan çıkışsızlığı sürekli yeniden üretmektedir. Oysa sorundan

çıkış vardır, çözümler üretilebilir. Kız çocukları güçlendirilebilir, eğitim hayatlarına devamlılıkları yönünde aileler desteklenebilir, kız çocuklarının aileler için ekonomik getirisi olan birer meta olmadıklarına toplum ikna edilebilir, kız çocuklarının eğitilmiş ve üretici, yaratıcı insanlar olarak toplumsal yaşama güç vereceği kanıtlanabilir, mağdur ve kurban konumunda değil ayakta kalabilecek bir maruz bırakılan olarak yaşamlarına kendilerinin yön verebileceği gösterilebilir. Bu toplumsal gerçekliğe doğru yol alabilmek için habercilerin sorunla ilgili haberlerde öncelikle;

- Çocuk gelin, mağdur ve kurban ifadelerini kullanmamaları,
- Olayın ve olgunun bağlam bilgisini olabildiğince geniş vermeleri,
- Takipçi habercilik yaparak olay sonrasındaki süreçleri aktarmaları,
- Haberlerinde kız çocuklarının kendi seslerine ve sözlerine uygun biçimde yer açmaları,
- Kimliği açığa vuracak biçimde konuyla ilgili kız çocuklarının yer aldığı görselleri kullanmamaları,
- Kullanılan görsellerde gelinlik, düğün ortamı içinde kız çocuğu görüntülerinin bulunmaması,
- Kız çocuklarını güçlendirme amacına yönelik görsel kullanımında çocukların kimliğini aleni hale getirecek kadar ayrıntılı temsillerden kaçınılması,
- Kız çocuklarının değil sorumlu aktörlerin ve failerin görüntülerine (örneğin aile üyeleri, 18 yaşından büyük fail erkek gibi) uygun biçimde yer verilmesi,
- Sorunun çözümüyle ve kız çocuklarının hukuki haklarıyla ilgili yasal çerçevelerin basitleştirilerek sürekli hatırlatılması,
- Suç niteliğindeki ÇYEZE konusunda verilen cezaların haberlerde öne çıkarılması gerekmektedir.

Gerçekliğin haberler aracılığıyla temsilindeki bu ilkelerin kararlı ve uzun süreli olarak devam ettirilmesi, yaşanan gerçekliğin kendisinde de az çok bir değişime yol açarak karşılığını bulacaktır. Deneyim alanımızı belirleyen bir bilgi olarak haber, sonuç olarak kız ve oğlan çocuklarının yaşamlarına doğru bir biçimde sahip çıkabilmesine olanak sağlayacaktır.

EKLER

EK 1. HABERCİLERİN ÇYEZE KONUSUNDA SİSTEMATİK VE GÜNCEL BİLGİ ALABİLECEĞİ ULUSAL VE ULUSLARARASI KAYNAKLAR

ULUSAL KAYNAKLAR

- Yerel sağlık kuruluşları
- Sosyal hizmetler
- Okullar
- Aile mahkemeleri
- Öğretmen dernekleri
- Aile birlikleri

ÇOCUK HAKLARI KURULUŞLARI

- Çocuk alanında kamu denetçileri
- Ulusal çocuk hakları koalisyonları:
<http://www.crin.org/NGOGroupforCRC/ViewOrgsByC.asp?typeID=7>
- Çocuk, Gençlik ve Medya Araştırmaları Merkezi:
www.childrenyouthandmediacentre.co.uk
- ChildHope: <http://www.childhope.org.uk>
- Children's Express: www.childrens-express.org/
- ChildWatch International: www.childwatch.uio.no/

ULUSLARARASI KURULUŞLAR

- UNICEF: www.unicef.org
- UNICEF Innocenti Çocuk Hakları Araştırma Merkezi: www.unicef-icdc.org
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği: <http://www.ohchr.org>
- Çocuk Hakları Bilgi Ağı: www.crin.org
- Save the Children Alliance: <http://www.savethechildren.net>
- Plan International: www.plan-international.org
- Human Rights Watch: <http://www.hrw.org/>
- Uluslararası Af Örgütü: <http://www.amnesty.org/>
- Uluslararası Çocuk Savunma: http://childhouse.uio.no/childrens_rights/dci_what.html
- Çocuklar tarafından, çocuklarla ve çocuklar için medya etkinlikleri ve iyi fikirler (MAGIC):
<http://www.unicef.org/magic/index.html>
- Çocuk Hakları Komitesi: <https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx>

EK 2. ALTERNATİF DİLE VE SÖYLEME DAYALI HABER OLUŞTURMAK İÇİN KONTROL LİSTESİ

1. Gelinlik içinde kız çocuğu görüntüsü ve görseli kullanmadım.
2. Gelinlik içinde kız çocuğu ile yanında yetişkin erkeğin birlikte olduğu herhangi bir görseli kullanmadım.
3. Arşivden güncel olmayan görsel kullanmadım.
4. Haberde kız çocuğunu güçlendirici bir görsel kullandım.
5. Haberde veri, sayısal gösterge kullandım.
6. Konuya dair yığmsal verileri basit anlaşılır görsellere dönüştürdüm.
7. Konuyla ilgili verileri, basit veri görselleri olarak kullandım.
8. Rızasıyla ve/veya isteğiyle evlenmek ifadesine haberde hiç yer vermedim.
9. Çocuk gelin ifadesine haberde hiç yer vermedim.
10. Haberde olayın suç oluşturduğu yönleri belirttim, vurguladım.
11. Haberde hükümlünün öne çıkarıldığı bir anlatım kullandım.
12. Haberde hükümlünün kimliğini gizlemedim.
13. Haber spotunda olayın suç niteliğini öne çıkardım.
14. Haberde uzman görüşlerine yer verdim.
15. Haberde çocukların görüşlerini özetleyip aktararak yer verdim.
16. Habere konu olan kız çocuğunun görüşüne yer verdim.
17. Haberde genel olarak çocukların görüşlerine yer verdim.
18. Haberde kız çocuğunun ve ailesinin kimliğinin tanınabileceği ayrıntılara görsel malzemede yer vermedim.
19. Haberde kız çocuğunun ve ailesinin kimliğinin tanınabileceği ayrıntılara metinde yer vermedim.

20. Haberi, olay hakkında ajanstan gelen haberde yer almayan ilave öğeler, veriler, görüş ve değerlendirmeler katarak zenginleştirdim.
21. Çocukların veya ailelerinin yardım alabilecekleri kişi ve kurumlar hakkında bilgi verdim.
22. Çocukla çalışanların durumu bildirebilecekleri kişi ve kurumlar hakkında bilgi verdim.
23. Haberin içeriğinde neden-sonuç ilişkisinde yapısal dinamiklere (ekonomik, siyasal-hukuksal, toplumsal veya kültürel) değindim.
24. Haberde çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik sorunuyla ilgili bugüne kadar elde edilmiş çözümlere ve kazanımlara yer verdim.
25. Çocuk yaşta, erken ve zorla evlilik konusunu gündemdeki başka bir olayla bitiştirerek veya ona ekleyerek güncel hale getirdim.
26. Çocuğun korunduğu örnek uygulamalara yer verdim.
27. Habere konu olan olayla ilgili sonraki gelişmeleri de takip ederek haberlerimde zaman zaman yansıttım.

EK 3. ANAHTAR KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ

Cinsel Şiddet: "Cinsel şiddet" onay almaksızın, onay inşa ederek veya onay almanın söz konusu olamayacağı durumlarda kişinin/kişilerin uyguladığı, cinselliğe yönelik teşebbüs ve tehdit içeren her türlü eylem, davranış ve müdahaledir. Kadınlara yönelik cinsel şiddetin yaygın biçimleri şunlardır: Dayak ve hırpalama, ev halkına dahil olan kız çocuklarının cinsel istismarı, drahoma (başlık parası) bağlantılı şiddet, evlilik içi tecavüz, kadın cinsel organını sakatlama veya kadına zarar veren diğer geleneksel uygulamalar, eş haricinde kişilerce uygulanan şiddet, sömürüyle bağlantılı şiddet dahil olmak üzere aile içinde meydana gelen fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddet; tecavüz, cinsel istismar; iş yerinde, eğitim kurumlarında veya diğer yerlerde meydana gelen cinsel taciz ve sindirme, kadın ticareti ve fuhşa zorlama dahil olmak üzere genel olarak toplum içinde meydana gelen şiddet; nerede olursa olsun devlet tarafından işlenen veya göz yumulan fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddet.

Cinsiyetçilik: Cinsiyetçi söylem, bir eşitsizlik söylemidir. Kadın ve erkeğin birbirinden farklarının, erkeğin toplumsal iktidarını kuracak ve pekiştirecek tarzda tanımlanmasıyla işler. Söz konusu farklar, doğuştan gelen dönüştürülemez, değiştirilemez ve yeryüzünün erkek egemen tarzda düzenlenmesine yol açan kökensel farklar haline getirilir. Böylelikle kadınlık ve erkeklik rolleri, farklılara dayalı olarak çerçevelenir. Var olan toplumsal düzenin erkek egemen yapısı doğallaştırılır, meşrulaştırılır.

Çocuk: 18 yaşını tamamlamamış herkes çocuktur. Yetişkin sayılma yaşı hukuksal olarak 18 olduğu için bu yaşın altındaki kız ve erkek bireylere çocuk denilmelidir. Küçük terimi ise ergin kılınmaya yönelik anlam yükü nedeniyle ve hukuksal bir karşılığı olmadığı için tercih edilmemelidir.

Çocuğun Cinsel Sömürüsü: BM "cinsel sömürüyü" (mutlaka çocukla ilgili olması gibi bir kayıt olmadan) şöyle tanımlamıştır: "Bir başkasının cinsel sömürüsünden parasal, toplumsal ya da siyasal yarar sağlanması dahil ancak bunlarla sınırlı kalmamak üzere, bir kişinin güç durumunda olmasından, aradaki güç dengesizliğinden ya da güven duygusundan cinsel amaçlar için fiilen yararlanılması ya da bu yönde girişimde bulunulması."

Çocuk Hakları: İnsan hakları kavramının genel çerçevesi ile bağdaşık biçimde, 18 yaşını doldurmamış bireylerin fiziksel ve psikolojik gelişimlerini sağlamalarını garanti almaya yönelik ve çocuğun yüksek yararını gözetilen haklarıdır. 1989 tarihli ÇHS ile çerçevesi ortaya konmuş ve imzaya açılmıştır. ABD ve Somali hariç BM üyesi 193 ülke tarafından kabul edilmiştir. Sözleşme'de çocuk haklarıyla ilgili maddeler üç genel kategoride toplanır: a) Koruma; çocukların güvenliğini garanti altına alır. İstismar, ihmal ve sömürü gibi özel konularda çocuğun korunması yönünde şartlar getirir. b) Sağlama; çocukların eğitim ve sağlıklı bakım gibi temel ihtiyaçlarının sağlanması konuları ele alınır. c) Katılım; çocukların gelişim halindeki yeteneklerinin, olgunlaşma dönemine doğru karar verme ve topluma katılma durumunu sağlayacağını öngörür.

Çocuk Odaklı Habercilik: Gazeteciler ve medya kuruluşlarının, çocuklarla ilgili olayları aktarırken en yüksek etik davranış standartlarını korumak üzere geliştirdikleri habercilik biçimidir. Çocuklarla ilgili konuları haber yaparken doğruluk ve hassasiyet açısından mükemmeli hedefleyen, çocuk haklarını tanıtan ve savunuculuğunu yapan, çocukların sesinin ve sözünün dolaşımına girmesini hedefleyen, çocuğun teşhirini önleyen, mahremiyetine ve yapı bütünlüğüne saygı gösteren habercilik anlayışıdır.

Çocuk Ticareti: Bir çocuğun başkaları tarafından çeşitli yollardan, örneğin fuhuş, dilencilik, işçilik gibi yollardan sömürülmesi amacıyla tutulması ve/veya yollanması, aktarılması, barındırılması ve alınmasıdır. Uluslararası hukuka göre "ticaretin" yerleşik özelliği, bir insanın (konumuz açısından çocuğun) sömürülmesi amacına yönelik olmasıdır. UNICEF'e göre çocuk satışı, bir hareket ögesi de olduğunda ticaret haline gelmektedir: "Bir çocuğun kendi sosyal ortamından başka bir yere götürülmesi ticaret kavramının başlıca ögesidir; bu yer değiştirmenin çocuğun kırılabilirliğini daha da artıracakı düşünülmektedir."⁷⁹

Çocuk Yaşta Evlilik: Taraflardan en az birinin çocuk, yani henüz 18 yaşını doldurmamış olduğu resmi veya gayri resmi evlilikleri ifade eder.

Ergen: BM kuruluşları ergenlik için "insanın büyümesi ve gelişmesinde 10-19 yaş arasında kalan yetişkinlik öncesi dönem" demektedir.

Erken Yaşta Evlilik: 18 yaşından büyük olsalar dahi henüz evliliğin getireceği sorumlulukları üstlenebilecek fiziksel, duygusal, cinsel ve psikolojik gelişim düzeyinde olmayan ve bu gibi sebeplerle evliliğe rıza göstermeye henüz hazır olmayan bireylerin gerçekleştirdiği evliliklerdir.

Haber: Toplumsal alanda olup bitenleri, insanların birbirleriyle ve şeylerle kurdukları ilişkileri inşa eden ve yeniden üreten bir yaşam bilgisidir. Haber, gerek kurumsal yapılarda üretildiği için belirli bir seçme ve yerleştirme işleminin sonucu olması nedeniyle, gerekse insanların toplumsal ilişkiler alanına erişiminin dolaysız olmayışından ötürü, nesnel ve tarafsız bir bilgi türü değildir.

Haber Etiği: Habercilerin haber yapımı süreçlerinde dikkate alacağı ilkeleri ve mesleki davranış kodlarını içeren, haber metninin gerçeklikle bağının nasıl kurulabileceğini sistematikleştiren, doğru ve yanlış habercilik ayırımına dayalı anlayışlar bütünüdür.

Kadına Yönelik Şiddet: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) tarafından 1993 yılında kabul edilen Kadınlara Karşı Şiddete Son Verilmesi Bildirgesi, kadınlara yönelik şiddeti şöyle tanımlamaktadır: "İster kamusal

⁷⁹ ECPAT International, Uluslararası Çocuk Merkezi (2016), "Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunması Terimler & Kavramlar Kılavuzu".

ister özel hayatta olsun tehdit etme, zorlama veya özgürlükten keyfi olarak yoksun bırakma dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar ya da acı verme sonucu doğuran bu tür eylemler veya bu sonucu doğurması muhtemel olan, cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi anlamına gelir.”

Söylem: Bir söylem, (temsil yoluyla) bir konu hakkındaki belirli bir bilgi üzerine konuşabilmeye yönelik bir dil sağlayan ifadeler topluluğudur. Söylem, konuyu belirli bir tarzda inşa etmeyi olanaklı kılar; o konunun başka türlü inşa edilebilme tarzlarını da sınırlandırır. Söylem, ancak hakikat iddiası üreterek var olan bir anlam pratiğidir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Cinsiyetler arasındaki ilişkiyi doğuştan gelen biyolojik farklılıklar temelinde ve üstünlüğe dayalı bir ilişki olarak tarif eden toplumsal cinsiyet ayrımcı yaklaşımlar karşısında, onun kültürel olarak kodlanmış simgesel farklar temelinde üretildiğinden hareket eden, cinsiyet kimliklerini bu farkların birbirleriyle eşitliği temelinde bir fark ilişkisi olarak gören yaklaşımdır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Odaklı Habercilik: Ataerkil zihniyet kalıplarını kırmaya yönelik anlam üretimine odaklanan, toplumsal cinsiyet çeşitliliği açısından anaakım ve cinsiyet ikiliğine dayanan kadın - erkek ayrımına dayanmayan ve LGBTİ'leri de kapsayan, onların hak ihlallerini görünür kılan ve takipçisi olan, haklar konusunda bilgilendirici ve hak taleplerinin sesini toplumsal alanda duyurup yükselten habercilik anlayışıdır.

Toplumsal Gerçeklik: Toplumsal gerçeklik, toplumun ürettiği gerçekliktir. İnsanların somut etkileşimleriyle oluşturdukları ilişkilerin, neden-sonuç bağlantılarının ve eylemlerin meydana getirdiği bir anlam örüntüsüdür. Toplumsal gerçekliğin üretimi, insanların onu oluşturan öğelere dair düşünceleri, konuşmaları, uzlaşımları, onu kavramaya yönelik geliştirdikleri kavramlar ve açıklamalarla gerçekleşir. Bu süreçte toplumsal gelişmeler, olgular ve olaylar, insanlar tarafından öncelikle fark edilir, açıklanabilir, sınıflandırılabilir ve ortaklaşılır.

Zorla Evlilik: Taraflardan en az birinin tam ve özgür rızası olmadan yapılan evliliklerdir. İnsan ticareti, beşik kertmesi, berdel gibi geleneksel uygulamalar, zorla evlendirmenin biçimlerini oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Resmi Gazete, 30474, 10.07.2018

"14 yaşındaki kız çocuğu, evlendirilmekten son anda kurtarıldı", *Cumhuriyet*, 01.10.2018, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/14-yasindaki-kiz-cocugu-evlendirilmekten-son-anda-kurtarildi-1099440> (Erişim tarihi 23.02.2019).

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 25876 sayılı ve 15.07.2005 tarihli Resmî Gazete.

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 28239 sayılı ve 20.03.2012 tarihli Resmî Gazete.

"155'e kendi düğününü ihbar etti!", *Mynet*, 28.08.2018, <https://www.mynet.com/155-e-kendi-dugununu-ihbar-etti-110104357830> (Erişim tarihi 23.02.2019).

Acemoğlu, H., Ceylan, A., Saka, G. ve diğ. (2005), "Diyarbakır'da erken yaş evlilikleri", *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2 (8). 115-120.

Adem Arkadas-Thibert ve H. Feray Salman (2013), "Çocuğa Karşı Şiddeti İzleme Göstergeleri Kılavuzu", UNICEF.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 4 Temmuz 2018 tarihli tavsiye kararı, <https://www.medyaokuryazarligi.gov.tr/userfiles/files/AK%20Bakanlar%20Komitesi%20Tavsiye%20Karari.pdf> (Erişim tarihi 23.02.2019).

Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi (2005), "Zorla Evlilik ve Çocuk Evliliği" R 1468 (2005) 7, <https://rm.coe.int/090000168079eff8> (Erişim tarihi 23.02.2019)

BM Çocuk Hakları Komitesi'nin "BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Kapsamında Ergen Sağlığı ve Gelişimi" başlıklı 4 No.lu Yorumu [http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No4 - Ergen Sagligi.pdf](http://humanistburo.org/dosyalar/humdosya/BM_CHK_Genel_Yorum_No4_-_Ergen_Sagligi.pdf) (Erişim tarihi: 27.03.2019).

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi.

BM, "Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Asgari Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşme" http://www.insanhaklarisavunuculari.org/3/files/evlilik_e_riza_gosterilmesi_asgari_.pdf (Erişim tarihi 23.02.2019).

BMGK (2011), 66/140 sayılı karar (2011), Kız Çocukları,

https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_66_140.pdf (Erişim Tarihi 02.04.2020)

BMGK (1989), "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme", www.unicankara.Org.Tr/Doc_Pdf/Metin132.Pdf. (Erişim tarihi 23.02.2019).

Belsey, A. ve Chadwick, R. vd. (1998). *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar*. (derl.). 1. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.

Burcu, E., Yıldırım, F., Sırma, Ç. S., ve Sanıyaman, S. (2015). Çiçeklerin kaderi: Türkiye'de kadınların erken evliliği üzerine nitel bir araştırma. *Bilig*, 73, 63-98.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (2020), "Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Sağlık Riskleri ve Sonuçlarına Çok Sektörlü Yaklaşım".

Cangöz, İ. (2016). *Değişen Anlam ve Değerleriyle Gazetecilik*. 1. Baskı. Ankara: Detay Yayıncılık.

CEDAW Komitesi Genel Tavsiye Kararları 1986-2013, [https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlari_\(1-29\).pdf](https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlari_(1-29).pdf) (Erişim tarihi 23.02.2019).

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (2019), "Kavramlar Sözlüğü".

Çoban, A. İ. (2009), "Adölesan evlilikleri", *Aile ve Toplum*, 4(16), 37-50.

Çocuk Koruma Kanunu

Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı Başlangıç Raporu (2018), Ankara.

Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evliliklerin Önlenmesine Yönelik Birleşmiş Milletler Ortak Programı Başlangıç Raporu (2018), "Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler Sözlükçesi", Ankara.

Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf> (Erişim tarihi 23.02.2019).

Dursun, Y. (2000). "Hakikat ve Haber İlişkisi: Tinerici Çocuklar Örneği", *RTÜK İletişim Dergisi*, 3(15), s.22-30.

Dursun, Ç. (2004). *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*, Ankara: Elips Kitap.

Dursun, Ç. (2007) "Hak Haberciliğinin Doğası ve Olanığı", S. Alankuş (der), *İnsan Hakları Haberciliği*, IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 105-127.

Dursun, Ç. (2010), "Sözlü, Yazılı, Görsel Kültürde İnsan ve Toplum", Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, İletişim Sosyolojisi (ed. Hayati Tüfekçioğlu), s.156-182.

Dursun, Ç. (2013), *İletişim Kuram Kritik*, Ankara: İmge Kitabevi.

Dursun, Ç. (2014), *TV Haberlerinde İdeoloji*, 2. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.

ECPAT International, Uluslararası Çocuk Merkezi (2016), "Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunması Terimler & Kavramlar Kılavuzu".

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/EkonomikSosyalKulturelHaklarSozlesmesi.pdf> (Erişim tarihi 23.02.2019).

Elizabeth Wall-Wieler, Janelle Boram Lee, Nathan Nickel, Leslie Leon Roos (2019),

"The Multigenerational Effects of Adolescent Motherhood on School Readiness: A Population-based Retrospective Cohort Study", <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0211284> (Erişim tarihi: 12.03.2019).

Ertem, M., Saka, G., Ceylan, A. V. ve diğ. (2008), "The factors associated with adolescent marriages and outcomes of adolescent pregnancies in Mardin Turkey", *Journal of Comparative Family Studies*, 39 (2): 229-239.

Evlendirme Yönetmeliği.

Fiske, J. (2014), *İletişim Çalışmalarına Giriş*, (Çev. S. İrvan), İstanbul: Pharmakon Yayınları.

Gemalmaz, M. Semih (1996), *Temel Belgelerde İnsan Hakları*, İHD Y. Ankara.

Güneş, M., Selçuk, H., Demir, S., İbiloğlu, A. O., Bulut, M., Kaya, M. C., Sır, A. (2016), "Çocuk evliliği yapan kadınlarda çift uyumu ve çocukluk çağı ruhsal travması", *Journal of Mood Disorders (JMood)*, 6(2), 63-70, doi:10.5455/jmood.20160425100345 (Erişim tarihi 23.02.2019).

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü ve UNFPA (2020), "Türkiye'de Çocuk Yaşta, Erken ve Zorla Evlilikler: 1993-2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları Veri Analizi".

International Federation of Journalists (2002), "Putting Children in the Right: Guidelines for Journalists and Media Professionals", Brüksel, Belçika.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/Insan-Haklari-Beyannamesi-1.pdf> (Erişim Tarihi: 27.03.2019).

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2016/03/30/Istanbul_Sozlesmesi.pdf (Erişim tarihi 23.02.2019).

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), https://www.tbmm.gov.tr/komision/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/CEDAW_Sozlesmesi_ve_Ihtiyari_Protokolu.pdf (Erişim tarihi 23.02.2019).

Karakaya ve Gençalp (2009), "Sosyoekonomik düzeyi düşük bölgede yaşayan adölesan evli kadının üreme sağlığı sorunları", *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 6(1), İstanbul.

Kerestecioğlu, F. Gülbahar, H. ve diğ. (2007). *Kadın Odaklı Habercilik* (der.), 1. Baskı, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Koluchki, B. ve Lemish, D. (2011) *Çocuklarla İletişim*, ABD: UNICEF.

Kovach, B. ve Rosenstiel, T. (2007), *Gazeteciliğin Esasları*, 1. Baskı. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Kölelik, Köle Ticareti, Köleliğe Benzer Uygulama ve Geleneklerin Ortadan Kaldırılmasına Dair Ek Sözleşme'nin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında Kanun, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11599.pdf> (Erişim tarihi 23.02.2019).

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklaralliskinSozlesme.pdf> (Erişim tarihi 23.02.2019).

Mojab ve Abdo, (2004), "Violence in the Name of Honour: Theoretical and Political Challenges", İstanbul Bilgi University Press.

Onat, Y. Akço, S. ve diğ. (2012), *Çocuk Odaklı Habercilik* (der.) 2. Baskı. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Ova, N. (2014), "Türkiye'de Yazılı Basında "Çocuk Gelinler" in Temsili", Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi, 8 (2): 238-262. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Özcebe, H. ve Biçer, B.K (2013), "Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler", *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, Galenos Yayınevi.

Pekin+5 Siyasi Deklarasyonu ve Sonuç Bildirgesi, http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/219_1.pdf (Erişim tarihi 23.02.2019).

Schlapp, H. (2000), *Gazeteciliğe Giriş*, 4. Baskı. İstanbul: Konrad Adenauer Vakfı Yayınları.

Sencer, Muzaffer (1998), *Belgelerle İnsan Hakları*, Beta Y. İstanbul.

Sosyal Hizmetler Kanunu

Soylu, N. ve Ayaz, M. (2013), "Adli değerlendirme için yönlendirilen küçük yaşta evlendirilmiş kız çocuklarının sosyodemografik özellikleri ve ruhsal değerlendirmesi", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14, 136-144.

Timisi, N. (1994), *Medyada Cinsiyetçilik*, KSGM yayını, Ankara.

Şahin, H. Örs, F. Bulunmaz, B. ve diğ. (2016), *Medya ve Etik* (der.), 1. Baskı. İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Tahaoglu, Ç. ve Akgül, E. (2018), *Toplumsal Cinsiyet Odaklı Habercilik*, 2. Baskı. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Türk Ceza Kanunu.

Türk Medeni Kanunu.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, "Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi", <http://tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html>.

Uluslararası Çocuk Merkezi (ICC) – Ecpat Türkiye (2019), "Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunması İçin Terimler ve Kavramlar Kılavuzu", Ankara.

UNFPA, (2012), *Marrying Too Young: End of Child Marriage Report*, ABD.

UNICEF (2007), "Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları: Hak Temelli Perspektif".

WHO & ISPCAN (2006), "Preventing Child Maltreatment: A Guide to Taking Action and Generating Evidence".

Yılmaz, E., Yılmaz, Z. V., Karlı, M. F., Gültekin, İ. B., Seven, B., Kara, O. F., ve Küçüközkan, T. (2015), "Bir eğitim ve araştırma hastanesinde doğum yapan adolesan gebelerin obstetrik ve perinatal sonuçları", *Jinekoloji-Obstetrik ve Neonatoloji Tıp Dergisi*, 12(6), 213-216.

"Zorla evlendirilmek istenen çocuk, düğün salonundan kurtarıldı", *Habertürk*, 28.08.2018, <https://www.haberturk.com/zorla-evlendirilmek-istenen-cocuk-dugun-salonundan-kurtarildi-2120431> (Erişim tarihi 23.02.2019).

UNFPA, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

<https://turkey.unfpa.org/tr>

 @UNFPA.Turkey @UNFPATurkey @unfpa_turkey